

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM 4. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTABINDAKİ
GÖRSEL ÖĞELERİN KAZANIM VE İÇERİK BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Mustafa ÇAMURCU

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Din Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS

TOKAT – 2019

İLKÖĞRETİM 4. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTABINDAKİ
GÖRSEL ÖĞELERİN KAZANIM VE İÇERİK BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 14 / 01 / 2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Kubatalı TOPCHUBAEV

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS

Üye :

Üye :

İmzası
.....
.....
.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 02./01/2019. tarih ve 01/08 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Mustafa ÇOLAK
Enstitü Müdürü: Enstitü Müdürü

.....
Mühür
İmza
T.C. GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
1923

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS danışmanlığında hazırlamış olduğum “İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabındaki Görsel Öğelerin Kazanım ve İçerik Bakımından İncelenmesi” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

14/01/2019

Mustafa ÇAMURCU

ÖNSÖZ

Günümüzün gelişen teknolojisi, büyük şehirlerden küçük yerleşim yerlerine kadar hemen her bölgede ve her toplumda kendini göstermektedir. Her alanda olduğu gibi eğitim alanında da gelişen teknolojinin imkânlarından yararlanılmaktadır. Okullarda kullanılan bilgisayarlar, akıllı tahtalar ve tabletler vs. elektronik araçlar, eğitim alanında karşımıza çıkan teknolojik imkânlar arasındadır. Teknolojiye bağlı olarak gelişen bu yeni araçların yanı sıra, temel eğitim- öğretim aracı olan ders kitapları da eğitim ortamlarının vazgeçilmez kaynağı olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, geleneksel ders kitaplarının gelişen teknolojiye gerek görsel açıdan gerekse çevrimiçi ortamlarla etkileşimli olabilme açısından ayak uydurabilmesi, eğitim teknolojisinde günceli yakalayabilme adına oldukça önem arz etmektedir.

İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabındaki görsellerin, kazanım ve içerik açısından incelendiği bu çalışmanın her adımında desteğini, yardımını, bilgi ve tavsiyelerini esirgemeyen çok kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYAS'a, araştırmamla ilgili bilgi, tecrübe ve tavsiyelerine ihtiyaç duyduğum, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Erdem YAVUZ ve Dr. Öğr. Üyesi Kubatalı TOPCHUBAEV hocalarıma, ayrıca bugüne kadar bana destek olan, emek veren kıymetli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa ÇAMURCU

Tokat, 2019

ÖZET

Bu çalışma, ilköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabındaki görsellerin çeşitli açılardan (kazanım, içerik, tasarım) incelenmesini ele almaktadır.

Araştırmanın örneklemi, Tutku Yayıncılığa ait İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı'dır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Veri analizinde, öncelikle ders kitabına ait kazanımlar ve görsel materyallerin ünitelere göre dağılımları tespit edilmiştir. Ders kitabındaki görsel materyallerin sayfa sayısına göre oranı belirlenmiştir. Görsel materyallerin incelenmesi için gerekli değerlendirme ölçütleri oluşturulmuştur. Daha sonra her bir görsel materyalin ünitelere göre dağılımı tablollaştırılmış ve rastgele seçilen bir görsel materyalin betimsel analizi yapılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular çerçevesinde; ders kitabında kullanılan görsel öğelerin dağılımında sayısal açıdan dengesizlik olduğu, bazı görsellerdeki açıklamaların yetersiz olduğu, bazı bölümlerde eksik veya anlam karmaşası oluşturabilecek cümlelerin olduğu, görsel- konu metni uyumuna, kazanımlara, bütünlüğe genel olarak dikkat edildiği, kullanılan tablo ve şemaların ders kitabına ait konulara ve kazanımlara uygun olarak hazırlandığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ders Kitabı, Görsel Materyal, İlköğretim.

ABSTRACT

This study deals with the examination of the visuals in Primary School 4th Grade Religion and Morals Textbook in various aspects (objectives, content, design).

The sample of research; it covers The Primary School 4th Class Religion and Morals Textbook, published by Tutku Publishing. In this study, it is used “document analysis method” which is one of the qualitative research methods. In the data analysis; firstly, it is determined objectives and distribution of visual materials by units in the textbook. It is determined the ratio of the visual materials to the number of pages in the Textbook. It is created the evaluation criteria for examination of the visual materials. Afterwards, the distribution of each visual material is tabulated by units and it is made descriptive analysis of a randomly selected visual material.

According to the findings of the research, it is understood that; there’s a numerical imbalance in distribution of the visual material used in the textbook, the explanations in some visuals are insufficient, in some parts there’re sentences that may be incomplete or cause confusion, generally attention is paid harmony of visual- text, objectives, visual integrity, the tables and schemes are prepared in accordance with the subjects and objectives in the textbook.

Key Words: Religion and Morals, Textbook, Visual Material, Primary School.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
GÖRSELLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. Problem Durumu.....	1
2. Problem Cümlesi.....	2
3. Alt Problemler	2
4. Araştırmanın Amacı.....	3
5. Araştırmanın Önemi.....	3
6. Araştırmanın Varsayımları	4
7. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
8. Tanımlar	5
9. Yöntem	6
9.1. Araştırmanın Modeli	6
9.2. Evren ve Örneklem	6
9.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması	7
9.4. Verilerin Analizi	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
1. DERS KİTAPLARIYLA İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
1.1. Ders Kitabı.....	9
1.2. Ders Kitabının Tanımı.....	9
1.3. Ders Kitaplarının Eğitim Faaliyetleri İçerisindeki Yeri ve Önemi.....	11
1.3.1. Öğretimde Ders Kitabı Kullanımının Olumlu Yönleri	12
1.3.2. Öğretimde Ders Kitabı Kullanımının Olumsuz Yönleri	14
1.4. Ders Kitaplarının Hazırlanması ve Hizmete Sunulması	15
1.5. Ders Kitaplarında Görsel Tasarım Araçları.....	18
1.6. Ders Kitaplarında Kullanılan Görsel Öğeler	20
1.6.1. Fotoğraf	20
1.6.2. Resim.....	21

1.6.3.	Karikatür.....	23
1.6.4.	Harita.....	24
1.6.5.	Grafik	25
1.6.6.	Tablo	26
1.6.7.	Şema (Diyagram)	27
1.7.	Ders Kitaplarında Tasarım Öğeleri	27
1.7.1.	Boyut	27
1.7.2.	Doku.....	28
1.7.3.	Çizgi	29
1.7.4.	Renk	30
1.7.5.	Boşluk (Espas)	32
1.7.6.	Şekil- Biçim- Form	33
1.8.	Ders Kitaplarında Tasarım İlkeleri	33
1.8.1.	Bütünlük (Birlik).....	34
1.8.2.	Denge	34
1.8.3.	Uygunluk, Görsel Hiyerarşi, Oran, Ölçü.....	35
1.8.4.	Ritim ve Hareket	37
1.8.5.	Egemenlik.....	38
1.8.6.	Vurgu.....	38
1.8.7.	Tekrar (Devamlılık)	40
1.8.8.	Hizalama.....	42
1.8.9.	Çeşitlilik	42
1.8.10.	Zıtlık, Karşıtlık, Kontrast	43
1.8.11.	Koram.....	44
1.9.	Ders Kitaplarında Resimleme (İllüstrasyon)	45
1.9.1.	İllüstrasyon Çeşitleri	46
1.9.2.	İllüstrasyon Teknikleri	48
1.9.2.1.	Kurşun Kalem (Grafit Kalem) ve Kuru Boya Tekniği.....	48
1.9.2.2.	Mürekkep Tekniği.....	48
1.9.2.3.	Suluboya Tekniği	49
1.9.2.4.	Pastel Boya Tekniği	49
1.9.2.5.	Guaj (Tempera) Tekniği.....	50
1.9.2.6.	Karışık Teknik	50
1.9.2.7.	Püskürtme (Airbrush) Tekniği	50
1.9.2.8.	Bilgisayar Destekli (Dijital) Teknik.....	51
1.9.3.	İllüstrasyon -Yaş Grubu İlişkisi.....	51
1.9.4.	İllüstrasyon - Kompozisyon İlişkisi	53
1.9.5.	İllüstrasyon – Renk İlişkisi.....	53
1.9.6.	İllüstrasyon – Metin İlişkisi.....	55
1.10.	Eğitim- Öğretim Programı ve Kazanımlar	57
1.10.1.	Eğitim Programı.....	57
1.10.2.	Öğretim Programı	58
1.10.3.	Kazanım (Hedef-Davranış).....	60
1.10.4.	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı.....	61
1.11.	Konu Alanı ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	65

İKİNCİ BÖLÜM	70
2. BULGULAR VE YORUMLAR	70
2.1. Ders Kitabındaki Görsellerin Ünitelere Göre Dağılımları ve Oranları	70
2.1.1. Ders Kitabındaki Kazanımların Ünite Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı ve Oranları	71
2.1.2. Ders Kitabındaki Kazanım ve Görsel Sayılarının Dağılım ve Oranları	72
2.2. Ders Kitabındaki Görsel Materyallerin ve Kazanımların İncelenmesi	73
2.2.1. “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi	73
2.2.1.1. “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi	73
2.2.1.2. “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi	74
2.2.2. “Temiz Olalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi	100
2.2.2.1. “Temiz Olalım” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi	100
2.2.2.2. “Temiz Olalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi	101
2.2.3. “Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi	112
2.2.3.1. “Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi	113
2.2.3.2. “Hz. Muhammed’i Tanıyalım ” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi	115
2.2.4. “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi	129
2.2.4.1. “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi	129
2.2.4.2. “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi	131
2.2.5. “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi	143
2.2.5.1. “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi	143
2.2.5.2. “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi	145
2.2.6. “Aile ve Din” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi	157
2.2.6.1. “Aile ve Din” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi	157
2.2.6.2. “Aile ve Din” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi	159
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	170
Sonuçlar	170
Öneriler	172
KAYNAKÇA	174
ÖZGEÇMİŞ	185

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1.....	17
Görsel 2.....	75
Görsel 3.....	76
Görsel 4.....	77
Görsel 5.....	78
Görsel 6.....	79
Görsel 7.....	80
Görsel 8.....	81
Görsel 9.....	82
Görsel 10.....	83
Görsel 11.....	84
Görsel 12.....	85
Görsel 13.....	86
Görsel 14.....	87
Görsel 15.....	88
Görsel 16.....	89
Görsel 17.....	90
Görsel 18.....	91
Görsel 19.....	92
Görsel 20.....	93
Görsel 21.....	94
Görsel 22.....	95
Görsel 23.....	96
Görsel 24.....	97
Görsel 25.....	98
Görsel 26.....	99
Görsel 27.....	101
Görsel 28.....	102
Görsel 29.....	103
Görsel 30.....	105
Görsel 31.....	106
Görsel 32.....	107
Görsel 33.....	108
Görsel 34.....	109
Görsel 35.....	110
Görsel 36.....	111
Görsel 37.....	114
Görsel 38.....	116
Görsel 39.....	117
Görsel 40.....	118
Görsel 41.....	119
Görsel 42.....	120
Görsel 43.....	121

Görsel 44	122
Görsel 45	123
Görsel 46	124
Görsel 47	125
Görsel 48	126
Görsel 49	127
Görsel 50	128
Görsel 51	130
Görsel 52	132
Görsel 53	133
Görsel 54	134
Görsel 55	135
Görsel 56	136
Görsel 57	137
Görsel 58	138
Görsel 59	139
Görsel 60	141
Görsel 61	142
Görsel 62	144
Görsel 63	146
Görsel 64	147
Görsel 65	148
Görsel 66	149
Görsel 67	150
Görsel 68	151
Görsel 69	152
Görsel 70	153
Görsel 71	154
Görsel 72	155
Görsel 73	156
Görsel 74	158
Görsel 75	160
Görsel 76	162
Görsel 77	163
Görsel 78	164
Görsel 79	165
Görsel 80	166
Görsel 81	167
Görsel 82	168

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1	70
Tablo 2	71
Tablo 3	72
Tablo 4	73
Tablo 5	74
Tablo 6	100
Tablo 7	102
Tablo 8	113
Tablo 9	115
Tablo 10	129
Tablo 11	131
Tablo 12	143
Tablo 13	145
Tablo 14	157
Tablo 15	159

KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

CD: Compact Disk, Philips ve Sony ortaklığı ile geliştirilmiş sayısal optik veri saklama ortamıdır.

METK: Milli Eğitim Temel Kanunu

DKEAY: Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği

TDK: Türk Dil Kurumu

MEGEP: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi

ESA: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi

İDB: İllüstratörler Derneği Bülteni

EARGED: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve ilgili tanımlara yer verilmiştir.

1. Problem Durumu

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak gelişen eğitim araçlarının okullarda yaygınlaşmasının yanı sıra temel eğitim- öğretim araçlarından biri olan ders kitapları, günümüz eğitim sistemi içerisinde etkin olarak kullanılan başvuru kaynağıdır. Özellikle ilkokullarda öğrencilerin okuma, düşünme, yorum yapma gibi becerilerinin gelişmesine önemli katkı sağlayan başlıca eğitim- öğretim materyali olarak ders kitapları kullanılmaktadır. Bu nedenle, ders kitaplarının gelişen teknoloji ve yeniliklerle dolu günümüz hayat şartlarına bağlı olarak geliştirilmesi yerinde olacaktır.

Ders kitabı sayesinde öğrenciler, “öğretmenin anlattıklarını daha sonra istediği zaman, istediği yerde ve istediği tempoda tekrar etme imkânı bulur. Ders kitapları, bilgi dolu ansiklopedi olmaktan çok, öğretici bir nitelik taşımalı, başka bir ifade ile öğrenmeye rehberlik edici olmalıdır” (Duman ve Çakmak, 2011:19).

Ders kitapları, “öğrenciler için birinci dereceden kaynaklık teşkil ettiği için öğrencilerin ilgisini çekecek ve onları konuya adapte edecek niteliklere sahip olması da gerekli bir özelliktir. Burada öğrenciler için önemli bir uyarıcı olarak kitapta kullanılan uyarıcılar karşımıza çıkmaktadır ki bunların da en önemli olanı görsel unsurlardır” (Kırbaş, Orhan ve Topal, 2012:2228).

Öğrenci ile ders kitabı arasındaki iletişim, grafik tasarım diliyle sağlanır. Bu dili sözcükler ve görüntüler yönlendirir. Sözcükler bir araya gelerek başlıkları ve metinleri oluştururlar. Görüntüler ise; fotoğraf, desen, resimleme gibi üzerine belirli anlamlar yüklenen ya da yüklenmeyen yalın ve soyut biçimleri kapsar. Bir ders kitabı da sözcükler ve görüntülerden oluşur. Sonuçta tümü birbirleriyle uyum içinde örgütlenmiş öğelerdir (Alpan, 2004:198).

Etkili bir ders kitabı, öğrencinin ilgisini çekmeli, öğrencide derse karşı ilgi uyandırmalıdır. Konunun ana hatlarını gösteren resimler, hikâyeler vs. önemlidir. Bu bağlamda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında sosyal yaşantılardan örnekler, çocuğun her zaman karşılaşılabileceği problemler vs. yer almalıdır. Kitap soyut bilgileri az, mümkün olduğunca somut, zevkli ve ilgi çekici bir halde sunmalıdır. Örnekler, örnek olaylar, renkli ve konuşan resimler, bilmeceler, araştırma ve projeler, alıştırmalar ve tekrarlar izleme testi vs. yer almalıdır (Tosun, Doğan ve Korkmaz, 2001:23).

Ders kitapları ile ilgili yapılan araştırmalara genel olarak bakıldığında, ders kitaplarında “görsellik” unsurunun ikinci planda kaldığı söylenebilir. Özellikle, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları ile ilgili yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu eksiklik başlı başına bir problem oluşturmaktadır. Dolayısıyla, araştırma konumuzun muhtevasını oluşturan ders kitabı, görsellik ve kazanım unsurları açısından ele alınmıştır.

2. Problem Cümlesi

İlkokul 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında bulunan görsel öğeler, kullanıldıkları ünitelerin içerik ve kazanımlarıyla uyumlu mudur?

3. Alt Problemler

- İlkokul 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında bulunan görsel öğelerin ve kazanımların ünitelere göre sayısal dağılımı nedir?
- Görsel öğeler içerisinde (fotoğraf, resim, grafik vb.) en çok/ en az hangi öğe bulunmaktadır?
- Görsel öğeler, tasarım ilke ve öğelerine uygun mudur?
- Görsel öğelerin baskı kalite durumu nedir?
- Görsel öğeler, bulundukları ünite kazanımları ve konu metinleri ile uyumlu mudur?
- Görsel öğeler sınıf seviyesine uygun mudur?
- Görsel öğe kaynakları ders kitabı içerisinde mevcut mudur?
- Görsel öğeler ile ilgili bilgi notu veya açıklama mevcut mudur?

4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; 2017- 2018 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiş olan Tutku Yayıncılığa ait İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı'nda bulunan görsel öğelerin, ünite kazanımları ile olan uyumunu ve konu metni ile olan ilişkisini; tasarım ilkeleri göz önünde bulundurularak incelemektir.

5. Araştırmanın Önemi

İnsan, çevresi ile olan iletişiminin büyük bir kısmını görme yoluyla gerçekleştirir. Eğitim ortamlarında da aynı şekilde öğrenmelerin ilk adımını gözlemler oluşturmaktadır. Nitekim araştırmacı John Locke, konu ile ilgili yaptığı bir deneyde öğrenmenin daha çok gözlemleyerek gerçekleştiği sonucunu elde etmiştir. Bu araştırmaya göre öğrenme; %1 deneyerek, %2 dokunarak, %4 koklayarak, %10 duyarak, %83 ise gözlemleyerek gerçekleşmektedir (Uçar, 2014:61).

Öğretimde görsel veya işitsel araçları kullanmanın, öğrenmeyi kolaylaştırdığı, zamandan tasarruf sağladığı aynı zamanda bilginin kalıcılığını arttırdığı, günümüzde bilinen bir gerçektir (Ceyhan ve Yiğit, 2003:88). Konu ile ilgili Gökkaya ve Oruç (2003:153) tarafından yapılan bir araştırmada görsel, işitsel, dokunsal ve kinetiksel (hareket) öğrenme stiline sahip çocukların bu özelliklerinin öğrenilmesine yönelik otuz soruluk testin yorumlaması neticesinde şu sonuca ulaşılmıştır: Öğrenciler, belirli konulardaki bilgilere erişme becerisini ders kitaplarının görselliği ile eş anlamlı görmektedirler. Yani, görsel öğrenme özellikle ilköğretim düzeyindeki çocuklarımız için işitsel öğrenmeden daha önce gelmektedir (Atmaca, 2006:319).

Yapılan araştırmalar neticesinde, özellikle görme duyusunun “öğrenme” üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, öğretimde kalıcı öğrenmenin mümkün olabilmesi için ders kitaplarında kullanılacak görsel öğelerin, konu içeriğine ve ünite kazanımlarına uygun olacak şekilde, profesyonel kişiler tarafından hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca, ders kitaplarında kullanılacak olan görsel öğeler, sınıf seviyesine ve yaş gruplarına uygun olarak hazırlanmalıdır.

Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ders kitabı olarak kabul edilen Tutku yayıncılığa ait İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında yer alan görsellerin, konu metni ve ünite kazanımları açısından incelenmesi hedeflenmektedir. Bu çalışma sonucunda elde edinilen bulgular, ilerleyen dönemlerde hazırlanacak olan ders kitaplarında etkili bir görsel tasarım oluşturma açısından katkı sağlayacaktır.

6. Araştırmanın Varsayımları

- Literatür taraması yöntemiyle elde edilen bilgilerin doğru kabul edildiği varsayılmaktadır.
- Ders kitabı hazırlanırken grafik tasarım ilkeleri dikkate alınmaktadır.
- Ders kitabı içeriği MEB (2010) İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'na göre oluşturulmaktadır.
- Ders kitabındaki görsel öğeler; konu içeriğine, kazanımlara ve bütünlük ilkesine uygun olarak hazırlanmaktadır.
- Görsel öğeler, bu konuda eğitim almış profesyonel kişiler tarafından öğrencilerin yaşları ve sınıf seviyeleri dikkate alınarak tasarlanmıştır.
- Konu içeriği oluşturulurken yazım ve imla kurallarına dikkat edilmiştir.
- Kullanılan yöntem ve kaynaklar bu araştırma için yeterlidir.

7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4,5,6,7,8. Sınıflar) Ders Kitapları içerisinde rastgele (random) yöntemiyle seçilen Tutku Yayıncılığa ait 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı ile sınırlıdır.

8. Tanımlar

Ders Kitabı: Eğitim programlarında belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda benimsenen öğretim yaklaşımı ve eğitimsel ölçütlere uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan öğretim materyalidir (Tunç ve Tuğluoğlu, 2013:79-101).

Tasarım Öğeleri: Boyut, doku, çizgi, renk, şekil/form, boşluk gibi grafiksel öğelerdir.

Tasarım İlkeleri: Görsel materyallerin kullanımı ile ilgili bütünlük; zıtlık, vurgu, yakınlık, tekrar, hizalama, uygunluk, denge, egemenlik gibi özelliklerdir.

Görsel Öğeler/Materyaller: Ders kitaplarında kullanılan fotoğraf, resim, tablo, grafik, karikatür, harita, gazete ve internet haberi gibi resimlemelerdir.

Öğretim Programı: Okul içinde veya dışında, bir dersin öğretimi ile ilgili yapılan tüm etkinliklerdir.

9. Yöntem

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

9.1.Araştırmanın Modeli

Araştırma, ilkokul 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki görselleri ve kazanımları incelemeye yönelik tasarlanmıştır. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli; “geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez” (Karasar, 2012:77).

Tarama modeline göre yapılan araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011:39).

9.2.Evren ve Örneklem

2017- 2018 eğitim- öğretim yılında, ilkokul 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde okutulmak üzere onaylanarak Tebliğler Dergisi’nde ilan edilmiş ders kitapları, araştırmanın evrenini oluşturmaktadır (Tebliğler Dergisi, Sayı: 2712). Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 31.05.2016 tarih ve 33 sayılı kurul kararıyla 2017- 2018 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen Tutku yayıncılığa ait “İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı” ise araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

9.3.Verİ Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmada, MEB tarafından hazırlanan İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında bulunan görsel materyaller ve kazanımlar ile ilgili durum tespiti yapmak amacıyla nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Doküman incelemesi, “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2011:187).

Veri toplama sürecinde, öncelikle İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı içerisinde incelenecek olan görsel materyaller ve ünite kazanımları elektronik ortamda ekran fotoğrafları alınmak suretiyle çalışmaya aktarılmış, sonra da incelenecek görsel materyallerin ve ünite kazanımlarının amaca uygun olarak detaylı betimsel yorumlaması yapılmıştır.

9.4.Verilerin Analizi

Araştırma konusuyla ilgili doküman incelemesi ile elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. “Bu analiz türünde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır” (Şahin, 2010:188).

Ders kitabındaki görsel materyallerin ve kazanımların analizleri yapılırken bazı ölçütler dikkate alınmıştır. Bu ölçütler; Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca oluşturulan “Taslak Ders Kitaplarının İncelenmesinde, Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler” (MEB, 2013), Demirel ve Kiroğlu tarafından hazırlanan “Ders Kitaplarının Özel ve Genel Değerlendirme Ölçütleri” (Demirel ve Kiroğlu, 2005:305) ve Tosun, Doğan ve Korkmaz tarafından hazırlanan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitapları İnceleme Ölçeği” (Tosun, Doğan ve Korkmaz, 2001:115) incelenerek oluşturulmuştur. Oluşturulan değerlendirme ölçütleri şunlardır;

- Görsel tasarımın ve içerik Tasarımının, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte olması ve öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğu,
- Kazanımların tümünün doğrudan veya dolaylı olarak yer alıp almadığı,
- İçeriklerin kazanımları desteklemesi ve kazanımlara uygunluğu,
- Görsel materyalin metinlerle bütünlük oluşturacak içerikte düzenlenmesi,
- Görsel materyalin ait olduğu metinle ilişkili sayfalarda kullanılması,
- Görsel materyalin yaş grubunun gelişim özelliklerine uygun içerikte düzenlenmesi,
- Görsel öğelerin sayfa üzerindeki konumlarının, renklerinin, baskı kalitesinin uygunluğu,
- Görsel materyalin konunun hedeflerine ve kazanımlara uygunluğu,
- Görsel materyalin, içinde yaşanan toplumun değerlerine ve düzeyine uygunluğu,

Verilerin analizinde, öncelikle İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında bulunan kazanımlar ve görsel materyaller belirlenerek bunların ünitelere göre dağılımları yapılmıştır. Görsel materyallerin toplam sayısı, ünite toplam sayfa sayısına bölünerek, ünitelerde sayfa sayısına düşen görsel materyal oranı belirlenmiştir. Daha sonra her görsel materyalin ünitelere göre dağılımı ayrı ayrı tablolastırılmış ve betimsel analizi yapılmıştır. Ayrıca, ünite kazanımlarının görsel materyallerle uyumlu olup olmadığı incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DERS KİTAPLARIYLA İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüz dünyasında eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde en çok kullanılan eğitim materyali ders kitaplarıdır. Gelişen teknolojiyle beraber çeşitli eğitim-öğretim araçlarına başvurulsa da öğretmen ve öğrencilerin ders faaliyeti içerisindeki ana kaynağı yine ders kitaplarıdır. Dolayısıyla bir öğrenme ortamının en önemli unsurları; öğretmen, öğrenci ve ders kitaplarıdır diyebiliriz. Kısaca ders kitapları; planlı bir eğitim-öğretim sürecinde, öğretim programına bağlı kalarak öğrencilere ve öğretmenlere yol gösteren, kaynaklık eden, onları program hedeflerine ulaştıran ve kolay ulaşılabilir başlıca eğitim- öğretim materyalidir. Bu bölümde ders kitabının eğitim- öğretim süreci içerisindeki yeri, önemi ve konu ile ilgili kavramsal çerçeve ele alınmıştır.

1.1. Ders Kitabı

Eğitim kurumlarında eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleşmesi ve devamlılığı için çoğunlukla ders kitaplarından faydalanılır. Bu da ders kitaplarının eğitim- öğretim sürecinin amacına ulaşılabilmesi için ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, araştırmamızın esas konusunu teşkil eden ders kitabıyla ilgili ayrıntılı olarak incelemeye geçmeden önce konuyla ilgili genel kavramlar incelenmiştir.

1.2.Ders Kitabının Tanımı

Ders kitapları, geçmişten günümüze teknolojiye bağlı olarak değişim ve gelişim göstermiştir. Bu süreçte, eğitim ortamlarının vazgeçilmez aracı olan ders kitaplarıyla ilgili birçok araştırmacı ve eğitim bilimci çeşitli tanımlar yapmıştır. Bu tanımların bazıları şunlardır:

MEB Ders Kitapları Yönetmeliğine göre ders kitabı; “Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları

doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eser” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 1995:598).

Ders kitabı, “ders konularına ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak, sıralı ve doğru bir şekilde öğrenmeleri için kullanılmak üzere öğretim programlarına uygun bir şekilde ve özel bir maksat ile hazırlanmış yazılı bir metindir” (Şahin, 2004:365).

Bayrakçı’ya göre ders kitapları, “öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır. Bir derste bilgilerin aktarımı sürecinde öğrencilerin yaş ve bilgi seviyelerine uygun, öğretim programları esas alınarak hazırlanmış basılı eğitim araçları olan ders kitapları en yaygın öğretim materyalleridir ”(Bayrakçı, 2005).

Ceyhan ve Yiğit’e göre ders kitabı, “belli bir dersin (Matematik, Türkçe, Fizik vb.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (İlköğretim 1, Lise 2 gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği yetişkinlere (öğretim programı) uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaktır” (Ceyhan ve Yiğit, 2003:16).

Bu belirlemeler doğrultusunda ders kitabını, “bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyali olarak tanımlayabiliriz. (Demirel ve Kiroğlu, 2005:2)

Ders kitabıyla ilgili tüm bu tanımları çeşitlendirmek mümkündür. Yapılan tanımlardan da hareketle ders kitabı; eğitim-öğretim süreci içerisinde, amaçlanan bir eğitim programı dâhilinde, öğrencilere istendik davranışlar oluşturmayı sağlayan, öğretmenlere ise eğitim programının uygulanmasına rehberlik eden, çeşitli hedefler doğrultusunda hazırlanmış (sınav, pekiştirme, bilgi vs.), incelenip ve onaylanmış basılı eğitim materyalidir, şeklinde özetlenebilir.

1.3. Ders Kitaplarının Eğitim Faaliyetleri İçerisindeki Yeri ve Önemi

Okullarda planlı ve programlı, bir öğretmen gözetiminde, önceden belirlenmiş hedefler doğrultusunda yapılan eğitim etkinliklerine öğretim denir (Kılıç, 2005:38). Bir başka ifadeyle öğretim, öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür (Varış, 1994:12). Öğretim sürecinin tamamlanması için, öğretmen ve öğrencilere kaynaklık eden başlıca öğretim aracı ders kitabıdır. Özellikle, ilköğretim çağındaki çocukların bilişsel, duyuşsal ve psiko- motor becerilerinin gelişmesinde katkısı olan bir eğitim materyalidir.

Etkili bir ders kitabından, öğrencilerin doğrudan öğrenmelerine ve öğretmenlerin de sınıftaki sunuşlarında yöntemler geliştirmelerine yardımcı olması beklenir. Diğer bir ifadeyle ders kitabı, hem öğrenme hem de öğretme süreçleriyle ilişkili olan bir araçtır. Her iki süreçte de insanların öğrenmesine yardım etmek amaçlanır. Etkili bir ders kitabı;

- Öğrencinin derse ilgisini arttırması,
 - Konuların amaçlarını açıkça ortaya koyması,
 - Öğrencinin ilgisini dersin önemli bölümlerine yönlendirmesi,
 - Dersin önemli bilgilerini sunması,
 - Bilginin depolanması için yarar sağlaması,
 - Yeterince örnek ve uygulamaya yer vermesi,
 - Öğrenciyi bilgi ve becerilerini geliştirmek için özendirme,
 - Öğrenciye problemi anlamayı ve çözmeyi öğretmesi,
 - Öğrencinin kendini değerlendirmesi için seçenekler sunması,
 - Öğrenciyi; benlik, iç kontrol, çalışma vb. yönlerden gelişmeye özendirme,
- gibi yeterliliklere sahip olmalıdır (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı 2011:34).

Kılıç'a göre etkili bir ders kitabı;

- Öğrencinin ilgisini çekmeli,
- Derse karşı ilgi uyandırmalı,

- Konunun ana hatlarını gösteren resim, grafik, hikayeler vs. olmalıdır,
- Öğrencinin kendi kendine öğrenmesine fırsatlar sunabilmeli,
- Çocuğun kitapla olan bağına kuvvetlendirici yaşantılar verebilmelidir,
- Öğrencilere, çeşitli yönerge, açıklama ve ipuçları vermelidir,
- Öğrencinin öğrendiklerini pekiştirmelidir (örnek olaylar, renkli resimli problemler, bilmece, CD'lerin kullanımı, testler olmalıdır),
- Bilgiler kronolojik sıraya göre verilmeli, neden-sonuç ilişkisi kurulmalı, bilgiler arasında kopukluk olmamalıdır,
- Kavramlar sadece bir dil kullanılarak açıklanmalı,
- Gereksiz tekrarlardan kaçınılmalı,
- Kitabın görsel zenginlik içermesi, albenisi olması, bunun için renkli resim ve fotoğraflarla desteklenmesi gerekir,
- Öğrenme ilkeleri dikkate alınarak yazılmalıdır (somuttan soyuta, basitten karmaşığa vb.) (Kılıç, 2005:49).

Tüm bu özelliklerle beraber kısaca şunu söyleyebiliriz; etkili bir ders kitabı, aktif öğrenme sürecinde öğrencinin ilgisini çekebilmeli ve belirlenen hedeflere kolaylıkla ulaşabilmesini sağlamalıdır. Ayrıca, güncel yardımcı materyallerle öğrenme sürecini kolaylaştırabilmelidir.

1.3.1. Öğretimde Ders Kitabı Kullanımının Olumlu Yönleri

Eğitim ortamlarında ders kitabı kullanmanın olumlu yanları olduğu gibi olumsuz yanları da bulunmaktadır. İyi hazırlanmış bir ders kitabının doğru kullanımının birçok faydası vardır. Kılıç ve Seven, ders kitaplarının öğretmenler açısından olumlu yönlerini şu şekilde sıralanmıştır:

Ders kitapları sayesinde öğretmen;

- Öğretim programını bir bütün olarak görerek planlı ders işler, böylece bütünlük sağlanmış olur.

- Ders kitapları sayesinde dersin işlenişi zenginleşir. Ayrıca ölçme-değerlendirme aşamasında ders kitaplarında bulunan hazır örnekler, öğretmene bu aşamada vakit kazandırır. Böylelikle sağlıklı bir ölçme-değerlendirme süreci gerçekleşir.
- Müfredat da bulunan konuların eksiksiz işlenmesi sağlanır. Konuların eksik anlatılmasını engeller.
- Ders kitaplarının içerdiği okuma parçalarından hareketle öğretmen, öğrencilere ek bilgiler de sunabilir.
- Aynı seviyedeki farklı şubelerde işlenen konuların bütünlük içinde eksiksiz işlenmesine kaynaklık eder.
- Ders kitapları, öğrencilere verilecek ödevlere kaynaklık eder. Ders kitabının içerisindeki etkinlikleri öğretmen, öğrencilere ödev olarak verebilir (Kılıç ve Seven, 2002:31-32).

Ders kitapları sayesinde öğrenci;

- Konu bütünlüğünü yakalayabilir. Ders kitabı sayesinde öğrenciler, konular arasında bağ kurmada zorlanmazlar.
- Ders kitapları öğrencilere kendi kendilerine öğrenme imkanı sunar. Okul dışında da öğrenme etkinliklerine kaynaklık eder. Ayrıca öğrencilere tekrar imkânı sunar bu sayede öğrenme etkinlikleri sağlıklı oluşur.
- Ders kitapları, öğrenme sürecinde öğrenciye yeterli vakit sağlar. Her bireyin öğrenme süresi farklı olabildiği için ders kitapları bu farklılığı ortadan kaldırabilir.
- Ders kitapları, öğrencilerin elinde bulunmayan bazı araçları (harita, grafik, şema vb.) bütün olarak barındırır.
- Her öğrencinin elinde mevcut olduğu için ders kitapları, öğrenci – öğrenci etkileşimine ve üzerinde konuşup tartışabilmelerine imkan sağlar.
- Ders kitapları aktif öğrenmeye kaynaklık eder. Kapsamlı hazırlanmış bir ders kitabı öğrenciye arkadaşlık ederek öğrenciyi derslere motive eder.

- Öğretmen tarafından verilen ödevlere kaynaklık eder (Kılıç ve Seven, 2002:31-32).

Kılıç ise ders kitaplarının olumlu yönlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

- Ders kitapları, ekonomiklik sağlar,
- Öğrenmeyi bireysel hıza göre ayarlayabilir, öğretimi ise belli bir düzene göre işler,
- Öğretmenlerin en iyi yardımcısıdır ve başka bir araçla kullanılabilir,
- Etkili hazırlanmışsa ilgi çekici olabilir, bilgileri etkili sunar,
- Belli bir dersle ilgili resim, grafik, harita ve şekilleri etkili bir biçimde sunar,
- İçerdiği hazırlık ve değerlendirme sorularıyla öğrenmeyi pekiştirir (Kılıç, 2005:41-42).

1.3.2. Öğretimde Ders Kitabı Kullanımının Olumsuz Yönleri

Ders kitaplarının olumlu yönlerinin yanı sıra, olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Ceyhan ve Yiğit ders kitabının olumsuz yönlerini şu şekilde sıralamıştır:

- Teknoloji içerikli olan ders kitapları zamanla etkisini yitirebilir eskiyebilir.
- Tek kaynak olarak ders kitabını benimseyen öğretmenler, diğer yardımcı kaynakların kullanımını ihmal edebilirler.
- Sürekli olarak seçilen aynı kitabın kullanımı, bu alanda yazılan daha değerli kitapların gözden kaçmasına neden olabilir.
- Sınıflarda tek bir kitabın kaynak olarak işlenmesi, öğrencilerde ezberciliğe yol açabilir.
- Kitaplar, bilgiyi yüzeysel olarak, ana hatlarıyla verirler ve öğretimi sadece kendi etraflarında koşullandırır.

Bilgisayar ve internet gibi çok zengin bilgi kaynaklarının bulunduğu çağımızda tek kitap anlayışına sıkı bağlılık, çağdaş bilim ilkelerine de uygun düşmez (Ceyhan ve Yiğit,

2003:20-21). Ders kitabı kullanımının olumsuz yanlarıyla ilgili olarak Kılıç ve Seven ise şunları eklemiştir;

- Öğretmen tarafından aynı ders kitabının sürekli işlenmesi, öğrenciler açısından monotonluk oluşturur. Öğrenme etkinliklerinin çeşitliliğini ise engeller.
- Öğretmenin ‘nasıl olsa kitap var’ düşüncesi, dersin işlenişini yeterli düzeyde yapmasını engelleyebilir.
- Ders kitapları, öğrencileri ezberciliğe yönlendirebilir.
- Basit ve kaliteden yoksun ders kitapları, öğrencilerin derse olan ilgisini azaltabilir.
- Ders kitaplarında çoğu zaman gereksiz bilgilere yer verilebilir. Bu da öğrenciler açısından problem oluşturabilir.
- Öğrencilerin yaş düzeylerine, ilgilerine, kültürüne ya da ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmamış ders kitapları yetersiz kalabilmektedir. Bunun haricinde öğrencilere uygun olarak hazırlanmış ders kitaplarının da yeterli olabilmesi için öğretmenin ders kitabını nasıl kullanacağına bağlıdır (Kılıç ve Seven, 2002:32-33).

1.4. Ders Kitaplarının Hazırlanması ve Hizmete Sunulması

Çakmak ve Duman ders kitaplarını, “ders konularına ait bilgileri, sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan araçlardır” şeklinde tanımlamışlardır. İçeriği belli bir eğitim programına göre oluşturulmuş ders kitaplarının hazırlanması, incelenmesi ve yayımlanması Milli Eğitim Bakanlığınca yapılmaktadır (Çakmak ve Duman, 2011:18).

Ders kitaplarının kabulü, uygunluk süresi, telif hakkı ve ücretlerle ilgili esaslar; inceleme işlemleri ve alınacak inceleme ücreti miktarı; Millî Eğitim Bakanlığınca incelettirilecek eserler için ödenecek ücret miktarı; ders kitaplarının hazırlanması ve incelenmesinde aranacak kriterler ile ders kitabı üreten yayın evlerinde aranacak kriterler;

ders kitabı dışındaki diğer kitap ve eğitim araçlarının kullanımı ve bunlardan hangileri için inceleme ücreti alınacağı ve ödeneceği ile ilgili esas ve usuller Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (METK, 1739 madde 55).

Bakanlık bu maddeyle ders kitaplarıyla ilgili yapılacak her türlü işlemi Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği ile yapmaktadır. Yönetmeliğe göre ders kitaplarının hazırlanması ve yayımlanması sürecinin karar mercii Talim ve Terbiye Kuruludur.

Adı geçen yönetmeliğe göre ders kitabı hazırlayacak yayın kuruluş veya kuruluşların gerekli şartları taşıması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, ders kitaplarının nitelikleri 12 maddeyle belirtilmiştir. Bunlar;

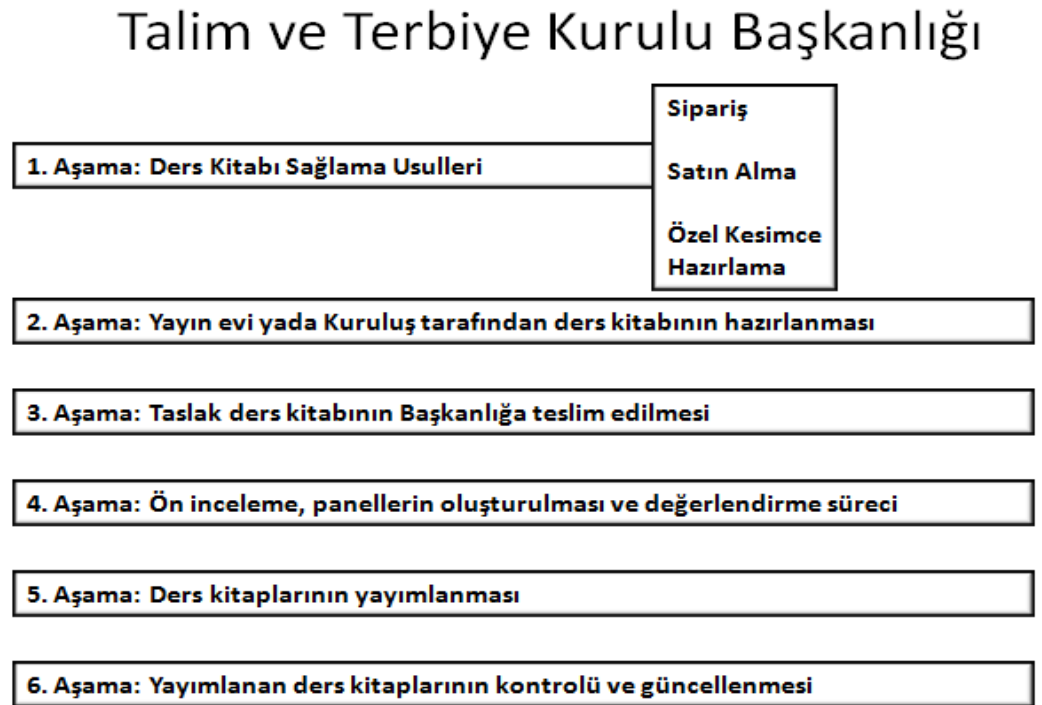
1. Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
2. Bilimsel hata içermez.
3. Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar.
4. Reklam niteliğinde öğeler içermez.
5. Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
6. Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır.
7. Kazanımları destekleyici nitelikte hazırlanır.
8. Temel tasarım ilkelerine uygun olarak hazırlanır.
9. Hangi kazanımı desteklediği ve teknik özellikleri gibi tanımlayıcı bilgileri uygun olarak etiketlenir.
10. Sesli içeriklerde ses net ve anlaşılır olur.
11. Zenginleştirme içeriklerinde yer alan ses, grafik, video, animasyon, simülasyon, etkileşimli oyun gibi unsurlarda, süre kazanımın gerektirdiği etkinlik veya işlenişe uygun olarak sınırlandırılır.

12. Zenginleştirme içeriklerinde, elektronik materyallere atıf veya telif hakları ile ilgili bilgilendirme zorunlulukları dışında reklam amaçlı öğeler kullanılmaz (DKEAY, 2012 madde 6).

Yönetmeliğe göre (DKEAY, 2012) ders kitabı hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir;

- a) İçerik
- b) Dil, anlatım ve üslup
- c) Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme
- d) Teknik, tasarım ve düzenleme

Sonuç olarak, yönetmeliğe göre ders kitaplarının hazırlanma süreci şu şekildedir;

Görsel 1

1.5. Ders Kitaplarında Görsel Tasarım Araçları

Ders kitabı, bütün öğeleriyle öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlar. Bunun için kitabı oluşturan öğeler, görevlerini yerine getirebilecek yeterlilikte olmalı ve bir bütünlük içinde çalışmalıdır. Bu da iyi bir tasarımı gerektirir. Dolayısıyla, ders kitaplarının içerdiği bilgiler kadar içerik tasarımı da eğitim sürecinde önemli bir işleve sahiptir. Etkili bir içerik tasarımı ise, ders kitabı içerisindeki görsel malzemenin belli bir sistematığa göre hazırlanmış olmasıyla mümkündür (Kılıç ve Seven, 2002:109). Bu konuyla alakalı İşler; “ders kitaplarındaki görsel malzemelerin, kavramayı artırıcı, dikkat çekici, eğlendirici ve motive edici gibi özelliklerinin yanı sıra, anlaşılması güç sözel kavramları görsel hale getirerek somut ve anlaşılır kılar. Ayrıca, İllüstrasyon ya da diyagramlar onlarla etkileşime girenler için çok şey ifade etmekte ve mevcut şartlarda tartışma ortamı için bir uyarıcı olma işlevini üstlenebilmektedirler” şeklinde ifade etmiştir (İşler, 2003).

“Ders kitaplarındaki resimlemeler, çocuğa bilgi ve davranış kazandırma amacını güder. Resimlemelerdeki görsel kalite ve estetik ne kadar sağlamsa algılama da o kadar iyi olmaktadır. Çocukların estetik duygularının gelişmesinde ve kitap okuma alışkanlığı edinmelerinde iyi tasarlanmış kitapların rolü büyüktür” (Uzuner, Aktaş ve Albayrak, 2010:721-733).

Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı; öğrenme sürecini etkili, ilgi çekici ve daha aktif hale getirebilmek için ders kitaplarıyla beraber diğer tamamlayıcı öğelere yer vermenin, (resim grafik vb.) uygun olacağını belirtmişlerdir. Bunun için ders kitaplarını hazırlarken görsel tasarıma yeterince önem vermek gereklidir. Milli Eğitim Bakanlığınca da kabul edilen, görsel tasarım açısından bir ders kitabında olması gereken özellikler şu şekilde sıralanmıştır (MEB, 2006);

1. Öğretime yardımcı unsurlar, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun, net temiz ve sade, ilgi çekici, estetik olmalıdır.

2. Ders kitabı içerisindeki okuma parçalarında bir bütünlük olmalı, yazı stili kolay okunabilir ve karışık olmamalı.
3. Görsel ifadeler (resim, grafik vb.) içerikle ilgili olmalı, sayfa içerisinde uygun yerlerde sunulmalıdır. Ayrıca görsel ifadelerin başlıkları ve alt yazıları açık bir şekilde belirtilmeli ve vurgulanması gereken yerlere dikkat çekmelidir.
4. İçindekiler bölümü yeterince ayrıntılı olmalıdır. Ayrıca ders kitabının giriş bölümünde dersin önemine ilişkin açıklamalara yer verilebilir (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı 2011:53-54).

Ders kitaplarındaki görsel sunumlar, sözel yolla anlatılmak istenen durumların ya da bilgilerin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bunun haricinde ders kitaplarındaki görsel tasarımlar öğrencilerin dikkatini çekerek onları güdüler, anlaşılması zor olan soyut kavramları somutlaştırır, kaçırılması mümkün olabilen bazı noktaların anlaşılmasını sağlar (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı 2004:30).

Görsel unsurların her biri kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesini sağlamak için kullanılmaktadır. Ancak öğrencilerin ilgisini çekmeyen ya da içerikle bağdaşmayan bir görsel sunumun oluşması, kalıcı öğrenmenin gerçekleşmeyeceği anlamına gelmektedir. Kalıcı öğrenmenin gerçekleşmediği durumlarda ise öğrenilen bilgiler kısa sürede unutulmaktadır. Bu durumun yaşanmaması için ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için ders kitaplarında görsel tasarımın dikkatli oluşturulması gerekmektedir.

Eğitim- öğretim hedeflerine uygun bir ders kitabının hazırlanması için tasarım öğeleri seçimine ve tasarım ilkelerine önem gösterilmelidir. Aksi takdirde ders kitabının işlevselliğinden bahsetmek mümkün olmayacaktır (Kılıç ve Seven, 2002:114).

1.6. Ders Kitaplarında Kullanılan Görsel Öğeler

Ders kitaplarında görsel düzeni oluşturan öğeler yerinde ve özelliklerine göre tasarlandığında amaca hizmet eder. Bu şekilde olmayan tasarımlar, algılamayı güçleştiren, dikkat dağıtan bir yapıya dönüşebilirler. Bu sebeple öğelerin görsel düzen içerisinde nasıl, nerede kullanılacağı ve özelliklerinin ne olduğunun bilinmesi son derece önemli bir konudur (Kılıç ve Seven, 2002:127).

Görsel düzeni oluşturan başlıca öğeler şunlardır; fotoğraf, resim, karikatür, harita, grafik, tablo ve şema/diyagram'dır. Bu bölümde ders kitaplarında kullanılan görsel öğeler, ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.6.1. Fotoğraf

Fotoğraf, makine ile elde edilmiş görüntünün kâğıda basılmış şeklidir. Fotoğraflar, ders kitaplarında; deneyleri, tarihi mekânları, yerleşim birimlerini, çeşitli sosyal faaliyetleri, kurum veya kuruluşların işleyişlerini, bitki, hayvan vs. göstermede kullanılırlar (Kılıç ve Seven, 2002:129). Ders kitaplarında fotoğraf kullanımında dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Bunlar (Ceyhan ve Yiğit, 2004:90-91);

- Çekilen her fotoğraf ayrı bir düşünceyi savunmalı ve bağımsız olmalıdır.
- Bir iş ortamı fotoğraflanacaksa, o ortam gerçeği yansıtacak ölçüde olmalı ayrıca fotoğrafta o işi yapan kişi objektife bakmamalıdır.
- Ders kitaplarındaki resimler görüntü açısından kaliteli olmalı, silik ve donuk olmamalıdır.
- Gereksiz ayrıntılardan uzak ve özgün olmalıdır.
- Çevre ile ilgili fotoğraflar gerçeği yansıtan doğal fotoğraflar olmalı, yapay görüntülerden uzak olmalıdır.

Kılıç ve Seven ise, fotoğraf kullanımının ilköğretim ikinci kademedede daha etkili olacağını, küçük sınıflarda fotoğraf kullanımının, çocukların hayal güçlerini olumsuz etkileyeceğini ifade etmiştir (Kılıç ve Seven, 2002:129).

1.6.2. Resim

Kılıç ve Seven'e göre resim, “Bir şeyin kalem, boya vb. ile kâğıt üzerine yapılan biçimine denir. Renkli veya siyah- beyaz olabilir. Gerçek olay veya nesnelerden hareketle çizilebildiği gibi, hayali olarak da çizilebilir” (Kılıç ve Seven, 2002:129). Cemaloğlu’na göre resim; “konunun daha kolay öğrenilmesini, sembollerin anlaşılmasını, ana hatların belleğe iyi yerleşmesini ve bellekte canlanmasını sağlamaktadır. Resim belleğin tamamlayıcısı olduğu gibi unutmayı da önleyici özelliğe sahiptir” (Cemaloğlu, 2003:20).

Nolen ve Goetz, resmi üç grupta sınıflandırmıştır. Bunlar; “sayfayı süsleyici, metni yorumlayıcı- açıklayıcı ve metni tamamlayıcı” resimlerdir (Nolen ve Goetz, 1959:38). Bu sınıflandırmanın yanı sıra Köksal, “konsantrasyon, durumsal, problem, yaratıcı, hareketli (sıralamalı), eleştirici ve önce- sonra resimleri” şeklinde çeşitli eklemeler yapmıştır. Bunlar:

1. Süsleyici Resimler: Bu tür resimler konunun anlamını belirtmekten çok onun sembolik yönünü vurgulayan resimlerdir. Süsleyici resimler özellikle okuma parçaları ve şiirler için kullanılır. Çocukların hayal güçlerini ve ilgilerini arttırmak için kullanılan süsleyici resimler, abartılı, mizahi veya fantastik olabilir.
2. Yorumlayıcı/Açıklayıcı Resimler: Ders kitaplarında kullanılan metinleri, olgu ve kavramları değişik şekillerde açıklayan resimlerdir. Anlam çözücü resimler olarak da nitelendirilen açıklayıcı resimler, ilişkili olduğu metinle aynı içeriği taşıması gerekmektedir.
3. Metni Tamamlayıcı Resimler: Çocuklar için yabancı olan olgu, kavram veya isimlerin öğretilmesinde kullanılan resimlerdir. Bu tür resimler kullanılarak metinlere yönelik ilgiyi arttırmak ve metinlerin duygusal yönünü kuvvetlendirmek amaçlanır.

4. Konsantrasyon Resimleri: Herhangi bir konuya, konunun özel bir kısmına veya özel olarak belirlenen noktalara öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini çekmek için oluşturulan detaylı resimlerdir. Konsantrasyon resimleri, öğrencilerin derse veya konuya odaklanmasını sağladığı gibi konsantrasyon eksikliği olan öğrencilerinde dikkatlerini arttırarak konuya güdülenmelerini sağlamaktadır.
5. Durumsal Resimler: Ders kitabındaki herhangi bir kavramı veya olguyu bütüncül bir yaklaşımla içeren resimlerdir. Bu tür resimler, işlediği kavramın bütün yakın kavramlarını ya da işlediği olgunun bütün öğelerini açıkça belli etmelidir. Öğretmenin konuya başlarken kullanabileceği bu resimler, konudan ne eksik ne de fazla olmalıdır.
6. Problem Resimleri: Öğrencilerin, herhangi bir problem karşısında, o problemi çözmekten ziyade, problemin neden ve sonuçlarını karşılaştırabilmelerine veya o problemi algılamalarına yardımcı olan resimlerdir. Bu resimlerin amacı, problemlerin amaç- sonuç ilişkilerinin fark edilmesini ve problemin ne olduğunun tanımlanmasını sağlamaktır.
7. Yaratıcı Resimler: Öğrencilerin yaratıcılıklarını gelişme amacı olan resimlerdir. Bir başka ifadeyle, resim üzerinde boş bırakılan yerlerin öğrenciler tarafından boyanmasına veya oraya uygun olabilecek şekilde doldurulmasına, resim üzerinde çeşitli işlemler yapılabilmesine imkanlar sağlayan resimlerdir. Bu tür resimlerde, öğrencilerin karar verme, tahmin etme ve alışılmamış sorular sorabilme gibi yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
8. Hareketli Resimler: Ders kitaplarında öğretilmek istenen bir kavram ya da olguyu, tek bir resimle betimlemek bazen yeterli olmayabilir. Öğrenciler, bu kavram ya da olguya yönelik tasarlanmış birkaç resmi, hayal güçlerini kullanıp birleştirebilir ve sonuca ulaşabilirler. Gelişigüzel bir sıraya göre numaralandırılmış resimleri birleştirerek öyküleştirebilirler. Bu şekilde tasarlanmış resimlere hareketli resim denilmektedir.

9. Eleştirici Resimler: Karmaşık olguların, nesnelerin ya da olayların vurgulandığı, öğrencilere eleştirel bir bakış açısı kazandıran resimlerdir.
10. Önce- Sonra Resimleri: Birbirini izleyen olaylardan hareketle öğrencilerin, bu olaylar zincirinin hangisinin önce, hangisinin sonra olduğunu fark etmesini ve olaylar arasındaki neden- sonuç ilişkilerinin ne olduğunu anlamalarını amaçlayan resimlerdir (Köksal, 2011:107-110).

Resim türlerine ek olarak, Kılıç ve Seven teknik resim türünü ele almıştır, teknik resim; “Özellikle fen bilimleri, inşaat, elektrik elektronik alanlarında yapılan çizim taslaklardır. Elektrik akışı, motorun yapısı, atomun yapısı gibi, gerçek görsel araçlarla gösterilmesi güç olan teknik konularda kullanılabilirler” şeklinde tanımlanmıştır (Kılıç ve Seven, 2002:130).

Cemaloğlu’na göre ders kitaplarında sunulacak resimler şu sorulara cevap verebilmelidir;

- Resim, çocuğun seviyesine; içinde yaşadığı toplumun değerlerine, kitap ve kullanıldığı konuya uygun mu?
- Nitelik olarak yeterli mi?
- Resimlerin altında gerekli açıklamalar var mı?
- Resimler, konuları kavratıcı nitelikte mi?
- Resimlerde uyum ve derinlik var mı?
- Resimlerin renklendirilmesi uygun mu?
- Resimler orantılı mı? (Cemaloğlu, 2003:20-21)

1.6.3. Karikatür

Resme göre daha geniş anlamları olan karikatürü Kılıç ve Seven şöyle tanımlamıştır; “kendi içinde anlam taşıyan gülünç, düşündürücü resim veya çizgilerdir” (Kılıç ve Seven, 2002:130). Bir diğer ifadeyle karikatür; “İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2017).

Ders Kitaplarında kullanılan karikatürlerin önemiyle ilgili olarak Uslu, şu noktalara değinmiştir;

- Ders esnasında çocukların çabuk sıkılması, konudan uzaklaşması veya derse odaklanmalarının güç olması, sık rastlanan durumlardandır. Bu sebeple, ders araçlarında karikatür kullanımının tüm bu olumsuzlukların önüne geçmesi bakımından önemlidir.
- Öğrencilerin, karikatürü inceledikten sonra onu yorumlayabilmesi, onların ifade becerilerini geliştirmektedir. Karikatür sayesinde çocuğun yorum gücü gelişir. Çevresini ve içinde yaşadığı toplumu tanıma olanağı sağlar. Eleştirel bakış açısı kazandırarak olaylar arasındaki neden- sonuç ilişkilerini daha kolay algırlar.
- Öğrenciler, karikatürlerde ele alınan konuları düşünerek, yorumlayarak, eleştirerek ve farklı ülkelerden sunulan karikatürleri de görerek kültürel açıdan çeşitlilik kazanırlar (Uslu'dan aktaran Kaya, Köse ve Konu, 2016:112).

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere, ders etkinlikleri içerisinde kullanılan karikatürlerin öğrenciler üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Her ders kitabında kullanılabilecek türden bir görsel öğretim aracı olan karikatürün, eğitim-öğrenim süreci içerisinde kullanımının, özellikle öğrencilerin derse olan ilgileri çekebilmesi açısından, diğer görsel öğeler gibi avantajlı bir konumdadır.

1.6.4. Harita

Haritalar, özellikle coğrafya, sosyal bilgiler ve tarih derslerinde, coğrafi konumları ve dağılımları göstermek amacıyla kullanılan görsel araçlardır. Diğer sosyal bilim derslerinde ise, tarihi bilgiler verildiği durumlarda kullanılabilmektedir. Harita, Türk Dil Kurumundaki tanımına göre; “coğrafya, tarih, dil ve nüfus gibi konularla ilgili

yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı ifade eder” denilmiştir (TDK, 2017).

Kılıç ve Seven ise harita ile ilgili şunları eklemiştir; konum ve dağılımın esas olduğu coğrafya, jeomorfoloji ve jeoloji gibi bilim dallarında temel araç olarak kullanılır. Tarih derslerinde ise geçmişte yaşayan organizasyonların konumlarını ve sınırlarını göstermek amacıyla kullanılır. Bu sebeple geçmişte yaşamış devletlerinin sınırlarının bilinmesi, öğrencilerin olayları daha kolay anlamlandırmalarını sağlamaktadır (Kılıç ve Seven, 2002:133).

1.6.5. Grafik

Alpan’a göre grafik, bir görsel iletişim biçimidir. Belli bir amaca yönelik çeşitli imgeler ve görsel semboller kullanılarak görsel mesaj oluşturma sanatıdır. Grafik kavramını bir iletişim biçimi olarak tanımlayan Alpan, günlük yaşantımızda sürekli karşılaştığımız grafik içeren birçok eşya bulunduğunu, ister istemez grafik olgusuyla içli dışlı olduğumuzu ve grafik sayesinde de verilen mesajları alabildiğimizi ifadelerine eklemiştir (Alpan, 2004:36).

Kılıç ve Seven ise grafiği, “sayısal verileri görselleştirerek veriler arasındaki ilişkilerin kavranmasını kolaylaştırmak için kullanılırlar” şeklinde tanımlamıştır. Grafiğin ders kitaplarında ne amaçla, nerede kullanılacağını ayrıca grafiğin kullanılmasının gerekliliği konusunun önemine değinen Kılıç ve Seven, farklı işlevlere sahip grafik türleri olduğundan da bahsetmiştir. Bunlar; Sütun ve çubuk grafikler, pasta (daire) grafikler, çizgi grafikler, resimli (sembol) grafiklerdir (Kılıç ve Seven, 2002:131).

Grafikler, önemli birer öğretim tekniği gereçleridir. Sayısal verileri daha kolay anlama, yorumlama ve algılama kolaylığı verirler. Sayılara, göze hitap eden görsel bir nitelik kazandırır. Karşılaştırma yapma kolaylığı sağlamaları nedeniyle sosyal bilgiler öğretiminde mutlaka kullanılması gereken yardımcı yöntemlerdendir.

Grafiklerin etkililiği, amaca uygun seçimine ve tasarım kalitesine bağlıdır. Herhangi bir bilgiyi (sayısal veriler) grafik formuna dñnřřtřrřlmeden řnce, buna gerek olup olmadığına ve en uygun grafik tşrşnşn hangisi olacağına karar verilmelidir. Açık ve anlaşılır olan bilgilerin grafikleştirilmesine gerek yoktur (Yalın, 2014:156).

1.6.6. Tablo

Tşrk Dil Kurumu'nun tanımına gşre (TDK, 2017) tablo, “birbiriyle olan ilgilerine gşre dşenlenerek yazılmış şeylerin hepsi” şeklinde tanımlanmıştır. Gşksel ise, “Çizgilerle çerçevlendirilmiş ve eşit bşlşmlerle ayrılmış veriler serisine tablo denir. İşlenen konularda geçen verilerin tablolara dşkşlmesi ve sunulması çok yararlıdır” şeklinde ifade etmiştir (Gşksel, 2007:32).

Kılıç ve Seven'e gřre tablo, birbirleriyle olan ilişkilerine gřre dşenlenmiş ve yazılmış gşrsel formlardır. Tabloların oluşması işin gerekli olan sayısal ve sşzel niteliklerin bulunması gerekmektedir. Tablolar, belli bir şeyin niteliklerinin daha kolay ve dşzgşn olarak anlaşılmasını sağlar. İki ve daha fazla boyutlu olarak da hazırlanabilen tablolarda birçok farklı şzellik, kategoriler halinde sunulabilir. Son olarak, sunulacak grafik veya metinler tablo şekline dñnřřtřrřp tasarlanabilir (Kılıç ve Seven, 2002:135).

Ders kitaplarında verilecek tablolar işin dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır;

- Tablonun numarası ve başlığı var mı?
- Tablo, sayfa içerisinde uygun yere konulmuş mu?
- Tablo, hedef- kitlenin seviyesine uygun mu?
- Tablo tasarımında bştşnlşk ilkesine, kullanılan renklere ve yazı boyutuna dikkat edilmiş mi?
- Tablo çizgileriyle içerisindeki yazı birbiriyle uyumlu mu? (Cemaloğlu, 2003:21)

1.6.7. Şema (Diyagram)

Şema, bir aletin, bir aracın veya bir biçimin ana çizgilerini gösteren çizimdir (TDK, 2017). Şemalar doğru kullanıldığında, uzun ve anlaşılması güç konuları kısaca özetleyen bir yapıya sahiptir. Amaçlarına göre şemalar beş grupta incelenebilir. Bunlar;

1. Kuruluş Şeması: Ast- üst ilişkileri göstermek için kullanılan şemalardır.
2. Döngü Şeması: Bir işlemin sürekli döngü içerisinde olduğunu belirtmek için kullanılan şemalardır.
3. Radyal Şema: Çekirdekle ögenin ilişkisini göstermek için kullanılan şemalardır.
4. Venn Şeması: Öğeler arası birleşim ve taşma alanlarını göstermek için kullanılan şemalardır.
5. Akış Şeması: Öğelerin sırasını veya geçtikleri süreci belirtmek için kullanılan şemalardır (Kılıç ve Seven, 2002:133).

1.7. Ders Kitaplarında Tasarım Öğeleri

Etkili bir ders kitabının hazırlanmasında, içerik kadar görsel tasarım öğelerine de dikkat edilmelidir. Görsel tasarım öğelerini şu şekilde sıralayabiliriz; boyut, doku, çizgi, renk, şekil-biçim- form, boşluk. Bu öğelerin yanı sıra, bazı kaynaklarda tasarım öğeleri içerisinde; ton-kroma-valor (değer), leke, ışık-gölge, yön maddelerinden de bahsedilmektedir. Ancak bu bölümde araştırma konusunu ilgilendiren boyut, doku, çizgi, renk, şekil- biçim- form, boşluk gibi tasarım öğeleri incelenecektir.

1.7.1. Boyut

Boyut, Türk Dil Kurumu sözlüğünde (TDK, 2017); bir cismin herhangi bir yöndeki uzantısı, şeklinde tanımlanmaktadır. Kılıç ve Seven'e göre boyut; araçların uzunluğu, yüksekliği, derinliği ve genişliğiyle ilgilidir. Kitabın fiziksel yapı özellikleriyle öğretici öğelerin tasarımında kullanılır.

Ders kitabı ya da kitaptaki görsel öğelerin hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken noktalar vardır bunlar;

- Kitapta bulunan öğretici araçların boyutu, öğrencilerin rahatlıkla algılayabileceği ölçülerde olmalıdır.
- Kitapta bulunan diğer öğelerin etkisi azaltacak bir biçimde, sayfaya hâkim boyutlarda olmamalıdır.
- Kitabın boyutu, çocukların fiziksel gelişim özellikleri dikkate alınarak oluşturulmalıdır.
- Kitaptaki görselin boyutu ayarlanırken, görselin işlevi ve önemi dikkate alınmalıdır.
- Görsel araçlarda kullanılan derinlik ve uzaklık, yeni bir görsel aracın öğretilmesi açısından çok dikkatli ve özenli ayarlanmalıdır (Kılıç ve Seven 2002:109).

Öğretim materyallerinde bir görselin boyutuna “materyaldeki boş alan” veya görselin güzelliğine göre karar verilmemelidir. Görselin boyutuna, verilmek istenen mesajın nasıl iletilebileceğine göre karar verilmelidir. Bu anlamda görselde yer alan detayların miktarı ve öğrencilerin sınıf düzeyi, görselin boyutunun ne kadar olması gerektiği konusunda fikir verebilir. Örneğin sınıf düzeyi arttıkça görselin boyutu ve sayısı hem küçülür hem de azalır. Özetle, görsellerin boyutu ne küçük ne de büyük olmalı, kolay algılanabilecek büyüklükte olmalıdır (Yalın, 2014:110).

1.7.2. Doku

Türk Dil Kurumu sözlüğündeki tanımına göre doku; bir bütünün yapısı ve özelliğidir (TDK, 2017). Doku, görsel ve dokunsal doku olarak ikiye ayırmaktadır. Buna göre kâğıt üzerinde resmedilen ve görme yoluyla algılanan dokuya görsel doku denilmektedir. Yüzeyine dokunulduğunda sertlik, yumuşaklık, pürüzlülük gibi hisler veren dokuya ise, dokunsal doku denilmiştir. (Seven ve Kılıç 2002:111).

Doku, nesne veya varlıkların dış yapı özelliklerini ve bunların objektif etkilerini oluşturmaktadır. Yolcu'ya göre; bir maddenin doğal yapısının yüzeydeki görünüşüne doku denir. Tasarımda kullanılan dokuların, fiziksel olarak duyguları etkileyici özellikleri vardır. Doku, amacına ulaştığı vakit görsel etkiyi güçlendirir ve huzur verici bir etki yaratır. Yerinde ve doğru kullanıldığında resme canlılık ve duygusallık vermekle beraber, uyum ve zıtlılıklarla kullanıldığında da sıra dışı bir güzellik yaratan etkili tasarım öğelerinden biridir (Yolcu, 2004).

Ders kitaplarında kullanılan dokuların amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Ders kitabının kullanımını kolaylaştırır.
2. Ders kitabındaki nesnelerin doğal görüntüsünü yansıtır, dikkati onlar üzerine yoğunlaştırır.
3. Dokunun fiziksel özellikleri (renk, parlaklık vb.) üzerindeki algıları etkiler (Kılıç ve Seven, 2002:111).

1.7.3. Çizgi

Çizgi, tek başına yüzey ve hacim etkisi göstermeyen, bulunduğu yere göre ince uzun ve belli yollar izleyen görsel tasarım elemanıdır. Başka bir ifadeyle, bir noktanın verilen doğrultudaki uzantısı çizgidir (MEGEP, 2007:18). Akçadoğan ise çizgiyi; “noktaların belli bir yön üzerinde hızla hareketinden ya da sıklaşarak yan yana dizilmelerinden oluşur” şeklinde tanımlamıştır (Akçadoğan, 2006:63).

Çizgilerin, yatay, dikey, dairesel, eğik veya dalgalı kullanılması algılamayı etkilemektedir. Yatay çizgiler nesnelerin veya görsellerin genişliğini, dikey çizgiler yüksekliğini, eğik çizgiler dengesizlik yaratırken görsel anlatımda düz biçimde oluşturulmuş çizgiler durağanlık, dikey çizgiler dinamizm, kırık çizgiler ise karmaşa etkisi uyandırmaktadır. Resimlerde kullanılan çizgilerin dairesel, yuvarlak olması sevimliliği arttırmaktadır. Bu da çocuklar açısından kitapları ilgi çekici hale getirmektedir (Kılıç ve Seven, 2002:111).

Ders kitaplarında kullanılan çizgilerin öğretici araçlar üzerinde pek çok avantajı vardır bunlardan bazıları şunlardır (Kaptan, 2005:155):

- Başlıkların altını çizmek, başlığı ve konuları belirgin hale getirir ve ilgi uyandırır.
- Bilgileri ve düşünceleri görselleştirerek somutlaştırır bu da öğrenciler açısından yönlendirici olmaktadır.
- Farklı bölümleri birbirinden ayırır ve sayfalarda hareket kazandırarak tekdüzeliği bozar.
- Çizgilerle oluşturulan görsel araçların hatırlanması daha kolay olduğu için öğrenmede kalıcılığı arttırmaktadır (Yalın, 2014:107).
- Çizginin şekli ve konumuyla ilgili olarak Kılıç ve Seven, görseller üzerinde vurgu yapmayı ve dikkat çekmeyi sağladığını belirtmişlerdir (Kılıç ve Seven, 2002:112).

1.7.4. Renk

Tasarım öğelerinin bir parçası olan renk unsuru, ders kitaplarındaki görsel araçlarının hazırlanmasında büyük bir öneme sahiptir. Özellikle dikkat çekme açısından, ders kitaplarına olan ilginin başlıca kaynağı konumundadır.

Kaptan'a göre renk; ders kitaplarında görsel zenginliği sağlayan tasarım öğelerinden biridir. Güneş ışığının objeler üzerine yansıdıktan sonra gözümüzde bıraktığı etki olan renk, gözün sayfa üzerinde algıladığı ilk görseldir (Kaptan, 2005:155).

Renkler, ders kitaplarında dikkat çekme, ilgi artırma veya zıtlık gibi amaçlara yönelik kullanılabilir. Bu da öğrenmeyi etkileme de önemli bir işleve sahiptir. Kılıç ve Seven, görsel araçlarda renk kullanımının önemini şu şekilde sıralamıştır:

- Eğitim araçlarında kullanılan doğal renkler, görselin gerçekliğini artırır.
- Nesnelerin benzer veya farklı yönlerini ortaya çıkarır.

- Önemli konular ya da önemli bölümler üzerinde dikkati artırır.
- Çeşitli duyguların algılanmasına yardımcı olur. Örneğin, coşku, durgunluk, canlılık gibi.
- Doku üzerindeki çeşitli kombinasyonlar, okumayı etkiler. Beyaz zemin üzerine siyah renk, etkili bir kompozisyon oluşturur (Kılıç ve Seven, 2002:112).

Grafik tasarımında renkleri ayarlayabilmek zor bir işlemdir. Özellikle hangi renkleri, nerelerde kullanılacağına dair grafik tasarımcısının dengeli ayarlaması gerekmektedir. Renklere yön vermek, dikey, yatay vb. anlatımı zenginleştirir. Grafikteki gizli enerjiyi ortaya çıkarır. Dolayısıyla, renklerin dengeli ve yerinde kullanılması, tasarım açısından önemlidir. Grafik tasarımcısı, renk seçiminde şu dört unsura dikkat etmesi gerekir (Becer, 2005:60);

1. Renk ve kültür ilişkisi
2. Hedef kitlenin özellikleri
3. Firma ya da ürünün özellikleri
4. Tasarımdaki yaklaşım biçimi

Renklerin bireyler üzerinde oluşturduğu etkilerden hareketle, grafik tasarımcılarının bu konuda yeterince bilgili olması gerekmektedir. Özellikle ders kitaplarında kullanılan görseller, profesyonel tasarımcılar tarafından hazırlanmalıdır. Küçük yaş gruplarına hazırlanacak görsellerin parlak, ileri yaş gruplarına hitap edecek görsellerin ise, daha mat renklerden oluşması gerekmektedir. Renkler ve çizgiler birbiriyle uyum içinde olmalı. Renklerin kullanımı, öğretim amacına göre dengelenmelidir. Aksi takdirde, konunun içeriğinden çok görseller dikkat çekeceği için eğitsel araçlar amacına ulaşamayabilir.

Yapılan araştırmalarda, öğrencilerin kırmızı olarak gördüklerini daha uzun süre hatırladıkları bulunmuştur. Dolayısıyla, özellikle hatırlanması istenen materyaller için kırmızı renk kullanılmalıdır. Diğer yandan, mavi öğeler dikkatleri en az çeken öğelerdir.

Görsellerde az önemli olan öğeler için mavi renk kullanılmalıdır. İnsanlar ilk önce sarı nesnelere bakma eğilimindedir. Bir görselde önemli öğeler ya da anahtar kelimeler sarı renk kullanılarak ön plana çıkarılabilir. Ayrıca, okunabilirlik açısından en iyi renk kombinasyonu sarı zemin üzerine siyah yazıdır (Yalın, 2014:113).

1.7.5. Boşluk (Espas)

Ders kitaplarında, bilgiyi en etkili ve en kısa yoldan sunan öğelerden biri de tasarım öğeleri elemanlarından, boşluk unsurudur. İnsanlar dağınık mekanlardan, karmaşık sokaklardan rahatsızlık duyarken, bir deniz kenarında ya da kırlarda tam tersine huzur bulurlar. Bunu sağlayan önemli unsurlar, ufuk, boşluk ve dağlardır (Kaptan, 2005:156). Dolayısıyla boşluk unsurunun da diğer tasarım öğelerinde olduğu gibi insan üzerinde psikolojik ve duygusal etkileri vardır.

Kılıç ve Seven'e göre boşluk, belirli bir alan içerisinde kullanım alanı dışında kalan yerlere denir. Kısaca, herhangi bir sayfaya bakıldığında dolu alanların haricinde kalan diğer alanlardır. Sayfa içerisine bilinçli şekilde bırakılan boşluklar, paragrafları ve diğer öğeleri birbirinden ayırmaya yardımcı olan, algıyı yönlendiren unsurlardır. Boşluklar, sayfada gözün en az algıladığı alanlara konulmalıdır. Araştırmalar gösteriyor ki materyal üzerinde gözün en çok algıladığı bölüm %41 oranla sol üst köşe, en az algıladığı alan ise %14 oranla sağ alt köşe olduğu tespit edilmiştir (Kılıç ve Seven, 2002:113).

Ders kitaplarında veya diğer tüm grafik ürünlerinde önemszenmesi gereken tasarım ilkelerinden biri, kullanılan öğelerin algılanmasını sağlamaktır. Bu hususta önemli olan, hazırlanan grafik ürünlerindeki sadelik ve yalınlıktır. Sadeliği ve yalınlığı sağlayan temel öğe ise, tasarımdaki boşluklardır (Pektaş, 2001:79). Dolayısıyla, etkili bir görsel aracın/araçların oluşturulması için tasarımcıların bu hususlara dikkat etmesi gerekmektedir.

1.7.6. Şekil- Biçim- Form

Kılıç ve Seven'e göre şekil, "bir yüzey üzerinde oluşturulan iki boyutlu biçimler; form ise, kullanılan biçimlerin birbirine göre yerleşimidir." Çeşitli şekillerin bir araya getirilmesiyle anlamlı kompozisyonlar oluşturulabilir. Şekillerin belli formlarda olması gerekir. Aksi takdirde algılama problemleri yaşanabilir. Bu nedenle, ders kitaplarında da kolayca algılanabilen formlarda şekiller oluşturulmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002:113).

Hedef- kitleye yönelik, etkili bir grafik tasarımı ya da ders kitabı oluşturabilmek için öncelikle, grafik tasarımcılarının biçim, şekil ve form gibi unsurların sadece süsleme amacıyla yapılmadığını aynı zamanda psikolojik ve duygusal etkilerinin de olduğu bilincine vararak bu bilinçle tasarım yapmaları gerekmektedir. Ayrıca, hazırlanan grafik veya görsel araçların, sayfa üzerindeki yerleşimlerine önem göstermeleri gerekir. Bu şekilde oluşturulan grafik tasarımları veya görsel araçlar, hedef- kitleye verilen mesajın doğru algılanmasını sağlar ve tasarlanan eğitim materyalleri amaçlarına uygun olarak kullanılır.

1.8. Ders Kitaplarında Tasarım İlkeleri

Tasarım ilkeleri, tasarım öğelerinin işlevlerini yerine getirebilmesine yardımcı olan kurallardır. Bir tasarımda, tasarım öğelerinin doğru seçilmesi ne kadar önemliyse tasarım ilkelerinin uygulanması da o kadar önem arz etmektedir. Tasarım ilkeleri dikkate alınmadan oluşturulan araçlar görevlerini yerine getiremez, rahatsızlık verebilir. Dolayısıyla, ders kitabı oluştururken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de tasarım ilkeleridir (Kılıç ve Seven, 2002:114).

Bu bölümde ders kitaplarında, görsel araçlarda kullanılan tasarım ilkelerinden bahsedilecektir. Başlıca tasarım ilkeleri şunlardır; Ölçü- Oran- Proporsiyon ve Görsel Hiyerarşi, Ritim ve Hareket, Denge, Birlik (Bütünlük), Egemenlik, Vurgu, Çeşitlilik, Zıtlık kontrastlık, Tekrar(devamlılık), Hizalama, Uygunluk, Koram.

1.8.1. Bütünlük (Birlik)

“Çeşitli cisimlerin ya da biçimlerin bir araya gelerek dengeli bir bütün oluşmaları ile birlik doğar. Birbirine zıt olan parçalar ile birlik meydana getirirken bir uyuşma ve düzen içinde olmalıdır. Bir tasarımda kullanılan öğeler çok farklı olsa bile doku bakımından benzerlikleri var ise birlik sağlanmıştır” (MEGEP 2007:15).

Birlik, tasarım ilkelerinin en önemlilerinden biridir. Bir tasarımdaki görsel öğeler, birlik (bütünlük) oluşturacak şekilde tasarlandığında, kompozisyondaki dağınıklığın önüne geçilmiş olur. Tasarımcılar, kompozisyonda kullanılacak öğeleri seçip gruplandırarak birbirleriyle uyum sağlayacak şekilde düzenlemelidir (Becer, 2005:72).

Kaptan’a göre bütünlük, “ders kitaplarında, sayfa düzeni içerisinde yer alan görsel elemanların hem sayfa içerisinde, hem de diğer sayfalarla oluşturduğu uyum bütünlük olarak tanımlanır.” Yine aynı şekilde renk, çizgi, şekil vb. görsel öğeler, tasarımda bir bütünlük oluştururlar (Kaptan, 2005:150).

Kılıç ve Seven’e göre, “öğeler ve bunların arasındaki ilişki bütünlüğü oluşturur.” Öğretim araçlarında bulunan tüm öğeler amaca uygun olmaktadır. Yararı olmayan tasarım öğeleri kullanılmamalıdır. Tasarım ilkeleri dikkate alınmadan oluşturulan tasarımlar sayfa içerisinde bir karmaşa meydana getirirler. Bunun için ayrıntıdan ve gereksiz öğelerden kaçınılmalıdır. Öğeler, tasarım ilkelerine uygun olarak belli bir düzene göre oluşturulmalıdır. Ayrıca bu öğeler mutlaka iyi tasarımcılar tarafından hazırlanmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002:144).

1.8.2. Denge

Ders kitaplarında tasarımın başarısını doğrudan etkileyen bir unsur olan denge, hareketlerin düzeninden oluşur. Metin, fotoğraf, resimleme, şema gibi unsurların birbirleriyle olan düzenidir (Kaptan, 2005:151).

Tasarımlardaki öğelerin, renk, şekil, boşluk, doku ve boyutları kendi aralarında sürekli bir karşılaştırma içerisinde. Uygun bir tasarımda bu öğeler arasındaki bağlantılar, süreklilik ve kararlılık etkisi bırakır (Kılıç ve Seven, 2002:117).

Bir tasarımda, dengesizlik hissediliyorsa, dengesizliği meydana getiren öğeler (renk, ölçü, aralık, yön vb.) incelenerek dengesizliğin ortadan kalkması sağlanır. Bu şekilde, dengenin oluşturulması sağlanır. Denge oluşturma iki şekilde olmaktadır. Bunlar; simetrik ve asimetrik dengedir (MEGEP, 2007:15).

- Simetrik, Bakışık Denge: Ders kitaplarında tasarımlarında doğru orantı ve dengelenmiş bir sayfa düzenidir. Görsel öğeler, merkeze ve sayfa ortasından geçen hayali çizgiye göre yerleştirilir. Kısacası simetrik denge şu şekilde tanımlanabilir; bir eksen üzerine yerleştirilen görsel öğeler, aynı durumda tekrar etmesiyle oluşur (Kaptan, 2005:151).
- Asimetrik, Bakışsız Denge: Simetrik denge, görsel öğelerin aynı durumda tekrarı ile oluşurken asimetrik dengede tam tersi bir durum vardır. Yani görsel öğeler farklı özelliklerde, ağırlıkta ve mesafede sıra dışı bir şekilde düzenlenmesiyle oluşur. Görme duyumuz simetrik düzenlere daha yatkındır. Ancak bilgi iletimi konusunda görsel öğelerin dikkat çekici çekici olabilmesi için, sayfada asimetrik düzen kullanılmalıdır. Bu nedenle, asimetrik düzen kullanılarak öğrencilerde uyarıcılık da sağlanmış olur (Kaptan, 2005:151).

1.8.3. Uygunluk, Görsel Hiyerarşi, Oran, Ölçü

Uygunluk, iki ya da üç boyutlu nesneler arasındaki ortak veya benzerlik durumlarının bulunmasıdır. Biçim, doku, renk, değer gibi yönlerden oluşur. Uygunluk, cisimlerin fiziksel yapılarında olabileceği gibi onların karakterlerinde ve esinlendikleri anlamlarında da olabilir (MEGEP, 2007:10).

Genel olarak bakıldığında uygunluk, tasarım üzerine işlenen objelerin birbirine benzer, ilgili, birbirini andıran özellikleridir. Temel olarak nesnelerin, birbirine benzer ve birbirini andıran değerlerle bir düzlem içerisinde birleşmeleridir (Atalayer, 1994:123).

Yolcu, uygunluğu; “mutlak bir benzerlikle değil, rahat hissedilebilir bir yakınlıkla sağlanır” şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca, uygunluğu üç grupta ele almıştır. Bunlar ;

- Fiziksel uygunluk: Nesnelerin fiziksel özellikleri (doku, renk, biçim vb.) arasındaki benzerliklere denir.
- Hizmet uygunluğu: Birbirlerine benzemeyen nesnelerin, aynı kompozisyonda, amaç veya kaynak bakımından bağları bulunuyorsa bu tür uygunluğa hizmet uygunluğu denir.
- Üslup uygunluğu: Kompozisyonda bulunan öğelerin kendi aralarında yakınlık ve birlik olmalıdır. Bu birlik kompozisyonun tümüne yayılmalıdır. Bu şekilde, belirli bir üsluba göre düzenlenmiş kompozisyonlar üslup uygunluğuna göre düzenlenmiş kompozisyonlardır (Yolcu, 2004:38).

Oran, iki şey arasındaki ölçüsel uygunluktur. İki veya daha fazla nicelik arasındaki bağıntıdır (Atalayer, 1994:205). Tasarım açısından oran, boyutlar arası ilişkilerdir. Bir görsel öğenin diğer görsel öğelerle kurduğu orantısal ilişkiler ise algı ve iletişimi doğrudan etkilemektedir (Becer, 2005:68).

Görsel hiyerarşi ise, görsel tasarım içerisindeki önemli araçları, dikkat çekmek veya vurgulamak için ölçülendirmektir. Yani görsel tasarım içindeki önemli unsurun/unsurların dikkat çekmesi için büyük ölçülerde yapılmasıdır. Bu şekilde vurgulanmak istenen öğeler ön plana çıkmaktadır. Görsel hiyerarşi sadece boyut olarak yapılmayabilir. Açık-koyu renk, yakınlık-uzaklık ve konumda görsel hiyerarşide

kullanılabilen durumlardır. Bu sayede tasarımcı, vurgulamak istediği nesne üzerine dikkatleri yoğunlaştırarak tasarımın işlevselliğini arttırabilir (Becer, 2005:70).

Ölçü ve oran, “görsel sanatlarda çok kullanılan bir kavramdır. İnsan genel olarak her şeyi kendisine göre ölçülendirir. Kendi değerinin ve ölçü bilincinin dışına taşan oranlar, insanı rahatsız eder. Buna göre ölçü; iki büyüklük arasındaki birimsel ilişkidir diyebiliriz. Tasarımda önemli olan biçimlerin amaca uygun olarak uyumlu ve dengeli ve estetik düzeni ortaya koyabilmesidir. Küçük ölçüler, görsel algıda uzaklık etkisi yaratır. Büyük ölçüler ise yakınlığı ifade eder” (MEGEP, 2007:5).

1.8.4. Ritim ve Hareket

Ritim ve hareket; “resim sanatında resim düzlemi üzerinde yer alan betilerin yoğunlaşp seyrelmesinden ve pozlarından kaynaklanan durağan dengenin bilinçli biçimde bozulması etkisine” denir (Sözen ve Tanyeli, 2011:66). Tasarımda ritm ve hareket, nesnelerin tekrarlarıyla meydana gelir. “Hareket genellikle yöne bağlı olarak oluşur. Kompozisyonu oluşturan öğeler karşıtlık düzeni içinde farklı hareket etkisi yaratabilir” (MEGEP, 2005:5).

Görsel sanatlarda ve tasarımlarda hareket, esere ritim katar, canlılık verir ve bu sayede eseri monotonluktan kurtarır. Dolayısıyla, ritim ve hareket birbirine sıkı sıkıya bağlı unsurlardır. Hareketin olmadığı durumlarda belli bir ritimden söz edilemez (Balcı ve Say, 2003:45).

Görsel tasarımda ritimler ve hareketler, görsel öğelerin belirli bir düzende oluşturulmasıyla mümkün olur. Hareketler sonucu oluşan ritmin, tasarımlarda bilinçli olarak kullanılması eğitim araçlarının etkililiğini arttırır ve monotonluktan uzaklaştırır. Bu sayede görsel araçların, amaç-sonuç ilişkisi istenen şekilde gerçekleşmiş olur.

1.8.5. Egemenlik

Yolcu'ya göre “Bir eserde, çoğunlukta olan hareketlere egemen (dominant) hareketler denir” (Yolcu, 2004:39). Bir başka ifadeyle, “bir kompozisyonda kullanılan öğelerden birinin ya da bir grubun diğer öğelere göre üstünlük sağlamasıdır” (MEGEP, 2007:14).

Kılıç ve Seven'e göre egemenlik; “Bir tasarımda kararlı bir dengenin bulunması için bu tasarımın değişik kısımlarının, görsel algılamada meydana getirdikleri kuvvetli ve zayıf enerji bölgeleri arasında geçen mücadelenin, bu bölgelerden bazılarının üstünlüğü ile sonuçlanması gerekir. Bu sırada diğer bölgelere, diğer biçimlere veya diğer gruplara karşı üstünlük kurabilen biçim veya küme egemen sayılır” (Kılıç ve Seven, 2002:118).

“Egemenliğin en çok anlaşılan ve en çok kullanılan şekli ölçü egemenliğidir. Ayrıca değer, doku, renk vb. öğelerden de egemenlik sağlanabilir” (MEGEP, 2007:14). Egemen olan öğe, sayfada geniş yer kaplamaktadır. İlköğretim 1. ve 2. sınıflarda daha çok görsel araçlar egemenken, daha üst sınıflarda okuma parçaları sayfalara hakimdir.

Egemenlik öğesi ile ilgili verilen bilgilerden hareketle egemenliği; “ders kitaplarında kullanılan tasarım öğelerinin, sayfa içerisinde veya kitabın tümünde, birbirlerine karşı kurdukları üstünlüktür” diyebiliriz. Diğer tasarım ilkelerinde olduğu gibi egemenlik ilkesinde de öğretim aracında vurgulanmak istenen bilgilerin ya da görsellerin dikkat çekiciliği hedeflenmektedir.

1.8.6. Vurgu

Vurgu, bir öğretim aracında önemli noktalara dikkat çekmektir. Öğretim aracının can alıcı noktasıdır. Vurgular, doğal olarak bütüne göre daha baskın olmak zorundadırlar. Vurgulanmak istenen öğeyi dikkat çekici ve ilgi odağı yapabilmek için dikkat edilmesi gereken özellikler vardır. Bunlar;

- Vurgulanacak öğe için ok işareti, çizgi ya da bu şekilde araçlar kullanılmalıdır.

- Zemin ve şekil arasında bir kontrast (zıtlık) oluşturulmalıdır.
- Vurgu oluşturulacak ögenin boyutu diğer ögelere oranla büyük ölçüde yapılmalıdır.
- Vurgulanacak öge, diğerlerinden farklı şekillerde oluşturulmalıdır.
- Vurgulamada aşırıya gidilmemelidir. Yerli yersiz vurgu yapılan ögeler üzerinde yeterli dikkat sağlamamakla birlikte kafa karışıklığına da sebep olmaktadır.
- Vurgulanan ögeler arasında tutarlılık/ birlik olmalıdır. Vurgulanan öge, vurgu şekli bakımından italik olarak değerlendirilmişse diğer vurgu ögeleri de bu şekilde oluşturulmalıdır.
- Vurgu araçları, sayfa içerisinde etkili olabilecekleri yerlerde olmalıdır. Aksi takdirde vurgulanan öge üzerinde yeterince dikkat sağlanmamış olur (Kılıç ve Seven, 2002:115).

Öğretim araçlarında öncelikli kısımlar için, dikkatin yoğunlaştırılması vurgu ile mümkün olmaktadır. Uygun ve yerinde kullanılan vurgulama aracı, bilgi iletimini hızlandırır, bilgi kalıcılığını sağlar ve beyni uyarak algıda süreklilik oluşturur. Öğretim araçlarında kullanılan vurgu çeşitleri şunlardır;

- Vurgu ögesinin altını çizerek vurgu oluşturma,
- Fon üzerine metin oluşturarak vurgulama,
- Görsel ögelerle vurgulama,
- Şema, şekil ve madde imleri şeklinde vurgulama,
- Boşluk oluşturarak vurgulama şeklinde vurgular yapılabilir (Kaptan, 2005:154).

Tasarımda vurgu yapmanın amacı, görsel bir ögenin önemini arttırmak, belirlenen öğeye ilgi uyandırmak, dikkat çekmektir denilebilir. Tasarımda vurgulanmak istenen öge önceden belirlenip tasarımın merkezine yerleştirilmelidir. Vurgulanmak istenen ögenin bu şekilde yerleştirilmesi mesajın daha etki bir yolla aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, tasarımda vurgulanmak istenen öge birden fazla olmamalıdır. Çok sayıda

vurgulanmak istenen ögenin olması durumunda vurgu ilkesinden söz etmek mümkün değildir. (Becer, 2005:74).

Yukarıda verilen tanımlardan hareketle vurgu için kısaca; “tasarımda, dikkat çekilmek istenen bilginin, şekil olarak diğer öğelerden farklı olması ve diğerlerine oranla daha fazla ilgi oluşturmaya” şeklinde tanımlayabiliriz. Ayrıca, tasarım içerisinde vurgunun tek bir öğede olması gerektiğinin de bilinmesi, bahsi geçen ilkenin zorunlulukları arasında yer almaktadır.

1.8.7. Tekrar (Devamlılık)

Gözün sayfa üzerindeki genel hareketiyle tasarımda sayfa düzeni oluşturulmalıdır. Genel inanişaya göre göz, sayfa üzerinde sol üst köşeden sağa, yukarıdan aşağıya doğru bir hareketle devamlılık göstermektedir. Bu nedenle kitap tasarımlarında bu algılama biçimi göz önünde bulundurulmalı ve öğrencilerin dikkatini dağıtmayacak bir düzende öğeler yerleştirilmelidir. Bu sebeple ders kitaplarında, öğrencilerin ilgilerini kitaptaki konulara toplamak ve görsel devamlılığı sağlamak açısından tekrar ilkesi önemlidir. Bir ders kitabında devamlılığı sağlamak için şu noktalara dikkat etmek gerekir (Kaptan, 2005:152);

- Görsel öğeler, gözün sayfa üzerindeki hareketleri düşünülerek yerleştirilmiş mi?
- Ders kitabı hazırlanırken öğrencilerin algı düzeyleri ve kitaba olan mesafeleri dikkate alınmış mı?
- Renklerde, ünite ve konu başlıklarında, madde imi ve işaretlerde tekrar (devamlılık) var mı?
- Gereksiz yapılan tekrarlar monotonluk ve durağanlık oluşturuyor mu? (Kaptan, 2005:152).

Güngör’e göre tekrar; “bir ögenin aynı veya yakın ölçülerde birden fazla sayıda kullanılmasıdır.” Ayrıca birbirlerine benzer öğelerin yan yana görülmesi durumunda,

benzerlik çabuk algılanır ve tasarımda bütünlük oluşur. Buna ek olarak Güngör, üç çeşit tekrar olduğunu vurgulamıştır. Bunlar;

- Tam tekrar: Tasarım öğelerin (boyut, çizgi, renk vb.) aynı ölçüde ve yönde, eşit aralıklarda devamlılıklarıdır.
- Tekrar: Tasarım öğelerinin aynı olması, aralıklarının ve yönlerinin farklı olması durumudur.
- Değişken tekrar: Aralarında küçük farklar bulunan fakar genel olarak birbirlerine benzeyen biçimlerin birlikte kullanılması durumudur (Güngör'den aktaran Kılıç ve Seven, 2002:116).

Divanlıoğlu, tekrar ilkesini; “tasarımda, düzenleme amacıyla kullanılan tekniklerden biridir. Nesnelerin, birbirlerinden uzaklıkları, aralıkları ve genelde paylaştıkları görsel karakteristik özelliklere göre sıralanması anlamına gelmektedir” şeklinde tanımlamıştır (Divanlıoğlu, 1997:88).

Yukarıda da belirtildiği gibi tasarım öğelerinin belirli aralıklarda, belirli özelliklere göre dizilimlerine denir. Ancak bu öğelerin, tasarımın bütününde benzer şekillerde kendini göstermesi sonucu tekrar ilkesi gerçekleşmektedir.

Tekrar ilkesinden hareketle Becer, “Okuyucunun gözü, tasarım yüzeyinde bazen bir çizgi ya da kıvrım boyuca hareket eder. Göz bir unsurdan diğerine doğru kesintisiz geçişler yapabiliyorsa devamlılık sağlanmış demektir” şeklinde ifade etmiştir (Becer, 2005:71).

Tekrar ilkesinin dikkate alındığı bir tasarımda, kullanılan öğelerin belli bir düzene veya dizilime göre oluşturulması gerekir. Ayrıca, kullanılan öğeler belirli bir sıralamaya, ölçüye veya boyuta göre ayarlanmalıdır. Bu sebeple, tasarımcıların üzerinde durması gereken önemli noktalardan biri de devamlılık veya tekrar ilkesidir.

1.8.8. Hizalama

İnsan, doğası gereği çevresinde algıladığı herşeyin belli bir düzen içinde olmasını arzu eder. Karışıklık ve dağınıklığın insanı huzursuz edici bir yanı vardır. Bu durum ders kitaplarının görsel içeriğinde de aynıdır. Sayfa içerisindeki düzensiz resimlemeler, karışık oluşturulmuş metinler ve özensiz hazırlanmış genel sayfa düzeni, öğrenmeyi etkileyebileceği gibi öğrencilerin gözlerini de rahatsız ederek kitaba olan ilgiyi zayıflatmaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak diğer ilkelerde olduğu gibi, tasarımda hizalama ilkesine de önem verilmesi gerekmektedir.

Hizalama, görsel öğelerin aynı hizada veya bir doğruda sıralanmasıdır. Hizalanan öğeler, hizalanmayanlara göre daha düzenli algılanır. Hizalama, yatay yapılabildiği gibi dikey de yapılabilir. Hizalamada oluşturulan düzen algılamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırır. Hizalanmayan öğeler, sayfada dağınıklık duygusu yaratır ve mesajın algılanması açısından etkililiğini yitirir (Kılıç ve Seven, 2002:116).

Ders kitaplarında, belli bir sayfa düzeni içerisinde verilecek mesajın etkililiğini arttırmak, mesajın doğru aktarılmasını sağlamak, tasarım öğelerini sayfa içerisinde dağınıklıktan kurtarmak ve tasarımda etkili bir görsel sunum oluşturmak için hizalama ilkesine dikkat edilerek bu konuda gereken özen gösterilmelidir.

1.8.9. Çeşitlilik

Ders kitaplarında, verilmek istenen mesajı iletirken amaç- sonuç ilişkisi açısından bir çok yol ve yöntem bulunur. İletilmek istenen mesajın en doğru ve en akılda kalıcı bir biçimde oluşturulması için farklı şekilde düzenlenmesi gerekir. Dolayısıyla, tasarımın bütünlüğünü bozmayacak şekilde, öğelerin çeşitli özelliklerinin (renk, doku, biçim vb.) değiştirilerek sunulması çeşitlilik ilkesinin olduğu anlamına gelir. Çeşitlilik ilkesinin en büyük avantajı, tasarımda verilmek istenen mesaj aktarılırken aynı zamanda monotonluktan ve tekdüzelikten kurtarmaktır (Buyurgan, 2012:147).

1.8.10. Zıtlık, Karşıtlık, Kontrast

“Sanat açısından değerli görülen her yapıtta kuşkusuz çok iyi çözümlenmiş kontrast bir denge vardır. Bir şeyin değerlendirilmesinde karşıtlıklar daima ön plandadır. Zıtlıkta denge kurulması birçok şeyi çözümleyecektir. Zıtlık; biçim, renk, doku, değer, ölçü, yön, aralık vb. bakımlardan olabilir” (MEGEP, 2007:12).

Zıtlık, tasarım öğeleri arasında herhangi bir ortak veya benzer bir yönün bulunmaması durumudur. Tasarımda zıtlık, insanı uyandırır, ilgisini çeker, canlandırır ve hareketlendirir. Farklı öğelerin vurgulanmasında ve renklerin daha iyi anlaşılmasında kullanılabilir (Kılıç ve Seven, 2002:114). Bir başka ifadeyle zıtlık, “bir tasarımda, öğeler arasında ölçü, biçim, renk, değer, doku, yön ve aralık bakımından, karşıtlıklar oluşturarak, canlılık yaratma ve ilgi çekme işlemidir” (Divanlıoğlu, 1997:97).

Zıtlık, “tasarımın heyecan verici, merak uyandırıcı, canlı, fark edilebilir, kışkırtıcı, çarpıcı olmasını sağlar. Herhangi bir zıtlık etkisinden yoksun bir tasarım sıkıcı, tekdüze, hareketsiz ve cansızdır”. Zıtlık, iki grupta ele alınmıştır. Bunlar; görsel ve kavramsal zıtlıklardır (Akçadoğan, 2006:291).

1. Görsel zıtlıklar: Görsel öğelerin fiziksel özellikleriyle ilgili zıtlıklardır.

- Boyut öğesine bağlı zıtlık: öğelerin boyutları ile ilgili olan zıtlıklardır. Örneğin; büyük- küçük, alçak- yüksek, dar- geniş, alçak- yüksek vb. şeklindeki zıtlıkları ifade eder.
- Yön öğesine bağlı zıtlık: Tasarım içerisindeki nesnelerin yukarı-aşağı, yatay- dikey, sağ- sol vb. şekillerde oluşturulmuş zıtlıklardır.
- Aralık (boşluk) öğesine bağlı zıtlık: Sert- yumuşak, geniş- dar, kalın- ince, eşit- yakın veya düzenli- düzensiz yapılan aralıklar, aralık öğesine bağlı zıtlıkları ifade eder.

- Form ögesine bağlı zıtlık: Tasarım yüzeyinde oluşturulan formların, köşeli ve dairesel olarak sunulması gibi formlar, tasarımda zıtlık oluşturan durumlardır. Bunun yanı sıra, boş- dolu, haeketli- statik, ağır- hafif vb. şekillerde oluşturulan görseller de form ögesine bağlı zıtlıklara örnek gösterilebilir.
- Işık ögesine bağlı (değer) zıtlığı: Tasarımda açık ve koyu ton değerlerinin birarada bulunması ya da siyah ve beyazın, tonlarıyla beraber kullanılması değer zıtlığını ifade etmektedir.
- Renk ögesine bağlı zıtlık: Sıcak renklerin yanında soğuk renklerin kullanılması renk ögesine bağlı zıtlığı ifade eder (Akçadoğan, 2006:292-307).

2. Kavramsal (İşlevsel) Zıtlık: “Temel olarak, kavramların sahip olduğu anlamların tamamen zıt yeni anlamlar ile yeniden düzenlenmesiyle oluşturulur. İşlevleri ve var olma belliliği olan cisimlerin tamamen şaşırtıcı başka bir işleve amaçları bürünmeleri sağlanarak kavramsal zıtlıklar elde edilir” (Akçadoğan, 2006:310).

1.8.11. Koram

Koram, iki zıt ucu birbirine dengeleyen düzendir. Farklı boyutlardaki öğelerin birinci ve sonuncu arasında, bu aradaki boyut farkını belli bir sisteme göre azaltan ya da arttıran tasarım düzenlemesidir (MEGEP, 2007:12).

Tasarımda üç tür koram bulunur. Bunlar, eksensel, merkezselsel ve çevresel koram’dır. biçimlerin bir eksen üzerine dizilmesiyle eksensel koram; biçimlerin merkezden başlayarak büyüktan küçüğe, kenarlara doğru açılmasıyla merkezselsel koram, biçimlerin çevre üzerinde kademe oluşturmasıyla da çevresel koram meydana gelir (Abacı ve Güngörden aktaran Gümüş, 2010:125).

1.9. Ders Kitaplarında Resimleme (İllüstrasyon)

Ders kitaplarının niteliği içerdiği bilgilerin, metinlerin vb. diğer unsurların haricinde aynı zamanda da içerdiği görsel ifadelerin (resim, grafik, tablo, biçim vs.) kalitesi ve özgünlüğü de önemlidir. Ders kitaplarının eğitici özelliklerinin yanı sıra görsel açıdan albenisi de olmak zorundadır. Estetik açısından iyi tasarlanmış bir ders kitabı, öğrencilerin ilgisini çekmekle beraber eğitici özelliği sayesinde de işlevini yerine getirebilmektedir.

İllüstrasyon Fransızca kökenli bir kelime olup Türkçe Sözlükte; “resimlerle süsleme, kitap içindeki bir yazıyı açıklayan veya süsleyen resim” diye tanımlanmaktadır (TDK, 2017). Bir başka ifadeyle, “yazılı metinleri açıklamayı, yorumlamayı veya süslemeyi amaçlayan resimlemelerdir” (Bodmer’den aktaran Fang, 1996:131).

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisindeki tanıma göre (1997), “yazılı bir metnin anlamını genişletmek, ona açıklık getirmek ya da metni daha ilginç kılmak için kullanılan resim.” Ayrıca İllüstratörler Derneği Bültenindeki tanım ise, “ilintili oldukları metnin tanımlanıp, değişik anlam ve boyutlarda yeniden algılanmasına yardımcı olurlar. Konu, kavram ve eylemlerin kolayca kavranıp benimsenmesinde etkili olurlar.”(ESA ve İDB’den aktaran Kaptan, 2005:161).

Tepecik’e göre illüstrasyon, “daha çok kitap içi metinlerin açıklayıcı tanımlarını güçlendirmek ve daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla yapılan, konulu resimlerdir Sanat çalışmalarında bir uzmanlık alanı olarak yerini almıştır” (Tepecik, 2002:79).

Sözel ifadeleri görsel olarak betimleyen, yorumlayan tüm görseller genel olarak illüstrasyondur. Ayrıca, “resim ve grafik tasarım alanlarını birbirine bağlayan grafik tasarımın en önemli alt dallarından biridir. Grafik tasarımın alt dallarından biri olan illüstrasyon, bir amaç ve proje doğrultusunda yapılır ve genelde ticaridir” (Becer, 2005:210).

İllüstrasyon, görsel iletişimin bir ögesidir. “Sözel unsurları görsel bir dille anlatan, betimleyen, yorumlayan bir kavramı görselleştirmek için yapılan resimlerin tümüdür. İllüstrasyonun aydınlatmak, ortaya koymak, betimlemek, tanımlamak, açıklamak kavramlarıyla ilgisini kurmak mümkündür. İllüstrasyonlar istenilen mesajı net bir şekilde izleyiciye iletme zorunlulukları vardır” (Kınık ve Topaklı, 2012:72).

Ders kitabı tasarımında kullanılacak olan resimlemeler, özgün ve öğrencilerin seviyesine uygun olarak, profesyonel tasarımcılar tarafından hazırlanmalıdır. Ders kitaplarında, profesyonel olarak hazırlanmış resimlendirmelerin olumlu yönlerini Tosunoğlu ve diğerleri şu şekilde sıralamıştır;

- Resim, fotoğraf ve illüstrasyonlar, iletilmek istenen mesajın algılanmasında, küçük yaşlardaki çocukların öğrenmesinde ve verilmek istenen bilgilerin kalıcı olmasında etkilidirler.
- Resimlemelerin öğrenmeyi artırıcı bir etkisi vardır.
- Metin ile resimler arasında uyum olduğunda öğrenmeler kolaylaşmaktadır. Metin ile resim uyumsuz olduğunda ise, hatırlama ve algılama oranı düşmektedir (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001:61).

Özetle, “Bir müzik, sinema ya da tiyatrodaki kurguyu oluşturmak gibi, görsel elemanların anlamını bilerek hissederek etkin, anlaşılır, kendine has bir bütünlük oluşturmak, kompoze etmektir kitap resimleme” (Kaya’dan aktaran Atmaca, 2006:322).

1.9.1. İllüstrasyon Çeşitleri

İllüstrasyon, kullanım alanlarına göre çeşitlilik göstermektedir. “Her türlü alanda kullanılmasıyla birlikte, çocuk kitapları, animasyon, gazete ve dergi, teknik alanlarda, bilimsel alanlarda (medikal, botanik, zooloji, fizik...) reklamcılık sektöründe, moda ve bunun benzeri alanlarda mitolojik, tarihsel, düşsel, kurgusal alanlarda, hiçbir sanat türüne benzemeyen bir zenginlik- çeşitlilik ile kullanılmaktadır” (Keş, 2001:35). İllüstrasyon

genel itibarıyla, “reklam, yayın, teknik - bilimsel illüstrasyon” olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

1. **Reklam İllüstrasyonları:** Bir ürün ya da hizmetin tanıtımı için başvurulun, ayrıntıların ön plana çıkarıldığı bir illüstrasyon türüdür. Reklam illüstrasyonlarının uygulama alanları genellikle, afiş ve ilanlar, takvimler, çıkartmalar, tebrik kartları ve etiketlerdir (Becer, 2005:210). Reklam illüstrasyonları kendi içerisinde, “afiş, ambalaj, kitap kapağı, takvim, sinema ve televizyon reklamları için yapılan story- board illüstrasyonları” olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır (Keş, 2001:60).
2. **Yayın İllüstrasyonları:** Basılı materyallerde metinlere eşlik eden resimlemelerdir. Bu tür illüstrasyonlar genellikle gazete, dergi, kitap, makale, öykü, roman, şiir gibi basılı materyallerde, yazılı metinlerde kullanılmaktadır (Becer, 2005:210).
3. **Teknik - Bilimsel İllüstrasyon:** Genellikle endüstri, mimari, makine gibi alanlarda ve bu alanlarla ilgili konularda, insanları bilgilendirmek için kullanılan resimlemelerdir. Teknik illüstrasyonlar, “mesleki bilgilendirmelerde, kullanım kılavuzlarında, özel ilgi magazinlerinde, stand tasarımlarında görülür” (Keş, 2001:81). Bir başka ifadeyle, botanik, tıp, jeoloji, mekanik gibi uzmanlık gerektiren alanlarda yapılan eğitici ve öğretici materyalleri destekleyen ve açıklayan resimlemelerdir (Becer, 2005:211).

Çocuk kitaplarında, özellikle okumayı öğretmek için hazırlanan kitaplarda olayları sevimli gösteren resimlemeler kullanılmalıdır. “Biraz büyük çocuklar için tasarlanan kitaplarda, genellikle gerçekçi ve tamamen detaylandırılmış resimler kullanılır. Çocuk

kitaplarında kişisel duyarlılık ve sıcaklık temeldir. Bütün yaştaki çocuklar için illüstrasyonlar, dünya üzerinde olumlu bir geleceğe ve harika duyguların oluşumuna katkıda bulunmaktadır” (Keş, 2001:99).

1.9.2. İllüstrasyon Teknikleri

Grafik tasarımcılarının güncele ayak uydurmaları ve yenilik arayışları sonucu, çeşitli illüstrasyon teknikleri ortaya çıkmıştır. Bu bölümde, elde edilen bilgiler doğrultusunda, en çok başvurulanan illüstrasyon teknikleri ve özellikleri ele alınmıştır.

1.9.2.1.Kurşun Kalem (Grafit Kalem) ve Kuru Boya Tekniği

Kurşun kalem, grafik tasarımındaki adıyla grafit kalem, özellikle ekonomik olması nedeniyle çizimlerde ilk başvurulanan araçlardan biridir. İllüstratörlerin en çok kullandığı araçlardan biri olan kurşunkalem, çizimlerde yapılan hataların düzeltilmesi konusunda, özellikle ön çizimlerde tercih edilen oldukça kullanışlı bir araçtır. Kuru boya tekniği ise, ön çizimlerden (taslak) çok illüstrasyon çalışmaları için tercih edilen bir yöntemdir (Becer, 2005:213).

Kuru boya (kalem) tekniği, “illüstrasyon çalışmalarında iyi sonuç veren bir tasarım tekniğidir. Özellikle çocuk hikayelerinde bu teknik çok kullanılır. Tasarımcı, çocukların renk dünyasını keşfetmelerine yardımcı olur, hayal güçlerini genişletir” (Tepecik, 2002:81).

1.9.2.2.Mürekkep Tekniği

Mürekkep tekniği, tarama ucu (kesik uçlu kalem) veya rapido kalem gibi araçlar kullanılarak gerçekleştirilen bir tasarım tekniğidir. Genellikle çini mürekkebinin sulandırılmasıyla yapılmaktadır. Özellikle mühendislik, mimarlık gibi teknik çizim gerektiren alanlarda sıkça kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, sanat ve tasarım alanlarında da tercih edilen bir tekniktir (Tepecik, 2002:81).

Mürekkep tekniğinde kullanılan rapidolar; “0,1 mm. ile 2.00 mm. kadar değişik iğne kalınlıklarında üretilen ve değişik renklerdeki özel mürekkeplerle kullanılan çizim kalemleridir. Çizim yüzeyine dik tutulması gereken rapido; işlek çalışmaya elverişli olmadığından taslak çalışmalarda tercih edilmez. Buna karşın; rapido ile noktalanarak yapılan illüstrasyonlarda iyi sonuçlar elde edilebilmektedir” (Becer, 2005:215).

1.9.2.3.Suluboya Tekniği

İllüstrasyon çalışmaları içerisinde en çok başvurulan tekniklerden biri de sulu boya çalışmalarıdır. Her çeşit çalışmaya uygun olabilen sulu boya tekniğinin kullanım alanları, tanıtım kitapçıkları, dergiler, kültürel kitaplar, ve benzeri yayın grubu çalışmalarıdır (Tepecik, 2002:82).

Sulu boya tekniği, sabır ve titizlik gerektiren bir tekniktir. Bu teknikte kullanılan renkler daha saydam ve canlıdır. Sulu boya tekniği ile hazırlanacak bir tasarıma, açık renk tonlarından başlanmalıdır. Çünkü, sulu boyanın renk örtücü özelliği yoktur. Beyaz renk uygulanacak kısımlara ise, boyama yapılmayarak zemin renginden faydalanılır (Becer, 2005:216).

1.9.2.4.Pastel Boya Tekniği

Pastel boya, tebeşir özelliği gösteren bir boya türüdür. Yuvarlak şekilde, tebeşir büyüklüğünde bir görünüme sahiptir. Yağlı ve kuru olmak üzere iki tür pastel boya vardır. Pastel boya tekniğinin genellikle pürüzlü yüzeylerde çalışılması tercih edilir. Kağıt üzerinde çalışılabildiği gibi bu teknikle tahta, bez ve duvar üzerinde de çalışılabilir (Tuna, 1997:16).

“Kuru ve yağlı pastel boyalarla uygulanan teknikle, çocuk hikâyeleri, roman, masal illüstrasyonları tasarlanabilir. Pastel boyalar doğrudan kâğıt üzerine uygulanabileceği gibi, kâğıt üzerine sürüldükten sonra, tümünün üzeri siyah pastel boya ile kapatılarak kazıma işlemi yapılır. Işıklı renklerin ortaya çıktığı ve çocuk masalları için kullanılabilecek resimlemeler yapılabilir” (Tepecik, 2002:83).

1.9.2.5.Guaj (Tempera) Tekniği

Guaj boya, Őeffaflık özelliği taşımayan (opak) bir sulu boya türüdür. Teknik olarak sulu boya ile aynı özelliklere sahiptir. “Guaj boyanın birleşimindeki boya pigmentleri ve dolgu malzemeleri Őeffaf olmadığı için kullanıldığında Őeffaflık  zellik göstermez, kapatıcıdırlar. Düz ve dalgasız satıh boyama işlerinde tercih edilen guaj boya, grafik sanatlarda sık kullanılan bir boya çeşididir” (Tuna, 1997:15).

Becer’e göre tempera tekniği, “Tempera, Designer’s Colour, Poster Colour gibi adlarla anılan bütün boya türleri guaj kategorisi içerisinde yer alır. Bileşimindeki zamlar oranı suluboyadan fazla olan guaj ve tempera; kağıt, karton, cam, bez, plastik gibi yüzeylere fırça, sünger, spatula ya da pistole ile uygulanabilir” (Becer, 2005:217).

1.9.2.6.Karışık Teknik

Karışık teknik; “pastel, suluboya, kuru boya, kolaj gibi tekniklerin bir arada kullanımıyla yapılan resimleme tekniğidir. Güçlü bir anlatım aracıdır, her türlü illüstrasyon türünde kullanılabilir” (Tepecik, 2002:83). Karışık teknik ile yapılan çalışmalarda aşağıdaki gibi gruplar oluşturulabilir (Becer, 2005:219):

- Kurşun kalem üzerine sulu boya veya anilin  alışması.
- Mürekkepli  izim üzerine sulu boya veya anilin  alışması.
- Sulu boya veya anilin üzerine kuru boya  alışması.
- Akrilik  zerine sulu boya  alışması.
- Guaj ya da akrilikle yapılmış çalışmayı kuru boya ya da pastelle gölgelendirme.
- Sulu boya ya da anilin üzerine guaj ya da akrilikle  alışma.

1.9.2.7.Püskürtme (Airbrush) Tekniği

Airbrush, düz çizgilerden tekdüze renk alanlarına kadar, aralarında sayısız varyasyonla değişen efekt üretebilen kalem benzeri bir boyama aracıdır. Bu teknikle, bitişik tonlarda neredeyse floresan etkisi de dahil olmak üzere, herhangi bir fırça

tekniklerinin üretebileceğinden daha zengin ve daha ince olan renk armonileri inşa edilebilir (Vero, 1983:10). Bir başka ifadeyle, “Grafik tasarım çalışmalarında olduğu gibi illüstrasyonda da tercih edilen bir kalem türüdür. Aslında bu kalemlerin daha büyük tipleri sanayi sektöründe, özellikle araba veya mobilya boyama işlerinde kullanılmaktadır” (Tepecik, 2002:81).

Püskürtme tekniği tıp, mühendislik, botanik gibi bilimsel illüstrasyonlarda veya makine donanımlarını detaylı bir şekilde resmetmek için tercih edilen bir tekniktir. Titizlik, dikkat ve ustalık isteyen bu teknik, görüntü ve baskı kalitesi açısından oldukça başarılıdır (Tepecik, 2002:82).

1.9.2.8.Bilgisayar Destekli (Dijital) Teknik

Dijital teknik, günümüzde tasarımcıların en çok tercih ettiği kullanışlı, sanal ve ergonomik bir tekniktir. Bilgisayar ortamında yapılan illüstrasyonlarda fiziksel ekipmanlara (boya, kalem, fırça, kağıt vb.) ihtiyaç olmadığı için hem kullanışlı hem ergonomik bir tekniktir.

"Çağımızda bilgisayar, grafik tasarımın her alanına girdiği gibi, illüstrasyon tasarımı alanında da mükemmel sonuçlar vermektedir. Teknik ve ustalık aşamasını bilgisayar hallettiği için, tasarımcı iyi bir program kullanıcısı ve yaratıcılık bilgisine sahip olduğu takdirde, hayal edilen her şeyi tasarlayabilmektedir" (Tepecik, 2002:83).

1.9.3. İllüstrasyon -Yaş Grubu İlişkisi

Ders kitapları hazırlanırken dikkat edilmesi gereken önemli bir konu da ders kitabındaki illüstrasyonların, çocukların gelişim özelliklerinin dikkate alınarak hazırlanmış olmasıdır. Ders kitabının nitelikli olması sadece içerisinde bilgilerle sınırlı olmamakla birlikte, aynı zamanda sunulan bilgilerin öğrencilerin sınıf seviyelerine uygun olan illüstrasyonlarla desteklenmiş olmasıyla mümkündür. Bu nedenle illüstratörlerin, ders kitabı illüstrasyonlarının hazırlanmasında; öğrencilerin sınıf seviyeleri veya yaş

grupları dikkate alınarak hedef yaş grubundaki öğrencilerin algılayabilecekleri resim dilini, tasarımlarına yansıtmaları gerekmektedir.

Ders kitaplarındaki illüstrasyonların “gerek düzenleme biçimleri, gerekse renk ve diğer görsel algılama unsurları ile çocukta motivasyonu sağlayabilecek düzeyde olmalıdır. İllüstrasyonların, ilkokulların özellikle birinci ve ikinci sınıflarında öğrenme hızını arttırdığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra sanatsal nitelik bakımından zayıf, çocuğun seviyesinde olmaktan uzak ve monoton bir üslupla yapılan illüstrasyonların ise çocukta öğrenme hızını düşürdüğü bilinmektedir” (Tuna, 1997:37).

Ders kitaplarında kullanılan illüstrasyonlar içerisinde yer alan nesnelerin, çocuğun yaş grubuna uygun olup olmadığı incelenmelidir. Örneğin 9- 12 yaş grubu bir çocuğa, 7- 9 yaş grubuna yönelik bir illüstrasyon sunulduğunda 9- 12 yaş grubundaki çocuklar tarafından bu illüstrasyon küçümsenecek ve dikkate alınmayacaktır. Bu nedenle illüstratörlerin, ders kitabı tasarlarken hedef- kitlenin yaş seviyesini ve özelliklerini dikkate alıp bu şekilde tasarımlar oluşturması dikkate alınması gereken bir durumdur (Kaptan, 2005:162).

İlköğretim çağında, özellikle ilk sınıflardaki çocuklar için ders kitabı illüstrasyonlarının ne kadar önemli olduğu, bilinen bir gerçektir. Bu dönemdeki çocukların karşılaştığı illüstrasyonlar, onlarda resim yapma hevesi doğurmalıdır. Bu illüstrasyonların, bu yaştaki çocuklarda algılama, düş kurma, güzellik duygusu, sosyalleşme, bilgi edinme, eğlenme gibi yeteneklerini geliştirmesi beklenir (Tuna, 1997:40). Bu anlamda, illüstratörün görevi; “yanızca sanatsal diline ürüne yönelik değildir. Üzerinde çalıştığı kitabın okuruna, yani çocuğa karşıda ciddi sorumluluklar üstlenmek durumundadır. Çocuğun iç dünyasını, psikolojik eğilimlerini, sezgilerini, evreni algılama yöntemini, yaşamakla kendisini ilintilendirme biçimini tanımalıdır. Kapsamlı olarak, onun görsel estetik dünyasına önce zarar vermemeyi, daha sonrada katkıda bulunmayı öncelikli sorumluluğu saymalıdır (Doyran, 1997:60-61).

1.9.4. İllüstrasyon - Kompozisyon İlişkisi

Kompozisyon, Sanatsal dizgenin yapıtta oluşturulması işlemidir. Yapıtı oluşturan öğelerin belirli düzen bağıntıları içinde bir araya getirilmesi ve bu çalışma sonucunda ortaya çıkan yapıtın kendisidir (Sözen ve Tanyeli, 2011:135).

Ders kitaplarında kullanılan illüstrasyonlarda kompozisyon, sayfa içerisinde sunulan metinlerin ve önemli olan diğer bölümlerinden seçilmelidir. Kaptan'a göre bu seçim tek başına yetmemektedir. Kompozisyon çocuğun hayal gücünün gelişimine yönelik olmalıdır. Ayrıca senaryo ve kurgunun da aynı şekilde özenle hazırlanması gerekmektedir. Kompozisyon açık ve kapalı olmak üzere iki şekilde oluşturulur. Bunlar:

- Açık Kompozisyon: Bir resimleme içerisinde yer alan konunun, resimlemenin dışına taşması; devamının çocuğun hayal gücüne bırakılması. Daha çok küçük yaş grubu resimlemelerde tercih edilir.
- Kapalı Kompozisyon: Konunun resimleme içerisinde açık ve net şekilde sonlandırılması. Bu tür kompozisyonlar hayal gücü yüksek ve yaratıcı çocuklarda olumsuz sonuçlar (konudan soğuma- uzaklaşma) doğurabilir. Kapalı kompozisyonlar daha çok ileri yaş grubu ders kitaplarında kullanılabilir (Kaptan, 2005:162).

1.9.5. İllüstrasyon – Renk İlişkisi

Yaş gruplarının ilgi ve zevkleri farklıdır. Bu nedenle yaş gruplarına uygun tasarımlar, bu farklılıklar göz önünde bulundurarak oluşturulmalıdır. Renk, biçim ve formların, gruplar arasındaki farklılıkların hesaba katılarak oluşturulması, verilmek istenen mesajın başarılı bir şekilde iletilmesini sağlamaktadır.

“İnsanların, kültürel yapıları ve sosyo- ekonomik konularına göre renklerin etkilerinin de farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Çocukların saf, parlak, şiddetli ve

yüksek kromalı renklerden hoşlandıkları, bununla beraber yeniliğe açık insanların da kontrast armonilerden dinamik renklerden hoşlandıkları ifade edilmektedir” (Tuna, 1997:28).

Renklerin insanlar üzerindeki psikolojik etkilerinden hareketle, ders kitaplarındaki illüstrasyonlarda kullanılması gereken renkleri Kaptan ve Doyran, öğrencilerin yaş grupları ile sınıflandırarak şu şekilde sıralamıştır:

- 7-9 Yaş Grubu : bu yaş grubundaki çocuklarda renk ve obje ilişkisi gelişmemiştir. Dolayısıyla, tasarımlarda sıcak ve canlı renkler kullanılmalıdır. Siyah ve beyaz renklerden oluşan tasarımlardan kaçınılmalıdır. Ayrıca, kullanılacak renkler gerçek hayattaki gibi kullanılmayabilir. Örneğin; bulutlar yeşil, mavi, pembe renkli olarak tasarlanabilir (Kaptan, 2005:163). 2-7 yaş grubundaki çocuklar, “alışık oldukları konulara ya da sevdikleri, denedikleri temalara karşılık verdikleri zaman ldiyncratic (kendine özgü) evrededirler. Bu çocukların sanat yapıtlarının etkileyici özelliklerine yanıt verişleri, kendi kişisel duygularına dayanır. Bu çocuklar, sanat yapıtının yapılmasında kullanılan gereç ve malzeme ile ilgilenmezler. 9 yaş grubundaki çocuklar, gerçek konulara (gerçekçi temalar) yanıt verdiğinde “estetik gerçeklik” evresindedirler. Sanat yapıtında betimlenen ile kendilerini özdeşleştirirler. Sanat yapıtında kullanılan gereç ya da tekniği görmezden gelirler. Bu çocukların yargıları “ideal gerçekliğe” dayanır” (Doyran, 1997:52-53).
- 9-11 Yaş Grubu: Bu yaş grubundaki çocuklarda renk ve perspektif algısı geliştiğinden tasarımlardaki renk seçimleri gerçeğe biraz daha yakın olmalıdır. Bu yaş grubundaki çocuklar, kitaptaki renkleri gerçek hayatla kıyaslayabilirler. Ancak yine de soğuk renklerin ve siyah- beyaz rengin çok kullanılmaması gerekir (Kaptan, 2005:163). “9-12 yaş grubundaki çocuklar estetik karmaşa evresindedirler. Bu yaştakiler hoşlarına giden düzenlemelere yanıt verirler; hayvan temaları, tuhaf konular, yaşam ve

ölüm ilgilerini çeker. Bunların sanat yapıtlarının anlatımsal özelliklerine yanıtları, sanatçının anlatım özgürlüğüne dayandırılır. Bu gereçlerin anlatımsal niteliklerine yanıt verirler. Yargıları karmakarışık olmuştur. Gerçekleri sanatçının farklı olma hakkına dayandırılır” (Doyran, 1997:53).

- 12 Yaş ve Üzeri: Bu gruptaki gençler, diğer gruplara oranla perspektif ve gerçeklik algısı en üst düzeydedir. Dolayısıyla renkler daha ciddi ele alınıp bilimsel yaklaşım renklerde hissettirilmelidir. Bu yaş grubuna fotoğraf resimleme de kullanılabilir. Ayrıca siyah- beyaz renklerin kullanımı da uygundur (Kaptan, 2005:163). 12-15 yaş grubundaki gençler estetik bakış açısı evresindedirler. “Sanat yapıtının anlatım özelliklerine verdikleri yanıtlar biçimlerin uyandırdığı duygulara dayanır. Bir gerecin yarattığı çizgi niteliğine ve kompozisyon elemanlarına yanıt verirler. Yargılar üslupsal ölçüte ve biçimsel kararlara dayandırılır. Belli bir sanat dünyasıyla bağlantı kurulur” (Doyran, 1997:53).

1.9.6. İllüstrasyon – Metin İlişkisi

Ders kitaplarındaki metinlerin öğrenciler tarafından algılanabilmesindeki en önemli yardımcı etkenlerden biri, metin ile beraber sunulan illüstrasyonlardır. “İllüstrasyonlar, bir kitabın ilk göze çarpan unsurlarıdır. İllüstrasyonların ilk işlevi, yazılı metinde sözü edilen bir olguyu görselleştirmesidir. Boyut, biçim ya da görsel üslup açısından yanlış seçilen bir illüstrasyon öğreticilikten uzak sayılmaktadır. Bir illüstrasyon öncelikle izleyicisini bilgilendirmelidir” (Tuna, 1997:29-30).

Ders kitabı içerisinde sunulan metinlerin veya bölümlerin önemini belirtmek için illüstrasyonlardan faydalanılır. Bu illüstrasyonlar sadece konuyu anlatmaz, ona açıklık getirir ve öğrencinin yorumlama gücünü geliştirir. “Piaget, Inhelder ve Zaporozhets gibi psikologlar, çocuğun düş gücünün özellikle beyinsel akyivitesine bağlı olduğunu iddia etmektedirler. Hatırlamanın iyiye götürülmesi ve aşama kaydetmesi, çocuğa mükemmel imajlar gösterildiği takdirde mümkün olabilir. Etkin görüntü, çift ilişki (metin ve resmin birlikte kullanılması) öğrenmeyi geliştirir.” (Kaptan, 2005:164).

İllüstrasyonların, kitaplarda altı rolü bulunur. Bunlar; “olayın, konunun veya hikâye’nin; geçtiği yeri belirtir, metinde bahsedilen karakterleri tanımlar ve geliştirir, olay örgüsünü genişletir veya geliştirir, farklı bir bakış açısı sağlar, metinsel tutarlılığa katkıda bulunur ve metni güçlendirir” (Fang, 1996:131).

“İllüstrasyonların yeterince pedagojik etki yapması, onların sayfa üzerindeki yerleştirilmelerine de bağlıdır. Karmaşık, baskısı kaymış, renkleri birbirine karışmış, algılamada zorluk duyulan, çok küçük veya silme, çok renkli, seviyeye uygun olmayan, uygun yerde bulunmayan illüstrasyonlar tamamen ters etki yaparlar” (Tosunoğlu, Arslan, Karakuş, 2005:62). Dolayısıyla, sayfa içerisine yerleştirilecek illüstrasyonlarda dikkat edilmesi gereken önemli tipografik unsurlar vardır. Bunlar;

- Metinlerde kullanılan fon renklerinin, resimlemelerdeki renklerle zıtlık oluşturmamasına dikkat edilmelidir.
- Koyu zeminlerde o rengin açık tonu, açık zeminlerde ise o rengin daha koyu tonu kullanılmalıdır.
- Metinler, resimlemelerin sade ve boş kısımlarına, gözü yormayacak biçimde yerleştirilmelidir.
- Metin boyutu çocukların gelişim özelliklerini dikkate alarak oluşturulmalı ve resimleme içerisinde kaybolmayacak şekilde boyutlandırılmalıdır.
- Metinlerdeki yazı karakterine dikkat edilmelidir (Kaptan, 2005:165).

Ders kitabı tasarımcılarının dikkat etmeleri gereken önemli noktalardan biri şüphesiz ders kitabında kullanılacak illüstrasyonlardır. İllüstrasyonlar, hangi ders için hazırlanmış olursa olsun, bütün ders kitaplarında kullanılan görsel malzemeler, içerisinde sunulan metin veya bilgiler kadar önemlidir (Tosunoğlu ve diğerleri, 2005:64). Bu nedenle, amaç ve sonuca yönelik etkili bir illüstrasyon tasarımı için, “illüstrasyon uygulayıcıları, bir yandan tasarımcı ile uyumlu bir iletişim sağlarken; diğer yandan illüstrasyonun sunulacağı hedef kitlenin de özellikleri konusunda kendisini yetiştirmek, hiç değilse bir hedef kitle üzerinde uzmanlaşmak zorundadır” (Doyran, 1997:65).

1.10. Eğitim- Öğretim Programı ve Kazanımlar

1.10.1. Eğitim Programı

“Eğitim programı” kavramını tanımlamadan önce “eğitim” kavramına değinmek yerinde olacaktır. Eğitim, genel anlamda davranış değiştirme süreci olarak tanımlanır. Davranış değiştirme süreci ise; kültürlenme sayesinde meydana gelir (Demirel ve Kiroğlu, 2005:2). Bir başka ifadeyle, “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir” (Ertürk, 2013:7).

Eğitim, “belli amaçlara göre insanların davranışlarının planlı olarak değiştirilmesi ve geliştirilmesinin yasa ve ilkelerini bulmaya ve bu amaçla teknikler geliştirmeye çalışan bilim dalıdır. Eğitim bilimi, kişilerin davranışlarının değiştirilmesinde öğrenmeye etki eden bütün etmenlerin ve bu etmenler arası ilişkilerin sistemleştirilmesi ve davranış değiştirmenin en verimli ve etkili bir şekilde yapılması için araştırma ve geliştirme çalışmalarına ağırlık verir” (Erden ve Akman, 2014:14). Program kavramını, şu şekilde tanımlamıştır;

- Program, temel bilgileri içeren (somutlaştıran) kalıcı konulardır.
- Program, çağdaş yaşam için en yararlı konuları içerir.
- Program, okulun sorumluluğunda bulunan tüm planlı öğrenimlerden oluşur.
- Program, öğrenme deneyimlerinin toplamıdır bu sayede öğrenciler genel bilgi ve becerilere çeşitli öğrenme ortamlarından (web adresleri gibi) erişebilirler (Marsh, 2004:4).

Program, aslında ne öğretileceğinin tanımlanmasıdır. Terim anlamı ise, resmi kurumlarda öğretilmesi gereken şeylerdir (Ross, 2000:8). Bir başka ifadeyle program, “yapılması gereken bir işin bölümlerini, her bölümün yapılış sırasını, zamanını ve nasıl yapılacağını gösteren bir tasarıdır. Her önemli iş gibi eğitim de programlı olarak yapılması gereken işlerdendir. Çünkü toplumların geleceği, yeni yetişen neslin

eğitimlerine göre şekillenmektedir. Bu sebeple eğitim tesadüfe bırakılamaz, planlı düzenli ve kontrollü olmalıdır” (Aydın, 2014:89).

Eğitim programı, “belli bir eğitim kurumunda, ders içi ve ders dışı tüm eğitim öğretim etkinlikleriyle ilgili olmak üzere belirlenen eğitim amaçlarını, ilkelerini, amaçları gerçekleştirecek olan dersleri, ders konularını, bunların gerçekleştirme zamanını, sırasını, eğitim öğretim uygulamalarıyla ilgili diğer bilgi ve öğeleri içeren bir eğitim rehberidir.” Okullarda verilen eğitimin düzenli, planlı ve sistemli hale getiren eğitim programıdır. Ayrıca programlar, ülkedeki sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlayan önemli dokümanlardır (Yaka’dan aktaran Aydın, 2014:91).

Eğitim programı, sadece konu ve içerik bakımından değil, aynı zamanda öğrencilerin karşılaşılabilecekleri tüm tecrübeleri kapsar. Bir başka ifadeyle, “eğitim programı süreci, ilgi, faaliyet, metot, amaç ve içerik olarak ele alınmasının yanı sıra, bu süreçte öğrencinin etkilendiği ve kazandığı yaşantıların tümüdür” (Caswell ve Campbell, 1935:66).

1.10.2. Öğretim Programı

Öğretim kelimesi, Türk Dil Kurumu sözlüğündeki tanıma göre, “belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, tedrisat, talim” ve “öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme işidir ” (TDK, 2017).

Alkan’a göre (1998:5) öğretim, “belirli bir öğrenme durumunda önceden belirlenmiş hedeflere en etkili biçimde ulaşmak üzere uygun personel, araç, gereç, yöntem ve teknikleri kullanma sürecidir.” Fidan ise, “hedeflerle belirlenen davranışların öğrenciye kazandırılması için öğrenme yaşantısı oluşturma sürecidir” şeklinde ifade etmiş ayrıca, süreçle ilgili olarak da şunları eklemiştir; “bu süreç bir yandan öğrenmeyi gerçekleştirmek için öğretmen tarafından yapılan planlı ve kontrollü kılavuzlama ve sağlama faaliyetlerini; diğer yandan öğrencinin bu amaçla yapacağı faaliyetleri kapsar” (Fidan, 1985:18)

Öğretim programı ise Türk Dil Kurumu'na göre; “bir okulu bitirmek veya bir alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders ve konuları kapsayan plân, müfredat, ders programı” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2017).

Öğretim programı ve eğitim programı çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılan kavramlardır. Öğretim programı yerine çoğunlukla eğitim programı kavramı kullanılmaktadır. “Eğitim denildiğinde; hem formal hem de informal eğitimi kastedilmektedir. Bu durumda eğitim programı kavramı da formal ve informal eğitimi kapsamaktadır. Oysa informal eğitim amaçlı, planlı ve kasıtlı değildir. Bu durumda eğitim programı, öğretim programı anlamında kullanılmaktadır. Öğretim programı denildiğinde; eğitimin planlı, amaçlı, kasıtlı olan kısmının kastedildiği açıktır.” (Kılıç ve Seven, 2002:3).

Eğitim ve öğretim programı birbirinden ayrı ancak birbirlerine sıkı sıkıya bağlı, iç içe kullanılan kavramlardır. Buna göre öğretim programı, eğitim programının içinde yer alır ve öğretme- öğrenme süreçlerinin tümünü kapsar. Hiyerarşik olarak sıralamak gerekirse en başta eğitim programı, daha sonra öğretim programı ve devamında ders programı şeklinde sıralamak mümkündür (Varış, 1994:15).

Öğretim ve öğrenme süreçleriyle ilgili tüm faaliyetleri kapsayan öğretim programı, “genellikle belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına yönelik programdır”. (Küçükahmet, 1998:6).

Özetle, “eğitim programı, belirlenen hedefler doğrultusunda planlanan tüm eğitim etkinliklerini kapsamaktadır. Öğretim programı ise bir eğitim basamağında çeşitli sınıf ve derslerde ele alınacak konularla ilgili tüm öğretim etkinliklerini kapsamaktadır. Ders programı da bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsamaktadır. (...) En yalın anlatımla, eğitim programı bir programlama süreci, öğretim ise bir yöntemdir” (Demirel, 2013:6).

1.10.3. Kazanım (Hedef-Davranış)

Hedef, “yapılması tasarlanan iş, amaç” ya da “varılacak yer, ulaşılabilecek son nokta” anlamına gelmektedir (TDK, 2018). Eğitimde hedef, öğrencilerin ne öğrenmek istediği; öğretmenlerin de onlara ne öğretmeye çalıştıklarına dair verilen cevaplardır. Hedef kelimesinin “sonuç/netice, gaye, amaç/maksat, niyet/plan, kazanım, davranış” gibi benzer, çeşitli anlamları vardır (Marsh, 2004:27).

Eğitimde hedef, “öğretimi yönlendirmesi, öğretme- öğrenme işleminin yapılmasını ortaya koyması ve ölçmelere kılavuzluk etmesi açısından gerekli görülmektedir. Hedefler, öğrenciye kazandırılmak üzere seçilen istendik özelliklerdir. Diğer bir anlatımla yetiştirilecek insanda bulunması uygun görülen, eğitim yoluyla kazandırılabilir istendik özelliklerdir. Bu özellikler; bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgiler, alışkanlıklar... vb. olabilir” (Demirel, 2013:95).

Hiyerarşik olarak eğitimin hedefleri beş grup altına toplanabilir. Bunlar;

- Uzak hedefler: Bir ülkenin toplumsal, siyasal ve ekonomik alanlarını kapsayan genel hedeflerdir.
- Genel hedefler: Uzak hedefler doğrultusunda oluşturulan, eğitim felsefesini yansıtan hedeflerdir.
- Okulun hedefleri: ilköğretim, ortaöğretim veya yüksek öğretimin işlevlerini yansıtan özel hedeflerdir.
- Bilim dalı hedefleri: Tarih, coğrafya, matematik gibi herhangi bir bilim dalı kapsamında öğrencilere kazandırılması uygun görülen hedeflerdir.
- Konu- çalışma alanı hedefleri: Derslere ait konularda (ünite), öğrencilere kazandırılmak istenen hedeflerdir (Ceyhan ve Yiğit, 2003:4).

Hedef- davranış kavramı, 2005 yılında yapılan MEB öğretim programı değişikliğinin ardından “kazanım” adıyla kullanılmaya başlanmıştır. MEB, Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı’na göre kazanım kavramını şu şekilde tanımlamıştır, “Kazanımlar;

eğitim süreci sonucunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, tutum ve değerleri ifade eder. Programların en önemli unsuru olan kazanımlar; öğrencilerin gelişim düzeyleri, programın amaçları ve içeriği dikkate alınarak hazırlanmıştır” (MEB, 2018:11).

Kazanımlar, “bir öğretim programının sınırlarını da belirler. Bir dersin hedef-davranışlarının belirlenmesi bir bakıma o dersten kazandırılacak davranışların sınırlarını belirlemek anlamına gelmektedir. Bu nedenle bir ders içinde kazandırılması planlanan davranışların uygun bir içerikle ilişkilendirilmesine ihtiyaç vardır. Hangi sınıfta ne kadar ve hangi tür bilginin yer alacağı ilgili sınıfın öğretim programında yer alan hedef-davranışlar belirler” (Oral, 2005:83).

Ders kitapları ise, özel (konu- çalışma alanı) hedef/hedefleri dikkate alınarak oluşturulur. “bir ders kitabı, belli hedef- davranışların kazandırılmasını sağlamaya yönelik bir içerik görüntüsü olmakla beraber, genel (okulun) ve uzak hedeflere de uygun olmalıdır.” Ders kitaplarının, öğretim programında belirlenen kazanımlara (hedef-davranışlara) uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla, aşağıdaki sorular ölçüt olabilir (Oral, 2005:84);

- Ders kitabı, hedef- davranışların ilgili olduğu alanın ve alt basamağın özelliklerine uygun olarak düzenlenmiş midir?
- Ders kitabı, hedef- davranışların düzeylerine (uzak, genel, özel) uygun mudur?
- Hedef- davranışlar uygun bir içerikle kenetlenmiş midir?

1.10.4. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı

Teknolojinin ve bilimin hızlı gelişip değişmesi, bireylerin bu gelişim ve değişimlere ayak uydurmasını zorlaştırmıştır. Dolayısıyla bu gelişimlere uyum sağlayabilen, bilgiyi günlük hayatta kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünebilen, kararlı, girişimci, topluma ve kültürüne katkı sağlayabilen bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu niteliklere sahip bireyler yetiştirebilmek için de etkili ve güncel bir öğretim programı hazırlanmalıdır. Bu sebeple Milli Eğitim Bakanlığı eğitim- öğretim faaliyetleri esnasında

sadece bilgi verme değil aynı zamanda yukarıda belirttiğimiz nitelikler doğrultusunda bireylerin öğretimini sağlayan, bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade, anlaşılır ve güncel bir öğretim programı hazırlamıştır (MEB, 2018:1).

Öğretim programları, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır. MEB tarafından yayımlanan yeni öğretim programının (2018) perspektifi şu şekilde belirtilmiştir; “Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir.” Aynı zamanda bireylerin, günün değişen ve gelişen şartlarına ayak uydurabilmeleri için öğretim programları da en güncel şekilde oluşturulduğu ifade edilmiştir (MEB, 2018:2).

MEB, öğretim programını güncellerken şu aşama ve süreçlerden geçtiğini belirtmektedir; “Farklı ülkelerin son yıllarda benzer gerekçelerle yenilenip güncellenen öğretim programları incelenmiş, yurt içinde ve yurt dışında eğitim öğretim ve programlar üzerine yapılan akademik çalışmalar taranmış, başta Anayasamız olmak üzere ilgili mevzuat, kalkınma planları, hükûmet programları, şûra kararları, siyasi partilerin programları, sivil toplum kuruluşları ve sivil araştırma kurumları tarafından hazırlanan raporlar vb. dokümanlar analiz edilmiş, Millî Eğitim Bakanlığı programlar ve öğretim materyalleri daire başkanlıkları tarafından geliştirilen anketler aracılığıyla öğretmen ve yöneticilerin programlar ve haftalık ders çizelgelerine yönelik görüşleri toplanmış, illerden gelen her bir branşla ilgili zümre raporları incelenmiş, branşlara yönelik açık uçlu sorulardan oluşan ve elektronik ortamda erişime açılan anket verileri derlenmiş, eğitim fakültelerimizin branşlar ölçeğinde hazırladıkları raporlar incelenmiş, bütün görüş, öneri, eleştiri ve beklentiler, Bakanlığımızın ilgili birimlerinden uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınca değerlendirilmiştir. Yapılan tespitler

doğrultusunda öğretim programlarımız gözden geçirilip güncellenmiş ve yenilenmiştir” (MEB, 2018:7).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretim programının geliştirilmesinde “yapılandırımcı yaklaşım, çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğretim ve beceri temelli öğrenme” yaklaşımları model olarak alınmıştır. Programın temelini oluşturan bu kavramları kısaca tanımlamak yerinde olacaktır.

Yapılandırımcı yaklaşım, “hem bilmenin ne olduğu, hem de bilmeye ulaşmanın nasıl olduğunu açıklamaya çalışan bu kavram, İngilizce dilinde constructivism’in karşılığı olarak kabul edilmektedir” (Demirel, 2005:252). Yapılandırımcı yaklaşımda, “tek doğru cevaplı, tek yönlü ve tek bakış açılı öğrenme yerine, çok yönlü bakış açısının, bir sonun birden çok cevabı olabileceği düşüncesinin hakim olduğu görülür. Bugünün eğitim anlayışı da bu çerçevede çok kaynaklı, çok yönlü bir bakış açısını benimsemeye çalışmaktadır” (Zengin, 2011:18).

Öğretim programında temel alınan diğer kavram ise, çoklu zekâ’dır. Nöropsikoloji ve gelişim uzmanı Gardner tarafından ortaya atılan çoklu zekâ kuramına göre bireylerde, öğrenme sürecinde etkili olan sekiz farklı zekâ türü bulunmaktadır. Bu zekâlar; sözel/dilsel zekâ, mantık/matematiksel zekâ, görsel/mekânsal zekâ, bedensel/kinestetik zekâ, müzik/ritim zekâsı, sosyal zekâ, kişisel/içsel zekâ ve doğa/varoluşçu zekâ olarak bilinmektedir.

“Çoklu zekâ kuramının uygulandığı sınıflarda okul, duvarların dışına gerçek hayata taşınır. Öğrencilere bir yandan öğrenme potansiyellerini yükseltme fırsatı sunulurken bir yandan da kendini tanıma, kendine güven, etkili iletişim kurma gibi kişisel ve sosyal pek çok alanda da gelişim için destek verilir” (Aydın, 2014:55). Bu sayede, eğitim- öğretim sürecinde bireysel farklılıklar dikkate alınır ve her öğrenciye eşit öğrenme imkânı sunulur.

Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeline göre öğrenci merkezli öğretim; “bireysel özellikleri dikkate alınarak, bilimsel düşünme becerisine sahip, öğrenmeyi öğrenmiş, üretken, bilgiye ulaşip kullanabilen, iletişim kurma becerisine sahip, evrensel değerleri benimsemiş, teknolojiyi etkin kullanan ve kendini gerçekleştirmiş bireyler için eğitim sürecinin; her aşamada öğrenci katılımını sağlayacak biçimde yeniden yapılandırılmasıdır” (EARGED, 2007:5). Özdemir ve Yalın ise, öğrenci merkezli öğretimi; “Öğrenci, sınıf ve laboratuvarındaki etkinliklerin merkezidir. İşlenen konu ikinci derecede önemlidir. Hayat, iş, aile ve toplum ilişkileri, ulusal ve kişisel ihtiyaçlara yönelik bazı temel kavram ve ilkeleri anlamak ve kabul etmek durumundadır. Öğrenci, sağlam bir kavram ve kurallar temeline sahip olduğunda, yeni edindiği bilgileri her zaman bu temel kavram ve ilkeler çerçevesinde özümseyerek, yaşam boyu öğrenmeye katılmış olacaktır” şeklinde açıklamıştır (Özdemir ve Yalın, 1998:48).

Beceri temelli öğrenme ise, öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve hayata aktarılması tasarlanan bilgi, tutum ve beceriler bütünü ifade etmektedir (MEB, 2018:8).

Programın temel felsefesi yukarıda belirtilen model veya yaklaşımlardan oluşmaktadır. Programda, öğrencilerin dini ve ahlaki kavramları yorumlamaları ve bazı temel becerileri (araştırma ve sorgulama, problem çözme, iletişim kurma vb.) geliştirmeleri amaçlanmıştır. Bu amaçların yanı sıra 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri”ne uygun olarak öğrencilerin;

- Dinî ve ahlaki kavramları tanımaları,
- Dinin sosyal hayat, kültür ve medeniyet unsurları üzerindeki etkilerini kavramaları,
- Farklı inanç ve yorumları tanımaları ve bunlara saygı duymaları,
- Çevresindeki dinî davranış, yorum, tutum ve deneyimlerin farkında olmaları,
- Ahlaki değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmeleri,

- İslam dininin ana kaynaklarını tanımaları,
- Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını ve örnek ahlakını tanımaları,
- İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini açıklamaları,
- Bazı dua ve surelerin muhtevasını ana hatlarıyla tanımaları,
- İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisinin farkına varmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2018:8).

Güncellenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretim programında her sınıf düzeyi (4-8) için toplamda beş ünite şeklinde oluşturulmuştur. “Ünite ve konuların oluşturulmasında; öğretim hedefleri, dersin amaçları, öğrencilerin gelişim düzeyleri, hazır bulunuşlukları, konuların aşamaları ve birbiriyle olan ilişkisi dikkate alınmıştır” (MEB, 2018:11).

1.11. Konu Alanı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde en çok başvuru materyal olması nedeniyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları, araştırmacıların dikkatini çekerek çeşitli çalışmalara ve araştırmalara konu olmuştur. Bu bölümde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarıyla ilgili yapılmış çalışmalardan bazıları, kronolojik sıralama dikkate alınarak kısaca ele alınmıştır.

Dam (1996), “İlköğretim 1. Kademe (4-5) Öğrencilerinin Din Hakkında Sordukları Sorular ve Bu Sorular Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi” isimli çalışmada ilköğretim birinci kademedeki öğrencilerin zihinsel, duygusal ve dini gelişimleri ve aynı çağdaki bir öğrencinin hangi dini konulara ilgi duyabileceği, ayrıca konuyla ilgili ne tür sorular sorabileceği, DKAB ders kitabının öğrencinin ilgi ve ihtiyacını karşılayabilecek yeterlilikte olup olmadığı ayrıca bu husustaki eksikliklerin giderilebilmesi için neler yapılabileceği problemleri üzerine Samsun Merkezde bulunan 19 okulu kapsayan bir inceleme yapmıştır. Anket için ilkokulların 4. ve 5. Sınıfları ile ilköğretim okulları 1. kademe (4-5) seçilmiştir. Seçilen okulların 6’sında öğrenciye (289 öğrenci), tamamında ise, Din Kültürü ve Ahlak bilgisi

öğretmenlerine (52 öğretmen) yönelik anket uygulanmıştır. Uygulanan ankete göre DKAB ders kitaplarında anlamsız bazı resimlerin bulunduğu, bunların yerine daha anlamlı, ilgi çekici ve çok uzun cümlelerle anlatılacak bir konuyu bir resimle somutlaştırabilecek fotoğraf, resim ve çizgilere yer verilmesi sonucuna ulaşılmıştır.

Kazan (2003), “4. ve 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Allah İnancının Öğretimi” isimli çalışmada 1982- 2000 yılları arasında uygulanan programa göre yazılmış ve yürürlükten kaldırılmış olan ilköğretim 4. ve 5. Sınıf DKAB ders kitaplarında Allah İnancının öğretiminin incelenmesi konu edinilmiştir. Araştırmada doküman analizi yapılarak incelenen ders kitaplarının muhteva ve öğreticilik bakımından istenilen gelişme ve ilerlemeyi tam olarak sağlayamadığı, kitaplarda genelde dini bilgiler, dini, ahlaki ve toplumsal beklentiler yanında çocukların beklenti ve problemlerine yeterli derecede yer verilmediği, psikolojik ve pedagojik özelliklerinin dikkate alınmadığı sonucuna varılmıştır.

MEB (2008), Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan “İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi” isimli çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı ilköğretim kurumlarında öğrenimini sürdüren öğrencilerin ve görev yapan öğretmenlerin, ders kitapları hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi ve bu görüşler doğrultusunda ders kitaplarının daha verimli hâle getirilmesi için 81 ilde, resmi okulları kapsayan anket uygulaması yapılmıştır. Yapılan araştırma 2007-2008 öğretim yılı ilköğretim okullarında okutulan ders kitaplarıyla sınırlandırılmış il merkezlerindeki okullarda görev yapan öğretmenlere ve bu okullardaki öğrencilere yönelik elektronik anket şeklinde uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar itibarıyla öğrenciler, ders kitaplarının daha dayanıklı ve hafif olması gerektiği konularında eleştiride bulunurken öğretmenler, yeni programa göre hazırlanmış kitapları genel anlamda yeterli olduğunu belirtmiş, kitapları cilt sağlamlığı yönünden yetersiz bulmuşlardır.

Yenen (2010), “Ders Kitabı İnceleme Tekniklerine Göre Kız Kur’an Kursu Öğretmenlerinin ‘İbadetim’ Ders Kitabı Hakkındaki Değerlendirmeleri (Meram ve Selçuklu Örneği)” isimli çalışmasında Kur’an kurslarında çalışan öğretmenlere 128 soruluk

bir anket uygulanmış ve bu anketin sonucunda öğretmenlerin dil ve imla kuralları; görselliğin kullanımı konuları dışında ders kitabını istenen özelliklerde buldukları tespit edilmiştir.

Gündüz (2010), “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne’nin Öğretim İlkelerine Göre İçerik Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada İlköğretim V. sınıf Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 2007 yılı M.E. B. yayınlı ders kitabı ve 2009 yılı Tuna Matbaacılık ders kitabı incelenmiştir. İnceleme sonucunda ders kitabının büyük ölçüde Gagne’nin öğretim ilkelerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencileri dersin kazanımlarından haberdar etmek için herhangi bir etkinliğe yer verilmediği, ders kitaplarında yer alan etkinliklerin görsel-sözel zekâ türleri arasında kaldığı belirlenmiştir.

Şahin (2010), “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Ders Kitabı İnceleme Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi (Muğla İl Örneği)” isimli çalışmada Muğla ili ve ilçelerinde 2009–2010 öğretim yılında ilköğretim okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders ve öğretmen kılavuz kitapları incelenmiştir. Araştırmada anket yöntemi uygulanmıştır. Yapılan ankete Muğla il ve ilçelerinde görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri katılmıştır. Ankete katılan öğretmenler, ders kitaplarını; “içerik; dil, anlatım ve üslup; öğrenme, öğretme ve ölçme-değerlendirme; teknik, tasarım ve düzenleme” açısından genel olarak yeterli bulmuşlardır.

Asri (2011), “ Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Öğretim Programı Ders Kitabı Uyumu” isimli çalışmada 2005 yılında MEB tarafından hazırlanmış olan 9. 10. 11. ve 12. sınıf DKAB ders kitapları incelenmiştir. İncelenen ders kitaplarından her sınıf düzeyi için sadece bir ünite örneklem olarak ele alınmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda orta öğretim DKAB Dersi Öğretim Programı, öğelerindeki bazı eksikliklerine rağmen genel olarak yapılandırmacı öğrenmeye uygun olduğu belirlenmiştir. Ders kitaplarının ise, şekilsel anlamda eskiye kıyasla önemli bir değişim gösterdiği, fiziksel ve görsel

tasarımları yapılandırmacılık doğrultusunda oluşturulmaya çalışıldığı sonucuna varılmıştır.

Yeniay (2012), “İnancım Adlı Ders Kitabının Değerlendirilmesi” isimli çalışmada İnancım ders kitabının biçim ve içerik yönünden incelemesi yapılmıştır. Çalışmada anket yöntemi uygulanmıştır. Anket Kayseri ili Kocasinan ilçesindeki Kur’an kurslarında görev yapan 110 öğreticiye yönelik yapılmıştır. İnancım adlı ders kitabının biçim ve tasarım özellikleriyle ilgili yapılan değerlendirmede kitabın; cilt, baskı, kullanılan kağıt kalitesi ve yazı stiline okunabilirliği yeterli bulunmuştur. Kitapta yazarlar hakkında verilen bilgiler konusunda, vurgulama unsurlarından yararlanılma, resim, şekil, tablo vb. görsel öğelerin konuya uygun seçilmesi durumları açısından eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kitabın; resim, şekil, tablo vb. görsel unsurlardan yararlanılma durumu, görsel öğelerin öğrencilerin bireysel çalışmalarına katkı sağlama durumu bakımından yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Yılmaz (2014), “İnanç Öğrenme Alanları Açısından Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının İncelenmesi” isimli çalışmada Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan inanç öğrenme alanlarının, öğrencilerin ilgi ve ihtiyacına ne kadar uygun bir içeriğe sahip olduğu incelenmiştir. Araştırmada içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Çalışma, 2013-2014 öğretim yılı orta öğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan “inanç öğrenme alanının” incelenmesini kapsamaktadır. İncelemeye alınan kitaplar; 9. sınıf için FMC, 10. sınıf için Özgün, 11. sınıf için Bisiklet ve 12. Sınıf için ise Özgün Yayınları’nın hazırladığı ders kitaplarıdır. Araştırma sonucunda ders kitaplarında yer alan dini konuların kapsamının 9-12. sınıflar için hazırlanan ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi programları ile genel anlamda örtüştüğü, kitapta yer alan konuların içeriklerinin ise ergenlerin dini gelişimlerinin gerekli kıldığı ilgi ve ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

Demir (2017), “Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Çeşitli Açılardan İncelenmesi” isimli çalışmada Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu)

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı içerik, görsel, dil-anlatım, etkinlikler ve değerlendirme çalışmaları açılarından değerlendirilmek amacıyla doküman taraması yapılarak betimsel açıdan incelenmiştir. Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında uygulamaya yönelik bir takım eksiklikler olduğu ve ders kitabının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çıtırık (2018), Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım Ders Kitaplarının Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırmalı İncelenmesi" isimli çalışmada literatür ve doküman tarama yöntemi kullanılmıştır. Yaz Kur'an kurslarında okutulan "Dinimi Öğreniyorum" ve "Etkinlik Kitabım" isimli ders kitaplarına yönelik hazırlanan "Konu Alanı Ders Kitabı Değerlendirme Ölçeği" doğrultusunda, değerlendirilen ders kitaplarının kısmen yeterli olduğu saptanmıştır. "Dinimizi Öğreniyoruz 1-2-3, DKAB 4-5-6-7-8" ders kitapları ile "Dinimi Öğreniyorum" ve "Etkinlik Kitabım" karşılaştırılarak kitap yazarları hakkındaki bilgilerde ve fiziksel tasarımla ilgili konularda birtakım eksikliklerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, görsel tasarım konularında iyileşme olduğu; eğitsel tasarım ve müfredat durumunun yeterli olduğu ancak yine de birtakım eksikliklerin bulunduğu gözlenmiştir. "Temel Dini Bilgiler İslam 1-2 ve Hz. Muhammed'in Hayatı", kitapları ile "Dinimi Öğreniyorum" ve "Etkinlik Kitabım" isimli kitapların karşılaştırılması sonucunda ise, özellikle eğitsel tasarım açısından daha yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında bulunan kazanım ve görsel materyallerin nicelik ve nitelik açısından durumları analiz edilmiştir.

2.1.Ders Kitabındaki Görsellerin Ünitelere Göre Dağılımları ve Oranları

Ders kitabında kullanılan görsel materyalin ünitelere göre dağılımları ve bu materyalin ünitelerdeki sayfa başına düşen oranları aşağıdaki tablo 1’de gösterilmiştir.

Ders Kitabındaki Görsellerin Ünitelere Göre Dağılımları ve Oranları

ÜNİTELER	Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?	Temiz Olalım	Hz. Muhammed'i Tanıyalım	Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik	Aile ve Din
RESİM	6	1	2	3	1	0
FOTOĞRAF	9	6	5	6	11	6
TABLO	4	3	3	1	2	3
ŞEMA	4	0	1	4	1	1
HARİTA	0	0	1	0	0	0
TOPLAM GÖRSEL SAYISI	23	10	12	14	15	10
TOPLAM SAYFA SAYISI	28	16	20	18	18	15
GÖRSEL ve SAYFA SAYISI ORANI	1,22	1,60	1,67	1,29	1,20	1,50

Tablo 1

Tablo 1 incelendiğinde, görsel materyal sayısının en fazla olduğu ünite “Din ve Ahlak hakkında Neler Biliyorum?” ünitesidir. Bunun yanı sıra görsel materyallerin en az olduğu üniteler ise, “Temiz Olalım” ve “Aile ve Din” üniteleridir. Görsel materyallerin sayfalara oranlanması sonucu elde edilen sonuçlara bakıldığında ise en yüksek oranın, “Hz. Muhammed'i Tanıyalım” ünitesinde olduğu, en düşük oranın “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesinde olduğu gözlenmektedir. Tablo 1 genel olarak incelendiğinde ise,

“Din ve Ahlak hakkında Neler Biliyorum?” ünitesi dışında kalan ünitelerdeki görsel materyal dağılımları ve sayfa sayıları birbirlerine yakın sayılarda olduğu görülmektedir.

2.1.1. Ders Kitabındaki Kazanımların Ünite Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı ve Oranları

Tablo 2 de ders kitabında bulunan ünite kazanımları ve ünitelerdeki sayfalar, sayısal olarak belirlenmiştir.

Ders Kitabındaki Kazanımların Ünite Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı ve oranları

ÜNİTELER	KAZANIM SAYISI	SAYFA SAYISI	SAYFA /KAZANIM ORANI
1. Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?	8	28	3,50
2. Temiz Olalım	8	16	2,00
3. Hz. Muhammed'i Tanıyalım	6	20	3,33
4. Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	5	18	3,60
5. Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik	8	18	2,25
6. Aile ve Din	9	15	1,67
TOPLAM	44	115	2,61

Tablo 2

Tablo 2 incelendiğinde, ders kitabında toplamda 6 ünite olduğu ve 115 sayfadan oluştuğu görülmektedir. Kazanım sayıları ise toplam 44 tanedir. Ünite sayfa sayılarına göre kazanım oranı toplamda 2,61 olarak belirlenmiştir. Kazanım sayılarına genel olarak bakıldığında en çok kazanıma sahip ünite “Aile ve Din” ünitesidir. En az kazanıma sahip olan ünite ise “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım” ünitesidir. Oranlara bakıldığında 1, 67 oranıyla, kazanımların en yoğun olduğu ünite “Aile ve Din” ünitesidir. Sayfa sayısına göre kazanım oranının en zayıf olduğu ünite ise 3,60 oranıyla “Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım” ünitesidir.

Tablo 2’de bazı ünitelerin sayfa sayılarının fazla, bazılarında ise daha az olduğu görülmektedir. Sayfa sayılarına genel olarak bakıldığında, ilk üniteden itibaren belirli aralıklarla düşüş olduğu görülmektedir. İlk ünitenin (Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?) sayfa sayısı 28, son ünitenin (Aile ve Din) sayfa sayısı 15 olarak belirlenmiştir. Bu, denge unsuruyla ilgili bir problem oluşturmamaktadır. Öğrencileri

derse ısındırmak, ders ile ilgili temel bilgileri kazandırmak için ilk ünite uzun tutulmuştur. Sonuncu ünite ise 15 sayfadan oluşmaktadır. Öğrencilerin derse alışması, ısınması ve kavramları daha çabuk öğrenmeleri gerçekleştiği için bu ünite diğerlerine oranla daha kısa tutulmuştur. Dolayısıyla, ders kitabındaki ünitelerin sayfa sayılarında herhangi bir tutarsızlık veya dengesizlik gözlenmemektedir.

2.1.2. Ders Kitabındaki Kazanım ve Görsel Sayılarının Dağılım ve Oranları

Ders kitabında bulunan toplam kazanım ve görsel materyallerin sayısal değerleri tablo 3 de verilmiştir. Bunun yanı sıra kazanım ve görsel materyal sayılarının, ünitelerin toplam sayfa sayısı ile oranları gösterilmiştir.

Ders Kitabındaki Kazanım ve Görsel Sayılarının Dağılım ve Oranları

ÜNİTELER	KAZANIM SAYILARI	GÖRSEL SAYISI
1. Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?	8	23
2. Temiz Olalım	8	10
3. Hz. Muhammed'i Tanıyalım	6	12
4. Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım	5	14
5. Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik	8	15
6. Aile ve Din	9	10
TOPLAM	44	84
GÖRSEL /KAZANIM ORANI	2,61	1,37
ÜNİTELERİN TOPLAM SAYFA SAYISI	115	

Tablo 3

Tablo 3’de görüldüğü gibi üniteler toplamda 115 sayfadan oluşmaktadır. Tüm ünitelerde toplamda 44 kazanım, 84 görsel materyal bulunmaktadır. Ders kitabı genelinde kazanım sayısının en yüksek olduğu ünite, “Aile ve Din” ünitesidir. En çok görsel materyal bulunan ünite ise “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” ünitesidir. Görsel materyallerin toplam ünite sayfa sayısına oranı 1,37 iken kazanımların oranı 2,61 olarak görülmektedir. Kazanım sayılarında sonuncu üniteye doğru artış gözlenirken, görsel materyal sayısında tam tersi bir durum söz konusudur.

2.2.Ders Kitabındaki Görsel Materyallerin ve Kazanımların İncelenmesi

Ders kitabında toplamda 6 ünite bulunmaktadır. Ünitelerin her birinde bulunan kazanımlar ve görsel materyaller, (fotoğraf, resim, tablo, şema, harita) üniteler halinde ayrı ayrı analiz edilecektir.

2.2.1. “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi

Ders kitabının 1. ünitesi olan “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” isimli ünite, toplam 28 sayfadan oluşmaktadır. Üniteye 8 kazanım, 21 görsel materyal bulunmaktadır.

2.2.1.1. “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi

Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum? Ünitesindeki Kazanımlar

DİN VE AHLAK HAKKINDA NELER BİLİYORUM?
ÜNİTE KAZANIMLARI
1. Dinî ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder. 2. Selamlaşmanın iletişimdeki önemini fark eder. 3. Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şهادet’in anlamlarını açıklar. 4. Din hakkında bilgi sahibi olmanın önemli olduğunu fark eder. 5. Din ve ahlak kavramlarını tanımlar. 6. Dinin ahlaklı olmayı gerektirdiğini fark eder. 7. Güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olur. 8. Sübhâneke duasını ezbere okur ve anlamını söyler.
ÖĞRENME ALANI: İNANÇ

Tablo 4

Tablo 4’de, ders kitabının 1. ünitesinin sonunda öğrencilere kazandırılacak olan davranışlar gösterilmiştir. Ünitenin öğrenme alanı “inanç”tır. “İnanç, bir tanrıya, kutsallaştırılan bir varlığa veya bir dine gönülden inanma ve bağlanma anlamına gelmektedir.” İnanç öğrenme alanında “öğrenciler, doğru inanma, Allah’la sağlıklı iletişim kurma, hayatını anlamlandırma, aklını kullanma, sorumlu davranma gibi becerileri geliştirecektir” (MEB, 2010:14).

Ders kitabının ilk ünitesi olması nedeniyle “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” ünitesinin, daha çok din ve ahlak ile ilgili temel kavramlardan oluştuğu görülmektedir. Ünite, toplam 4 ana başlık, 8 alt başlık ve değerlendirme çalışmaları bölümünden oluşmaktadır. Ana başlıklar; “Günlük Konuşmalarımızda Dine İlişkin İfadeler, Dini Öğrenmenin Önemi, Din Güzel Ahlaktır, Sübhaneke Duası ve Anlamı” şeklindedir. Alt başlıklar ise; “Bismillahirrahmanirrahim, Allah’a Şükür, Sevap ve Günah Kavramları, Dilek ve Dualarımızda Dini İfadeler, Selamlaşıyoruz, Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şehadet’i Öğreniyoruz, Güzel Söz Söyleyelim, Güzel Davranışlarda Bulunalım” şeklindedir. Başlık ve kazanım uyumu incelendiğinde, başlıkların ünite kazanımlarıyla uyumlu bir şekilde oluşturulduğu görülmektedir.

2.2.1.2.“Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi

Bu bölümde, ders kitabının ilk ünitesi olan “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” ünitesindeki görsel materyaller incelenecektir.

Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum? Ünitesindeki Görsel Materyallerin Sayısal Dağılımı

1. ÜNİTE	Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?
RESİM	6
FOTOĞRAF	9
TABLO	4
ŞEMA	4
HARİTA	-
TOPLAM	23

Tablo 5

Tablo 5’de, ders kitabının birinci ünitesindeki görsel materyallerin sayısal dağılımları gösterilmiştir. Ünite; 6 resim, 9 fotoğraf, 4 tablo ve 4 şema bulunmaktadır. Harita görseline yer verilmeyen ünite toplamda, 23 adet görsel materyal kullanılmıştır.

“Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesindeki Resimlerin Analizi

Bu bölümde, “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” ünitesindeki 4 resmin incelemesi yapılmıştır.

Görsel 2

Görsel 1, ders kitabının 12. sayfasının üst kısmında, sayfa kenarlarına ortalanmış bir biçimde kullanılmıştır. Resme ilk bakıldığında Arapça yazılmış bir yazının olduğu görülmektedir. Resim açıklamasında, hat sanatıyla “Bismillahirrahmanirrahim” yazıldığı anlaşılmaktadır. Hat, sözlükte “ince, uzun, doğru yol, birçok noktasının birbirine bitişerek sıralanmasından meydana gelen çizgi, çizgiye benzeyen şeyler ve yazı gibi anlamlara gelir.” Bu kelime özellikle İslam kültüründe “yazı ve sanat yazısı, güzel yazı (hüsn-i hat)” manalarında kullanılmıştır (Serin, 2003:17). Resmin ait olduğu “Bismillahirrahmanirrahim” başlıklı konuya bakıldığında, “hat” kelimesinin ne anlama geldiği belirtilmemiştir. Ders kitabı sonundaki sözlük kısmına bakıldığında ise, aynı manada kullanılan “Hüsn-i Hat” kelimesinin açıklaması olduğu görülmektedir.

1. ÜNİTE:

Bismillahirrahmanirrahim yazılı bir hat örneği

Peygamberimiz (s.a.v.)* de işlerimize besmele ile başlamanın önemini sık sık ifade etmiştir. Bir hadisinde, "Yemek yediğiniz zaman Allah'ın adını anın. Eğer yemeğin evvelinde besmeleyi unutursanız evveli için de sonu için de bismillah, deyin."¹ buyurmuştur. Bir keresinde yemek yerken elini yemek kabının içinde gezdiren bir çocuğu, "Ey çocuk, besmele çek, sağ elinle ve önünden ye."² buyurarak uyarmıştır.

Yorumlayalım

Peygamberimiz (s.a.v.) buyuruyor ki: "Yüce Allah'ı anarak başlanmayan söz veya iş bereketsizdir/sonuçsuzdur."

Ahmed bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 360.

İşlerimize başlarken besmele çekerek Allah'a (c.c.) olan inancımızı ve bağlılığımızı ifade ederiz. Yapacağımız işlerde Yüce Allah'tan yardım diler, onun bize yardım edeceğine ve bizi koruyacağına inanırız. Bu inanç bize moral verir, kendimize güvenimizi artırır ve başarılı olmamıza katkı sağlar.

Etkinlik

Aşağıdaki besmele ve eûzü besmele ifadelerinde sesli harfler eksik bırakılmıştır. Bunları tamamlayınız.

❖ B _ sm _ ll _ h
❖ B _ sm _ ll _ h _ rr _ hm _ n _ rrah _ m
❖ _ _ z _ b _ ll _ h _ m _ n _ şş _ yt _ n _ rr _ c _ m
b _ sm _ ll _ h _ rr _ hm _ n _ rr _ h _ m

* s.a.v.: "Salâllâhu aleyhi ve selâm." ifadesinin kısaltılmışıdır. "Allah'ın selâm ve esenliği onun üzerine olsun." anlamına gelir.
1. Tirmidî, Erişme, 46.
2. Buhârî, Erişme, 2; Müslim, Erişme, 108.

12

Görsel 3

Resim; boyut, konum, renk ve baskı kalitesi açısından incelendiğinde, sayfa üzerinde dikkat çekici bir ölçüde ve konumda kullanılmıştır. Ayrıca, temiz bir baskı kalitesi mevcuttur. Hat yazısı olması nedeniyle sade ve dinlendirici bir renk kullanılmış; sayfa üzerinde kullanılan renklerle herhangi bir uyumsuzluk oluşturmamıştır.

Ünite kazanımları ve metinle olan ilişkisi açısından incelendiğinde, görsel 1; "Dini ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder" kazanımıyla bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, resmin kullanıldığı "Bismillahirrahmanirrahim" başlıklı metinle de uyumlu olduğu görülmektedir.

Görsel 4

Görsel 3, ders kitabının 13. sayfasında; sayfa yüzeyine ortalı bir konumda kullanılmıştır. Görsel 1’de olduğu gibi hüsni hat biçiminde yazılmış bir yazıdır. Resim açıklamasında, “Elhamdülillah” yazdığı ve “hüsni hat” olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, “hüsni hat” kelimesinin aynı zamanda “güzel yazı” anlamına geldiği de vurgulanmıştır. Bölüm sonundaki sözlükte ise “hüsni hat” kelimesi, “Arap harfleriyle güzel yazı yazma sanatı” (s.126) şeklinde tanımlanmıştır.

Resim, ilişkili olduğu metnin paragraf genişliğiyle uyumlu ölçülerde sayfa yüzeyine yerleştirilmiştir. Resmin arka plan dokusunda ise, sayfa rengiyle uyumlu, açık ve sade bir renk bulunmaktadır. Sayfa yüzeyi ile uyumlu bir renk tonu kullanılan resmin, sağ ve alt çizgilerindeki gölgelendirme efekti sayesinde sayfadaki vurgusu açık ve dikkat çekicidir. Vurgu, “önemli öğelere dikkat çekilmesidir. Aracın can alıcı noktasıdır” (Kılıç ve Seven, 2002:115). Resmin, sadece renk ve gölgelendirme açısından değil aynı zamanda boyut itibarıyla da vurgulandığı gözlenmektedir.

DİN VE AHLAK HAKKINDA NELER BİLİYORUM?

1.2. Allah'a Şükür

Güdüleme

Birisi size bir iyilikte bulunduğunda neler hisseder, o kişiye nasıl davranırsınız? Niçin?

Günlük hayatta bize küçük bir iyilik eden kişiye teşekkür eder, ona karşı minnet duyarız. Bize yapılan iyiliğe karşılık vermek, minnet duygumuzu karşımızdaki kişiye ifade etmek isteriz. Bunu da söz ya da davranışlarımızla belirtiriz. Çünkü iyiliğe karşı iyilik yapmak, nezaket gereğidir ve bir insanlık borcudur.

Elhamdulillah yazılı bir güzel yazı (hüsûhat) örneği

Yüce Allah bizlere sayısız nimet vermiştir. Bizleri en güzel şekilde yaratmış; el, ayak, göz, kulak gibi çok kıymetli organlarla donatmıştır. Yaşayabilmemiz için havayı ve suyu yaratmış, hayatımızı sürdürebilmemiz için çeşit çeşit yiyecekler var etmiştir. Nasıl ki bize en küçük bir iyilik yapan birine teşekkür etmeyi borç biliyorsak verdiği nimetler için de Yüce Yaratıcı'ya şükretmeliyiz.

Yüce Allah bizler için çok çeşitli nimetler yaratmıştır.

13

Görsel 5

Görsel 4, “Allah’a Şükür” alt başlığını oluşturan metnin içerisinde kullanılmıştır. Resim açıklamasında, hat yazısı ile Arapça “Elhamdulillah” yazmaktadır. Elhamdulillah, “Allah’a hamd olsun” anlamında bir dua cümlesidir. Hamd ise; bütün medih türlerini içeren, sevgi ve tâzimle Allah’a yönelen övgü ve şükür anlamında bir terimdir (www.islamansiklopedisi.org.tr). Bu açıdan, kelimenin bir “şükür, dua ve sevgi” ifadesi olması, konu başlığının da yine aynı şekilde “şükür” ifade etmesi, konu başlığı ile görselin birbirleriyle uyumlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca, resmin “Dinî ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder” kazanımıyla da ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 6

Görsel 5, ders kitabının 22. sayfasında kullanılmıştır. Duvar tablosu görünümündeki resim, sayfa merkezinin alt kısmındaki bir konuma; sağ ve sol kenarlara ortalanmış bir şekilde yerleştirilmiştir. Önceki resimlerde görüldüğü gibi bu resimde de Arapça yazılmış bir hat örneği dikkat çekmektedir. Duvar tablosu görünümündeki resmin arka planında siyah bir şablon kullanılmış ve bu siyah şablon üzerine; resimde Arapça olan yazının okunuşu, “La İlahe İllallah Muhammedün Resulullah” beyaz renkte yazılmıştır. “Metinlerde kullanılan rengin, resimlemenin fon rengiyle uyumu, zıtlık teşkil etmemelidir. Koyu zeminlerde, aynı rengin en açık tonu; açık resimlerde ise tam tersi uygulanmalıdır” (Kaptan, 2005:165). Dolayısıyla, siyah zemin üzerine yazılmış beyaz bir yazının zıtlık oluşturduğu görülmektedir. Resmin en alt kısmında ise görselle ilgili bilgilendirme amaçlı, “Kelime-i Tevhid yazılı bir levha” yazan bir resim açıklaması bulunmaktadır.

1. ÜNİTE:

1.6. “Kelime-i Tevhit” ve “Kelime-i Şehadet”i Öğreniyoruz

Gödüleme

“Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın elçisidir.” ifadesinden ne anlıyorsunuz?

Bir insanın Müslüman olabilmesi için inanması gereken bazı temel ilkeler vardır. Bunların neler olduğu, kelime-i şehadet ve kelime-i tevhitte öz olarak belirtilmektedir. Kelime-i tevhidi ve kelime-i şehadeti dili ile söylemek, bunların anlamlarını bilip ifade ettiği manaya inanmak, her Müslüman’ın öncelikli görevidir.

Tevhit, Allah’ın (c.c.) bir ve tek olması, eşi ve benzerinin bulunmaması manasına gelir. Tevhit inancı, bütün peygamberlerin getirdiği dinlerin temelidir. Allah’ın (c.c.) gönderdiği peygamberlerin hepsi de insanları Yüce Yaratıcı’nın varlığına ve birliğine inanmaya çağırmışlardır. Ondan başka tanrılar edinmemeleri konusunda da insanları uyarmışlardır.

Kelime-i tevhit, birleme sözü manasına gelir ve “**Lâ ilâhe illallâh, Muhammedün Resûlullah**” şeklinde söylenir. Bu sözün anlamı ise şöyledir: “Allah’tan başka ilah yoktur, Hz. Muhammed onun elçisidir.”

Kelime-i Tevhid yazılı bir levha

Kelime-i tevhit, dinimizdeki Allah (c.c.) inancının en kısa ve özlü ifadesidir. Kelime-i tevhidi söyleyen bir kişi, Allah’ın bir ve tek olduğuna, onun eşinin, benzerinin ve ortağının bulunmadığına, ibadet edilmeye layık tek ilah olduğuna, Hz. Muhammed’in (s.a.v.)

22

Görsel 7

Görsel 6’da görüldüğü üzere resim, “Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şehadet’i Öğreniyoruz” alt başlığı içerisinde kullanılmıştır. Kullanılan alt başlık ve metinle uyumlu olan resim, “Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şehadet’in anlamlarını açıklar” kazanımıyla da örtüştüğü görülmektedir. “Görsellerin metinde verilmek istenen kazanımlarla, iletilerle ilgili olması öğrenmeyi pekiştirir” (Karatay ve Pektaş, 2012:187). Bu sayede, konunun öğrenilmesi ve “Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şehadet’in anlamlarını açıklar” kazanımının gerçekleşmesi kolaylaşacaktır.

Görsel 8

Görsel 7, ders kitabının 32. sayfasında, sayfa yüzeyinin sağ üst köşesinden sayfa merkezine doğru; dikey dikdörtgen biçiminde kullanılmıştır. Sayfa metni, resmin sol tarafında kalmaktadır. Açıklaması bulunmayan örnek resmin, kırmızı bir gülü tasvir ettiği ve en alt kısmındaki gülün üzerinde, merkezinden etrafına dağılan ışık efektinin içerisinde Arapça “Muhammed” yazdığı görülmektedir. “Türk tasavvuf edebiyatında gülün Hz. Muhammed’in (sav) terinden yaratılması ve Hz. Peygamberin kokusunun gül kokusu olması bahsi sıkça işlenmiş, Anadolu halkı arasında gül koklarken salavat getirme âdeti ortaya çıkmıştır” (Çukurlu, 2017:40). Resmin bulunduğu metinde ise Hz. Peygamber anlatıldığından dolayı gül resminin tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Resimde herhangi bir çerçeve olmadığından sayfa ile bütünlük göstermiştir. Ayrıca, resmin arka plan rengi sayfa rengiyle aynı olduğu için de saydam bir görüntü oluşturmuştur. Gülün rengi itibarıyla sıcak renklerden oluşan resim, sayfada dikkat çekici ve ilgi uyandırıcı bir görsellik sergilemektedir.

1. ÜNİTE:

Peygamberimiz (s.a.v.) her konuda olduğu gibi güzel davranışlar konusunda da bizim için en güzel örnektir. Kur'an'da, “(Resulüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın...”¹ buyrulur. Sevgili Peygamberimizi (s.a.v.) örnek almamız, onun yolundan gitmemiz istenir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) üstün bir ahlaka sahipti ve her zaman iyiliklere yönelirdi. Dürüst davranır, verdiği sözü yerine getirir, emanetleri korurdu. Bu yüzden Mekkeliler ona, henüz peygamberlik verilmeden önce “Muhammed'ül-Emin” demişlerdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) daima güler yüzlü ve nazikti. Yumuşak huylu bir insan olan Hz. Peygamber (s.a.v.), çevresindekilere hoşgörü ve anlayışla yaklaşırdı. Muhtaç durumda olanlara yardım eder, kimsesizleri gözetir, yetim ve öksüzlere sahip çıkardı. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) misafirlerine ikramda bulunur, komşularına iyi davranır, akrabalarını ziyaret ederdi. Hiç kimseye zarar vermez, insanların haklarına saygı gösterirdi.

Toplumda güzel davranışlar yaygınlaşırsa insanlar arasında sevgi, saygı, dostluk, kardeşlik gibi olumlu duygular gelişir. Barış, huzur ve güven ortamı sağlanır. Millî birlik ve beraberlik güçlenir. Öyleyse bizler, her zaman güzel davranışlarda bulunmaya, her türlü kötülükten kaçınmaya önem verelim. Çevremizdeki insanlarla iyi ilişkiler içinde olalım. Bize karşı olumsuz bir davranışta bulunanlara bile kin gütmeyelim. Böyle durumlarda kızgınlık, öfke gibi duygularımızı kontrol edelim. Çünkü bu gibi olumsuz duygularımızı kontrol edemezsek başkalarına zarar verebilir, sonunda pişman olacağımız davranışlarda bulunabiliriz.

1. Âl-i İmran suresi, 31. ayet.

32

Görsel 9

Resmin bulunduğu sayfa metninde, görsel 8'de görüldüğü üzere; güzel davranış, güzel ahlak ve örnek olarak Hz. Peygamber konusu ele alınmıştır. Metin ve resmin bulunduğu konu, “Güzel Davranışlarda Bulunalım” alt başlığı ile sunulmuştur. Konu metninde Hz Peygamber'in güzel ahlaklı, dürüst, güzel yüzlü ve nazik oluşundan, toplum içerisinde güzel davranışlar sergilediğinden bahsedilmiştir. Ünite kazanımlarının konu metni ile olan uyumu incelendiğinde konu metninin; “Dinin ahlaklı olmayı gerektirdiğini fark eder”, “Güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olur” kazanımlarıyla uyumlu olduğu anlaşılmaktadır.

“Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesindeki Fotoğrafların Analizi

Bu bölümde “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” ünitesindeki 6 fotoğrafın incelemesi yapılmıştır.

Görsel 10

Görsel 9, ders kitabının 9. sayfasında kullanılan ünite başlangıç fotoğrafıdır. İlk bakışta fotoğrafta bir cami görülmektedir. Herhangi bir açıklama, bilgi veya dipnot

bulunmayan fotoğraftaki cami'nin, "Adana Sabancı Merkez Camii" olduğu, fotoğraf kaynağına ulaşıldığında anlaşılmıştır (<http://www.sabancivakfi.org>). Ünitenin ilk sayfası olması nedeniyle sayfa yüzeyinde, ünite ile ilgili bilgiler sunulmaktadır. Bunlar; ünite numarası, öğrenme alanı, ünite adı ve öğrencilerden istenen hazırlık çalışmalarıdır. Sayfa geneline bakıldığında açık pembe bir arka plan rengi, bu renkle aynı renk bağlamında olan kırmızı ton, ayrıca aynı kırmızı ve pembe tonda açık- koyu renkli başlıkların kullanıldığı görülmektedir. Sayfada kullanılan hâkim rengin aksine fotoğraftaki yoğun mavi renkler, görselin yeterince vurgulandığını ve dikkat çektiğini göstermektedir.

Görsel 9, kazanım açısından incelendiğinde; ünitenin öğrenme alanının "İnanç" olduğu belirtilmiş, hazırlık çalışmalarında ise "Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şهادet'in anlamlarını açıklar", "Din ve ahlak kavramlarını tanımlar", kazanımları ile ilgili ders öncesi bir ön hazırlık çalışmasının sunulduğu görülmektedir. Bu da öğrenciler için hazır bulunuşluk açısından önemlidir.

Görsel 11

Görsel 10, ders kitabının 13. sayfasında; sayfa yüzeyinin sağ alt köşesinde, konu metni solunda kalacak şekilde yerleştirilmiştir. Fotoğrafta, sepet içerisinde ve etrafında

çeşitli meyve ve sebzelerin olduğu görülmektedir. Fotoğraf açıklamasında “Yüce Allah bizler için çok çeşitli nimetler yaratmıştır” yazmaktadır.

DİN VE AHLAK HAKKINDA NELER BİLİYORUM?

1.2. Allah'a Şükür

Güdüleme

Birisi size bir iyilikte bulunduğunda neler hisseder, o kişiye nasıl davranırsınız? Niçin?

Günlük hayatta bize küçük bir iyilik eden kişiye teşekkür eder, ona karşı minnet duyarız. Bize yapılan iyiliğe karşılık vermek, minnet duygumuzu karşıımızdaki kişiye ifade etmek isteriz. Bunu da söz ya da davranışlarımızla belirtiriz. Çünkü iyiliğe karşı iyilik yapmak, nezaket gereğidir ve bir insanlık borcudur.

Elhamdülillah yazılı bir güzel yazı (hüsnühat) örneği

Yüce Allah bizlere sayısız nimet vermiştir. Bizleri en güzel şekilde yaratmış; el, ayak, göz, kulak gibi çok kıymetli organlarla donatmıştır. Yaşayabilmemiz için havayı ve suyu yaratmış, hayatımızı sürdürebilmemiz için çeşit çeşit yiyecekler var etmiştir. Nasıl ki bize en küçük bir iyilik yapan birine teşekkür etmeyi borç biliyorsak verdiği nimetler için de Yüce Yaratıcı'ya şükretmeliyiz.

Yüce Allah bizler için çok çeşitli nimetler yaratmıştır.

13

Görsel 12

Görsel 11’de görüldüğü üzere fotoğraf, sayfa üzerindeki diğer görsele oranla daha küçük boyutlarda ölçülendirilmiştir. Ancak, meyve ve sebzelerin sıcak renkleri sayesinde fotoğrafın dikkat çekiciliğinin yüksek olduğu görülmektedir. Fotoğraf, “Allah’a Şükür” başlıklı metnin içerisinde kullanılmıştır. Konunun devamı olan fotoğrafın solundaki

paragrafta, hayatımızı sürdürebilmemiz için Allah'ın çeşit çeşit yiyecekler yarattığından bahsetmektedir. Dolayısıyla, kullanılan fotoğrafın metinle uyumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf ve konu metni kazanım açısından incelendiğinde; “dinî ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder” kazanımı ile dolaylı olarak, “güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olur” kazanımıyla da doğrudan ilgilidir.

Görsel 13

Görsel 12, ders kitabının 15. sayfasında, sayfa yüzeyinin sağında; sayfa merkezinin sağ üst kısmında, konu metni ile iç içe bir şekilde kullanılmıştır. Fotoğraf açıklamasında “insan, verdiği nimetler için Allah'a (c.c.) şükretmelidir” yazmaktadır. Fotoğrafta, halı ve saflardan da anlaşılaçağı üzere, bir cami veya mescit’de dua eden bir kadın ve yerde bir adet tesbih’in olduğu görölmektedir. “Allah’a Şükür” başlığı içerisinde kullanılan

fotoğrafta, dua ve şükür fiillerinin vurgulanmış olması, başlıkla görselin birbirleriyle uyumlu olduğunu göstermektedir.

Görsel 14

Fotoğraf, sayfa boyutuna göre oranlandığında küçük boyutlarda olduğu görülmektedir. Fotoğraf, "Allah'a Şükür" başlığı ile oluşturulmuş metnin içerisinde kullanılmıştır. Başlık ile uyumlu olan konu metninin, "dinin ahlaklı olmayı gerektirdiğini fark eder", "dinî ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder" ve "güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olur" kazanımlarıyla

da uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Fotoğrafın ise, ünite kazanımlarıyla dolaylı olarak ilgili olduğu, ünite kazanımlarını tam olarak karşılayamadığı anlaşılmaktadır.

Görsel 15

Görsel 14, ders kitabının 20. sayfasında kullanılmıştır. Fotoğraflar sayfa merkezinin alt kısmında; sayfaya ortalanmış bir şekilde yerleştirilmiştir. Soldaki fotoğrafta, belli bir sözleşmede veya antlaşmada karşılıklı kabul kılan insanların el sıkışması örneği anlaşılmaktadır. Fotoğrafın kaynağına bakıldığında, görseldeki kâğıt'ın üzerinde “contract” yazdığı anlaşılmaktadır (www.microsoftinsider.es). “Contract” kelimesi; sözleşme, mukavele, kontrat, akit gibi anlamlara gelmektedir. Sağdaki fotoğrafta ise, bir kız çocuğunun annesine veya bir yakınına gül hediye ettiği; hediye verirken sürpriz yaptığı, mutluluk ve heyecan yansıtan bir görsel olduğu anlaşılmaktadır. İki fotoğrafı da ilgilendiren alttaki açıklamaya bakıldığında ise “selamlaşmak insanların birbirleriyle kaynaşmasına, toplumsal ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunur” yazdığı görülmektedir. Fotoğraf açıklamasından hareketle, her iki fotoğrafta da günlük hayatta karşılaşılan toplumsal ilişkileri gösteren kareler bulunmaktadır. Ancak görsellerin, fotoğraf açıklamasını tam olarak karşılamadığı, özellikle “selamlaşmak” fiilini yansıtamadığı anlaşılmaktadır.

1. ÜNİTE:

1.5. Selamlaşıyoruz

Gödüleme

Günlük hayatta selamlaşırken ne gibi ifadeler kullanılır? Düşününüz.

Bizler bir toplum içinde yaşar, günlük hayatta birçok insanla karşılaşırız. Okulda, caddede, sokakta, oturduğumuz apartmanda karşılaştığımız kişilerle selamlaşır; onlara iyi dileklerimizi iletiriz. İnsanlarla selamlaşmak güzel bir davranıştır, önemli bir görgü kuralıdır ve aynı zamanda dinimizin emridir, Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette, "Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın ya da aynen karşılık verin..."¹ buyurarak bu konuda bizlere öğüt vermekte ve yol göstermektedir.

Selam, Allah'ın (c.c.) doksan dokuz güzel isminden (esma-i hüsnâsından) biridir. Allah'ın (c.c.) bütün eksikliklerden uzak olması; bütün esenliğin, hayrın, iyiliğin, güvenliğin ondan gelmesi demektir.

Selamlaşmak insanların birbirleriyle kaynaşmasına, toplumsal ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunur.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), selamlaşmanın önemini hadislerinde ifade etmiştir. Örneğin bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Siz mümin olmadıkça cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmeyince de (tam anlamıyla) mümin olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şeyi size haber vereyim mi? Aranızda selamı yayınız."²

1. Nisâ suresi, 86. ayet.
2. Mücfm, İman, 98.

20

Görsel 16

Görsel 15'de görüldüğü üzere, fotoğraflar "Selamlaşıyoruz" başlıklı metnin içerisinde sunulmuştur. Genel olarak metnin içeriğine bakıldığında metinde, insanlar arasındaki sevgi ve selamlaşmanın öneminden bahsetmektedir. Görselde sunulan soldaki fotoğrafın selamlaşma; sağdaki fotoğrafın ise sevgiyi yansıtmaya çalıştığı görülmektedir. Kazanım açısından değerlendirildiğinde metin, "Selamlaşmanın iletişimdeki önemini fark eder" kazanımını vurgulamıştır. Ancak sözleşme imzalama sürecindeki insanların yansıtıldığı soldaki fotoğrafın, bu kazanımı tam olarak karşılayamadığı görülmektedir.

Görsel 17

Görsel 16, ders kitabının 29. sayfasında, sayfa merkezinin sağ tarafına yaslı bir şekilde kullanılmıştır. Fotoğrafta bir kadın ve bir küçük çocuk bulunmaktadır. Fotoğraf kaynağında “Müslüman bir annenin, oğlu ile mutluluğu” yazmaktadır (www.shutterstock.com). Fotoğrafta, bir annenin oğluna gösterdiği sevgi ve şefkati vurgulanmıştır. Fotoğraf açıklamasına bakıldığında ise, “güzel söz söylemek insanlar üzerinde olumlu etkiler bırakır” yazmaktadır. Açıklamasında da belirtildiği gibi, fotoğrafın olumlu bir durumu yansıttığı görülmektedir.

DİN VE AHLAK HAKKINDA NELER BİLİYORUM?

3.1. Güzel Söz Söyleyelim

Güdüleme

"Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır." atasözü ne anlama gelmektedir?

İnsanın en önemli özelliklerinden biri, konuşan bir varlık olmasıdır. Bizler duygularımızı, düşüncelerimizi, isteklerimizi başkalarına konuşma yoluyla iletiriz. İnsanlarla konuşarak iletişim sağlar, bu sayede de çevremizdeki kişilerle dostluklar ve arkadaşlıklar kurarız. İnsanlarla konuşarak onlardan yeni bilgiler öğrenir, kendimizi geliştiririz. Bütün bu gibi sebeplerden dolayı konuşmak, Yüce Allah'ın, insanlığına verdiği büyük bir nimettir.

İnsan, gönlündeki duygu ve düşünceleri söz yoluyla, konuşarak ifade eder. Bundan dolayıdır ki güzel düşünen, güzel konuşur. Güzel söz söyleyen de güzel davranışlara yönelir. Öyleyse bizler, konuşmalarımızda dikkatli olmalı, güzel sözler söylemeye önem vermeliyiz. Her zaman doğruyu söylemeli; yalan, dedikodu, iftira, alay etme gibi kötülüklerden uzak durmalıyız.

İslamiyet, bizleri konuşmalarımızda dikkatli olmamız konusunda uyarır. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette, "Kullarıma söyle, sözün en güzelini söyleyin..."¹ buyurarak güzel sözün insanlar arası ilişkilerdeki önemine dikkat çeker. Başka bir ayette de Rabb'imiz (c.c.), "Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha hayırlıdır..."² buyurur. Böylece bizlere, başkalarıyla ilişkilerimizde güzel sözlü ve bağışlayıcı olmamız gerektiğini hatırlatır.

Peygamberimiz (s.a.v.) her konuda olduğu gibi güzel sözlü olma hususunda da bizlere örnek olmuştur. O, insanlara daima güzel söz söylemiştir. Konuşmalarında asla kaba ve kırıcı ifadeler kullanmamıştır. Yalan söylememiş, insanlarla alay etmemiş, onların dedikodusunu yapmamıştır. Çevresindeki kişilere her zaman kibar davranmış, güzel bir üslupla hitap etmiştir.

Güzel söz söylemek insanlar üzerinde olumlu etkiler bırakır.

1. İbrâhîm suresi, 53. ayet.
2. Bakara suresi, 263. ayet.

29

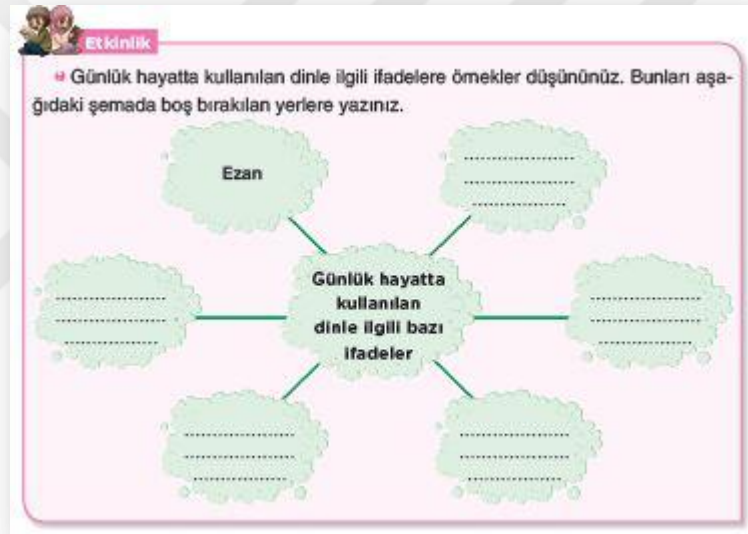
Görsel 18

Görsel 17'de fotoğrafın sayfa yüzeyindeki konumu gösterilmiştir. Fotoğraf, "Güzel Söz Söyleyelim" başlıklı metin içerisine yerleştirilmiştir. Sayfa geneline bakıldığında yazıların yoğun olduğu, fotoğrafın ise metin içerisinde boyut olarak küçük kaldığı görülmektedir. Ölçüler büyüdükçe, etkileycilik ve algılanırlık da artar (Becer, 2005:62). Dolayısıyla fotoğraf boyutunun küçük olması, görselin etkileycilik düzeyini de azaltmıştır.

Kazanım açısından değerlendirildiğinde, metnin ve fotoğrafın “güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olur” kazanımı ile doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

“Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesindeki Şemaların Analizi

Bu bölümde Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum ünitesindeki 2 şemanın incelemesi yapılmıştır.

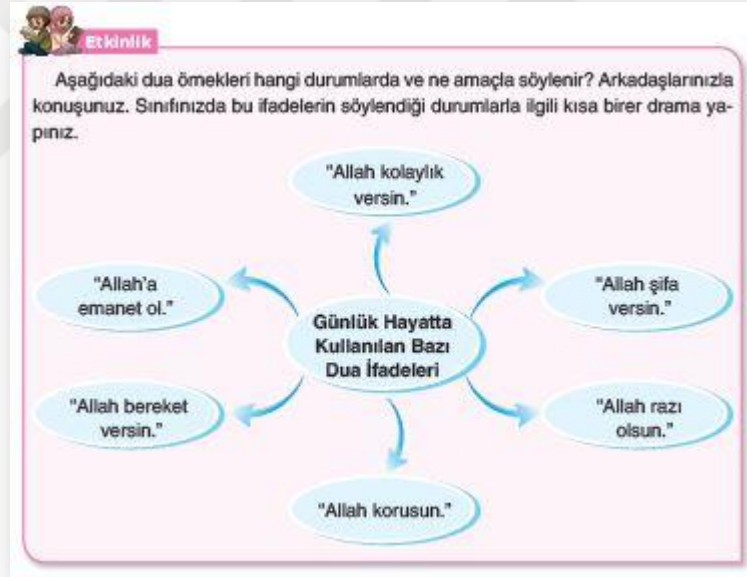

Görsel 19

Görsel 18, ders kitabının 10. sayfasında kullanılmış bir etkinlik şeması örneğidir. Şemanın bilgi notuna bakıldığında, günlük hayatta kullanılan dini ifadelerin düşünülmesi ve bu ifadelerin şemada boş bırakılan yerlere yazılması istenmiştir. Şema, merkezden etrafına dağılan asimetrik daire biçimli şekillerden oluşmaktadır. Şema'nın merkezinde “Günlük hayatta kullanılan dinle ilgili bazı ifadeler” yazmaktadır. Öğrencilerden, günlük hayatta kullanılan dinle ilgili ifadeleri şemadaki boşluklara yazmaları istenmiştir. Şema hazırlayıcısı, bu ifadelerin ne olabileceği ve şemadaki boşlukların nasıl doldurulacağına dair öğrencilere örnek olması açısından boşluklardan birini kendisi tamamlamıştır. Ayas’a göre, “öncelikle kavram karikatürlerinden sadece bir tanesinin doğru bilgiyi içermesi gerekir. Diğer karakterlerin ifadeleri ise öğrencilerin doğru olduğunu

açık pembe; öğrenci tarafından dolduracak şekillerin rengi ise, açık mavi olduğu görülmektedir.

Şema, “Günlük Konuşmalarımızda Dine İlişkin İfadeler” başlıklı metnin içerisinde sunulmuştur. Konu başlığı ve şemada istenen bilgilerin aynı sonuca çıktığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, şema’da yapılması istenen etkinliğin cevapları metin içerisinde bulunmaktadır. Bu da konu ile ilgili bilgileri öğrencilere kazandırmak açısından bir tekrar olmaktadır. Başlık, konu metni ve hazırlanan etkinlik şemasının uyumlu olduğu görülen sayfada, “Dinî ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder” kazanımı ile de doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 21

Görsel 20, ders kitabının 18. sayfasında kullanılmıştır. İlk bakışta bilgi şeması olduğu düşünülen şemanın, aslında bir yaratıcı drama etkinliği olduğu anlaşılmaktadır. Yaratıcı drama, “önceden yazılmış hazır bir metin olmaksızın, katılımcıların kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, öznel anıları ve bilgilerine dayanarak oluşturdukları eylem durumlarıdır, doğaçlama canlandırmalardır” (San, 1999:267). Şema’da “Günlük Hayatta Kullanılan Bazı Dua İfadeleri” sunulmuş ve öğrencilerden; sunulan bu 6 dua ifadesinin söylendiği durumlara yönelik bir drama çalışması istenmiştir. “İlköğretim dönemindeki

çocukların zihinsel, fiziksel, dil, sosyal, duygusal ve kişilik gelişimlerine katkıda bulunabilmek için drama önemlidir. Çünkü drama tekniği ile yaparak ve yaşayarak öğrenme daha kalıcı ve eğlendiricidir. Çocuklar hem yaratıcılıklarını geliştirebilir, hem bireysel doyum sağlayarak başarıyı yaşayabilir, arkadaş edinebilir, kendini ifade edebilir, dil gelişmelerinde ilerleyebilir, enerjilerini olumlu yönde harcamış olurlar” (Selimhocaoglu, 2004:5).

1. ÜNİTE:

1.4. Dilek ve Dualarımızda Dinî İfadeler

Gözüleme

Dua denince aklınıza neler geliyor?

Günlük hayatta zaman zaman sıkıntılarla karşılaşır, zor durumlara düşeriz. Bazen de sevinçli olaylar, memnuniyet verici durumlar yaşarız. Böyle zamanlarda çeşitli dua ifadeleri kullanırız. Bir sıkıntıya düştüğümüzde Yüce Allah'a dua eder, ondan, bizi içinde bulunduğumuz kötü durumdan kurtarmasını dileriz. Yaşadığımız güzel olaylar karşısında da birtakım dua ifadeleriyle Yüce Yaratıcı'ya minnet ve şükran duygularımızı ifade ederiz. Mesela bir sınava gireceğimiz zaman gerektiği şekilde çalışır, sonra da "Ya Rabbi, bana derslerimde yardım et, başarılı olmamı sağla." deriz. Yolculuğa çıkacağımız zaman "Allah'ım, bizleri kaza ve belalardan koru. Varacağımız yere sağ salım ulaşmayı nasip eyle." diyerek dua ederiz.

Etkinlik

Aşağıdaki dua örnekleri hangi durumlarda ve ne amaçla söylenir? Arkadaşlarınızla konuşunuz. Sınıfınızda bu ifadelerin söylendiği durumlara ilgili kısa birer drama yapınız.

Günlük Hayatta Kullanılan Bazı Dua İfadeleri

- "Allah kolaylık versin."
- "Allah'a emanet ol."
- "Allah bereket versin."
- "Allah korusun."
- "Allah şifa versin."
- "Allah razı olsun."

18

Görsel 22

Görsel 21; görsel 20 de gösterilen şemanın sayfa üzerindeki konumunu göstermektedir. Görüldüğü üzere etkinlik şeması sayfayı ikiye bölmüş şekilde

yerleştirilmiş ve boyut olarak yeterince büyüklükte tasarlanmıştır. Şema rengi açık pembe; şemanın merkezi ve etrafındaki daireler ise açık mavi renklidir. Şema, “Dilek ve Dualarımızda Dini İfadeler” başlığı altında oluşturulmuştur. Konu metni, günlük hayatta kullanılan dua ifadelerinden bahsetmektedir. Şemanın da aynı şekilde günlük hayatta kullanılan dua ifadelerinden bahsettiği görülmektedir. Konu başlığı, konu metni ve kullanılan şema, ünite kazanımları açısından incelendiğinde, “Dinî ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullanıldığını fark eder” kazanımı ile doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesindeki Tabloların Analizi

Bu bölümde “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” ünitesindeki 2 tablo incelenmiştir.

Etkinlik

• Güzel ahlaklı bir insanda bulunması ve bulunmaması gereken davranışlara örnekler düşünüp aşağıdaki tabloyu tamamlayınız.

	Güzel Ahlaklı Bir İnsanda Bulunması Gereken Özellikler	Güzel Ahlaklı Bir İnsanda Bulunmaması Gereken Özellikler
1.	Dürüst olmak	Yalan söylemek
2.		
3.		
4.		
5.		

Görsel 23

Görsel 22’de gösterilen tablo, ders kitabının 28. sayfasında kullanılmıştır. Tabloda, güzel ahlaklı bir insanda bulunması ve bulunmaması gereken davranışların yazılması istenmiştir. Tablo, 6 satır ve 2 sütundan oluşmaktadır. Sütunlardan birine güzel ahlaklı insanlarda bulunması gereken özelliklerin yazılması, diğerine güzel ahlaklı bir insanda bulunmaması gereken davranışların yazılması istenmektedir. Her iki sütuna da 5’er adet özellik yazılabilen tabloda, öğrencilere örnek olması açısından 1’er adet özellik, tablo tasarımcısı tarafından yazılmıştır.

1. ÜNİTE:

baya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.”¹

İslam ahlakının kaynağı, Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin (s.a.v.) örnek davranışlarıdır. Nitekim Kur'an'da çok sayıda ahlaki ilke yer alır. Ayrıca kutsal kitabımızda, “**Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.**”² buyrulurak Peygamberimizin (s.a.v.) güzel ahlaklı bir insan olduğu belirtilir. Başka bir ayette de “**Ant olsun, Allah'ın Resulünde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.**”³ buyrulurak Müslümanların Hz. Muhammed'i (s.a.v.) örnek almaları gerektiği vurgulanır.

Haz. Muhammed (s.a.v.) Müslümanlara güzel ahlaklı olmayı öğütlemiş, söz ve davranışlarıyla da bizlere en güzel örnek olmuştur. Peygamberimiz (s.a.v.) bütün ahlaki özellikleri kendisinde toplamıştı. O; iyi bir baba, iyi bir eş, iyi bir komşu, iyi bir akraba, iyi bir evlat, iyi bir dost, iyi bir devlet adamı, kısacası mükemmel bir insandı. Dürüst, güvenilir, vefalı, hoşgörülü, anlayışlı, temiz ve çalışkandı. Bir hadisinde, “**Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlakı en güzel olanıdır.**”⁴ buyurmuştu. Başka bir hadisinde de insanların cennete girmelerine sebep olacak şeyin ne olduğunu soranlara, “**Allah'tan sakınmak ve güzel ahlak sahibi olmaktır.**”⁵ buyurarak dinimizin ahlaka verdiği öneme dikkat çekmişti. Öyleyse bizler Peygamberimizi (s.a.v.) örnek alalım, onun gibi güzel ahlaklı bir insan olmak için çaba harcayalım.

Etkinlik

• Güzel ahlaklı bir insanda bulunması ve bulunmaması gereken davranışlara örnekler düşünüp aşağıdaki tabloyu tamamlayınız.

	Güzel Ahlaklı Bir İnsanda Bulunması Gereken Özellikler	Güzel Ahlaklı Bir İnsanda Bulunmaması Gereken Özellikler
1.	Dürüst olmak	Yalan söylemek
2.		
3.		
4.		
5.		

1. Nisâ suresi, 26. ayet.
2. Kalem suresi, 4. ayet.
3. Ahzâb suresi, 21. ayet.
4. Ebu Davud, Süne't, 15.
5. Tirmizî, Bek, 62.

29

Görsel 24

Görsel 23’de görüldüğü gibi, etkinlik tablosu sayfanın alt kısmında, konu metni bitirildikten sonra sunulmuştur. Bu sayede öğrenciler tabloyu oluştururken, aslında konunun da tekrarını yapmış olacaklardır. Etkinlik tablosu, ders kitabının 26. sayfasından başlayan “Din Güzel Ahlaktır” başlıklı konunun içerisinde kullanılmıştır. Konu metninde güzel davranışlardan ve ahlaklı olmaktan bahsedilmiştir. Dolayısıyla “Dinin Ahlaklı Olmayı Gerektirdiğini Fark Eder ve Din ve Ahlak Kavramlarını Tanımlar”

kazanımlarının vurgulandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, konu metni ve kazanımların aynı zamanda tabloyu da desteklediği görülmektedir.

Sübhâneke Duası	Anlamı
Sübhâneke Allahümme ve bihamdik.	Allah'ım! Sen bütün eksikliklerden, noksanlıklardan ve kusurlardan uzaksın, seni daima böyle tenzih eder ve överim.
Ve tebârikesmük.	Senin adın mübarektir.
Ve teâlâ ceddük.	Varlığın her şeyden üstündür.
(Ve celle senâük.)*	Senin övgün yücedir.
Ve lâ ilâhe ğayrük.	Senden başka ilah yoktur.

Görsel 25

Görsel 24, ders kitabının 34. sayfasında kullanılmıştır. Tablo, 2 sütun ve 6 satırdan oluşmaktadır. İlk sütunun başlığında “Sübhâneke Duası”; ikinci sütunun başlığında ise “Anlamı” yazmaktadır. İlk sütunun satırlarında Sübhâneke duasının Arapça okunuşu, ikinci sütunun satırlarında ise Sübhâneke duasının Türkçe mealini yazmaktadır. Öğrencilerin, Sübhâneke duasını ezberleme ve Türkçe mealini öğrenme açısından yeterince açıklayıcı bir tablo’dur. Tablonun renkleri incelendiğine, daha çok sade renklerin kullanıldığı görülmektedir. Tablo arka plan rengi; Blached Almond (beyazlatılmış badem), tablo başlığının arka plan rengi ise Cadet Blue (cam göbeği mavisi) olduğu anlaşılmıştır (www.baskent.edu.tr). Kullanılan renklerin, sayfa arka plan rengiyle zıtlık oluşturmamasının yanı sıra tablonun, görünüm açısından sayfada fark edilir olmasını sağlamıştır.

1. ÜNİTE:

4. Sübhâneke Duası ve Anlamı

Gödüleme

Sübhâneke duasını ezbere biliyor musunuz? Biliyorsanız kimden ve ne zaman öğrendiniz.

Sübhâneke, bütün namazların ilk rekâtında okunan bir duadır. Bu dua, Yüce Allah'a hamd ve övgüler içerir, onun yüceliğini dile getirir.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ۝ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ ۝ وَتَعَالَى جَدُّكَ ۝
(وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ)* وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ ۝

Sübhâneke Duası	Anlamı
Sübhâneke Allahümme ve bihamdik.	Allah'ım! Sen bütün eksikliklerden, noksanlıklardan ve kusurlardan uzaksın, seni daima böyle tenzih eder ve överim.
Ve tebâra kesmük.	Senin adın mübarektir.
Ve teâlâ ceddük.	Varlığın her şeyden üstündür.
(Ve celle senâük.)*	Senin övgün yücedir.
Ve lâ ilâhe ğayrük.	Senden başka ilah yoktur.

Sübhâneke duasını okuyarak Yüce Allah'ı anar, ona olan sevgimizi, saygımızı ve bağlılığımızı ifade ederiz. Bunun yanı sıra Rabb'imizin (c.c.) övgüye, hamd ve şükre layık tek varlık olduğunu dile getiririz.

Etkinlik

• Sübhâneke duasında Allah'ın (c.c.) hangi özelliklerden söz edilmektedir? Arkadaşlarınızla belirleyiniz.

* Bu bölüm sadece cemaate namazında okunur.

34

Görsel 26

Görsel 25'de görüldüğü üzere tablo, sayfa merkezinden itibaren sayfanın alt kısmına doğru uzanmaktadır. Görselin üst kısmında; tabloda, okunuşu ve mealı bulunan Sübhâneke duasının Arapça yazılışı bulunmaktadır. Bu sayede öğrencilerin, okunuşunu ve mealini öğrendikleri Sübhâneke duasının, Arapça yazılışı hakkında da bilgi sahibi olmaları mümkündür. Tablo, "Sübhâneke Duası ve Anlamı" başlıklı konu içerisinde sunulmuştur. Konu metninde, Sübhâneke duasının önemine dair bilgiler vermektedir. Ünitenin son konusu olan "Sübhâneke Duası ve Anlamı" başlıklı metnin ve metin içerisinde oluşturulmuş tablonun, "Sübhâneke duasını ezbere okur ve anlamını söyler" kazanımıyla da doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2. “Temiz Olalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi

Ders kitabının 2. ünitesi olan “Temiz Olalım” isimli ünite, toplam 16 sayfadan oluşmaktadır. Ünite 8 kazanım, 10 görsel materyal bulunmaktadır.

2.2.2.1.“Temiz Olalım” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi

Temiz Olalım Ünitesindeki Kazanımlar

TEMİZ OLALIM
ÜNİTE KAZANIMLARI
1. İslam dininin temizliğe verdiği önemin farkında olur. 2. İbadet ile temizlik arasında ilişki kurar. 3. Beden ve giysi temizliğine özen gösterir. 4. Çevreyi temiz tutmaya ve korumaya önem verir. 5. Beden ve çevre temizliğinin sağlık açısından önemini açıklar. 6. Manevi temizliğin ne olduğunu kavrar. 7. Allah’ın sevgisini kazanmada temizliğin önemini yorumlar. 8. Fâtiha suresini ezbere okur ve anlamını söyler.
ÖĞRENME ALANI: İBADET

Tablo 6

Tablo 6’da, ders kitabının 2. ünitesinin kazanımları gösterilmiştir. Toplamda 8 adet davranış öğrencilere kazandırmayı hedefleyen 2. ünitenin öğrenme alanı ise “İbadet” kavramıdır. İbadet, “Allah’ın buyruklarını yerine getirme, ona yönelme ve saygı davranışlarında bulunma demektir”. Ünite öğrenciler, “bu öğrenme alanıyla genel olarak dinî ibadetlerin yerine getirilmesinde temizliğin önemini, elbise ve çevre temizliği ile sağlık arasındaki ilişkiyi, iç temizliğin nasıl gerçekleştiğini, Allah’ın temiz olanları sevmesinin sebebini kavrar” (MEB, 2010:15).

ÖĞRENME ALANI: İBADET	37
2. ÜNİTE: TEMİZ OLALIM.....	37
1. Dinim Temiz Olmamı İstiyor	38
1.1. Bedenimi ve Elbiselerimi Temiz Tutarım	40
1.2. Çevremi Temiz Tutar ve Korurum	42
1.3. Temizlik Sağlığım İçin Önemlidir	45
2. Sözünde Durmak, Dürüst ve Güvenilir Olmak	47
3. Fâtiha Suresi ve Anlamı	49
DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI	51

Görsel 27

“Temiz Olalım” ünitesi toplamda 3 ana başlık; 3 alt başlık ve değerlendirme çalışmaları bölümünden oluşmaktadır. Ana başlıklar; “Dinim Temiz Olmamı İstiyor”, “Sözünde Durmak, Dürüst ve Güvenilir Olmak” ve “Fatiha Suresi ve Anlamı” şeklinde oluşturulmuştur. Alt başlıklar ise, “Dinim Temiz Olmamı İstiyor” başlığına bağlı olarak, “Bedenimi ve Elbiselerimi Temiz Tutarım”, “Çevremi Temiz Tutar ve Korurum”, “Temizlik Sağlığım İçin Önemlidir” şeklinde sıralandığı görülmektedir. Ünitenin sonunda ise “Değerlendirme Çalışmaları” kısmı bulunmaktadır.

Tablo 6’da gösterilen kazanımlar ile şekil 1 ile karşılaştırıldığında, genel olarak temizlik konulu kazanımların, aynı şekilde temizlik konularıyla ilgili başlıklarla uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, temizlik konusunun dışında kalan “Fatiha Suresi ve Anlamı” başlığının, “Fâtiha suresini ezbere okur ve anlamını söyler” kazanımı ile doğrudan uyumluluk gösterdiği; “Sözünde Durmak, Dürüst ve Güvenilir Olmak” başlığının ise “Manevi temizliğin ne olduğunu kavrar” kazanımı ile dolaylı olarak uyumluluk gösterdiği anlaşılmaktadır.

2.2.2.2.“Temiz Olalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 2. Ünitesi olan “Temiz Olalım” ünitesindeki görsel materyallerin analizi yapılacaktır.

Temiz Olalım Ünitesindeki Görsel Materyallerin Sayısal Dağılımı

2. ÜNİTE	Temiz Olalım
RESİM	1
FOTOĞRAF	6
TABLO	3
ŞEMA	-
HARİTA	-
TOPLAM	10

Tablo 7

Tablo 7’de, ders kitabının 2. ünitesindeki görsel materyallerin sayısal olarak dağılımı gösterilmiştir. Toplamda 10 görsel materyal bulunan ünite, 1 adet resim, 6 adet fotoğraf ve 3 adet tablo kullanılmıştır. Ayrıca ünite şema ve harita görsellerine yer verilmediği anlaşılmaktadır.

“Temiz Olalım” Ünitesindeki Resimlerin Analizi

Bu bölümde ders kitabının “Temiz Olalım” ünitesinde kullanılan 1 adet resmin incelemesi yapılmıştır.

Görsel 28

Görsel 26’da gösterilen resim, ders kitabının 39. sayfasında kullanılmıştır. Resme bakıldığında 1 den 9’a kadar numaralandırılmış, çeşitli fiillerin tarif edildiği bir hareketli

resim olduğu anlaşılmaktadır. Resimde, yüzü belli olmayan ancak yüz hatları belirlenmiş örnek olarak gösterilen erkek şahsın, sadece yaptığı fiillerin ön plana çıkarıldığı, bu fiillerin vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca, yapılan fiillerin bir sırasının olduğu da kullanılan numaralardan anlaşılmaktadır. Resim, genellikle mavi renk tonlarından oluşmaktadır, verilen numaraların ise, dikkat çekmesi açısından arka planı beyaz olan daire içerisinde, sarı renk tonlarından oluşturulduğu görülmektedir.

TEMİZ OLALIM

Not Edelim

Abdest Nasıl Alınır?

- Önce niyet edilir.
- Eller bileklere kadar yıkanır.
- Ağıza üç kez su alınır ve ağız çalkalanır.
- Burna üç kere su verilir ve burun temizlenir.
- Yüz, üç kere yıkanır.
- Kollar üç defa yıkanır.
- Baş, ense ve boyun ıslak elle sıvazlanır. Buna **mesh etmek** denir.
- Ayaklar topuklarla beraber yıkanır.

Dinimize göre Kâbe'yi tavaf ibadetini yerine getirmek isteyen kişi de abdest alıp temizlenmelidir. Ayrıca Kur'an okumak isteyen kişinin abdest alması da dinimizce tavsiye edilmiştir.

Etkinlik

Günde beş vakit namaz kılan bir Müslüman, temizlikle ilgili ne gibi alışkanlıklar kazanır? Namaz için gerekli olan şartları düşünerek arkadaşlarınızla konuşunuz.

Yorumlayalım

"Bir kimse abdest alır ve güzelce abdest almaya özen gösterir, ardından da namaz kılar, bu abdestle namaz arasında işlediği (günahlar), o namazı kılincaya kadar mutlakla bağışlanır."

Buhari, Vudu, 24.

39

Görsel 29

Görsel 27'de; görsel 26'da gösterilen resmin kullanıldığı sayfa gösterilmiştir. Resim, sayfanın yarısını kullanmış olan "Not Edelim" bölüm çerçevesi alanının içerisinde, sağ tarafta kullanılmış ve "Not Edelim" bölümüyle bir bütün oluşturmuştur. Bölüm başlığına

bakıldığında “Abdest Nasıl Alınır?” yazdığı görülmektedir. Dolayısıyla, “Abdest Nasıl Alınır?” sorusunun hem görsel hem de sözel olarak açıklandığı bir bölüm olduğu fark edilmektedir. Resmin sol tarafında “Abdest’in nasıl alınacağı” yazı ile maddeler halinde yazılmıştır. Toplam 8 madde yazılmıştır. Resme baktığımızda ise toplam 9 rakam bulunmaktadır. Dolayısıyla resimdeki numaralar, abdest alırken vücudun bölümlerinin öncelik sonralık açısından, nasıl bir sıralamaya göre yıkandığını göstermektedir. Görsel malzemeler; konunun içeriğine uygun, doğal, açık ve anlaşılır olmalıdır (Güneş, 2002:136). Resimde verilen numaraların aynı zamanda resim açıklamasındaki maddeleri, numara değerine göre karşılamaması, açıklık ve anlaşılabilirlik açısından görselin eksik olduğunu göstermektedir. Ayrıca, metinde bulunan 5. maddenin, resimde ayrı gösterilen (6 ve 8 numaradaki) örnek resimleri, ayrı ayrı ele almamış olması, resimde kullanılan 7 numaralı örnek resmin ise, soldaki maddelerde belirtilmemiş olması, görselin anlaşılabilirlik ve açıklık özelliğini tam olarak karşılayamadığını göstermektedir.

Resim, “Dinim Temiz Olmamı İstiyor” başlıklı metin içerisinde sunulmuştur. Konu metninde, temizlik kavramı tanımlanmış, temizliğin dindeki öneminden, abdest ve ibadet ilişkisinden, temizlik ile ilgili Ayet ve Hadislerden bahsedilmiştir. Metnin, metin başlığının ve kullanılan resmin birbirleriyle yeterince ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, konu metninin ve konu başlığının “İslam dininin temizliğe verdiği önemin farkında olur” ve “İbadet ile temizlik arasında ilişki kurar” kazanımlarıyla doğrudan; kullanılan resmin ise, bu kazanımlar ile dolaylı olarak ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

“Temiz Olalım” Ünitesindeki Fotoğrafların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 2. ünitesinde bulunan 4 fotoğrafın incelemesi yapılmıştır.

Görsel 30

Görsel 28’de gösterilen fotoğraf, ders kitabının 37. sayfasında kullanılmıştır. Fotoğrafta, karşılıklı ağaçlar arasında bir yürüyüş yolu; yine aynı şekilde karşılıklı konumlandırılmış banklar, aydınlatma direkleri ve çöp kutuları görünmektedir. Görselde; düzen, temizlik ve doğa ile insan yapımı malzemelerin uyumu dikkat çekmektedir. Fotoğraf kaynağına ulaşıldığında, fotoğrafın Romanya’nın başkenti Bükreş’te bulunan Alley Park’a ait olduğu anlaşılmaktadır (www.shutterstock.com).

Görsel 31

Görsel 29; görsel 28’de bulunan fotoğraf’ın kullanıldığı, ders kitabının 2. ünitesinin ilk sayfasını göstermektedir. Ünitenin giriş sayfası olması nedeniyle, ünite ile ilgili çeşitli bilgiler sunulmuştur. Bu bilgiler, öğrencileri; ünite de nelerden bahsettiği, hangi konuların ele alındığı hakkında bilgilendirmeyi ve onları bu konuda motive etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, sayfanın sol üst köşesinde ünite numarasının belirtildiği; sayfanın üst orta kısmında öğrenme alanının “İbadet” olduğu ve sayfa başlığında ise daha büyük puntolarla “Temiz Olalım” yazıldığı, sayfa merkezinde ortalıkmış ve köşeleri iç kısmına doğru oval biçimde şekillendirilmiş bir ünite giriş fotoğrafının bulunduğu, ayrıca

sayfanın alt kısmına ortalı bir biçimde yerleştirilmiş olan çerçeve içerisinde 3 maddelik “Hazırlık Çalışmaları” bölümünün olduğu görülmektedir.

Görsel 28 ve 29, kazanımlar açısından incelendiğinde; kullanılan fotoğrafın, “çevreyi temiz tutmaya ve korumaya önem verir” kazanımıyla; hazırlık çalışmaları bölümünün ise hem “çevreyi temiz tutmaya ve korumaya önem verir” kazanımıyla hem de “İslam dininin temizliğe verdiği önemin farkında olur, Fâtiha suresini ezbere okur ve anlamını söyler” kazanımlarıyla doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 32

Görsel 30, ders kitabının 40. sayfasında kullanılan bir fotoğraf örneğidir. Fotoğrafta, mutlu oldukları görülen bir çocuk ve yetişkinin; diş fırçalarken çekilmiş bir fotoğraf karesinin olduğu gözlenmektedir. Sade ve temiz bir baskıda hazırlanmış olan fotoğrafın açıklamasına bakıldığında, “Ağız ve diş temizliğine önem vermeliyiz” yazdığı görülmektedir. Ağız ve diş temizliği için diş fırçalamanın önemini vurgulayan fotoğrafın, açıklaması ile doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Fotoğraf kaynağına ulaşıldığında, bir baba ve oğlunun dişlerini fırçalaması şeklinde bir açıklama mevcuttur (www.shutterstock.com).

2. ÜNİTE:

1.1. Bedenimi ve Elbiselerimi Temiz Tutarım

Güdüleme

Beden temizliği neleri kapsar? Düşününüz.

Beden temizliği denilince akla öncelikle el ve yüz temizliği gelir. Ellerimiz ve yüzümüz gün içinde çok çabuk kirlenir. Bundan dolayı hem ellerimizi hem de yüzümüzü sık sık yıkamalıyız. Mikroplar, temiz olmayan ortamlarda ürer. Musluklar, kapı kolları, merdiven korkulukları, meyve ve sebzeler gibi günlük hayatta kullandığımız veya dokunduğumuz pek çok şeyde çeşitli mikropların barınması mümkündür. Çevremizdeki eşyalara dokunduğumuzda veya kirli ortamlarda bulunduğumuzda mikroplar vücudumuza bulaşır ve hastalanmamıza sebep olabilir. Bu sebeple günlük hayatımızda temizliği bir alışkanlık hâline getirmeli, ellerimizi sık sık yıkamalıyız.

Beden temizliği hakkında dikkat etmemiz gereken konulardan biri de tırnak temizliğidir. Tırnak temizliği, el ve ayak temizliğinin tamamlayıcı ögesidir. Biz bunun bilincinde olmalı, tırnaklarımızı düzenli aralıklarla kesmeliyiz. Uzamış tırnakların, ağız, burun ve göz ile temas edebileceğini unutmamalıyız. Tırnaklarımızı sürekli bakımlı ve temiz tutmalıyız.

Kişisel temizliğin en önemli parçalarından biri de banyo yapmaktır. Banyo yapmak, beden sağlığımız için çok önemlidir. Çünkü toz, kir ve ter derimizin gözeneklerini kapatır. Yapacağımız banyo ise gözenekleri açar ve bizi rahatlatır. Dinimize göre de özellikle cuma günleri boy abdesti alıp banyo yaparak temizlenmek sünnettir yani Peygamberimizin (s.a.v.) yaptığı ve bizlere de tavsiye ettiği güzel bir davranıştır. Peygamberimiz (s.a.v.) bu konuyla ilgili bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **"Her yedi gün (en az) bir (kez) yıkanmak, Allah'ın her Müslüman üzerindeki hakkıdır."**

Saçların bakımlı ve temiz tutulması da beden sağlığımız açısından önem taşır. Bu sebeple saçımızın temiz ve bakımlı olmasına özen göstermeliyiz.

Ağız ve diş temizliğine de önem vermeliyiz. Dişlerimizi günde en az iki kez

Ağız ve diş temizliğine önem vermeliyiz.

1. Buhari, Cum'a, 12.

40

Görsel 33

Görsel 31, görsel 30'da bulunan fotoğrafın tam sayfasını göstermektedir. Fotoğraf konum itibarıyla, sayfanın sağ alt köşesine yerleştirilmiştir. Sayfaya bakıldığında yazıların yoğun olduğu fark edilmektedir. Sayfa üzerinde yazı alanının, görselin kullandığı alana göre daha geniş yer kapladığı görülmektedir. Özellikle ders kitabında kullanılacak araçlar hazırlanırken boyutlarına dikkat edilmeli ayrıca sunulması gereken bilgilerin ise diğer öğeleri zedeleyecek boyutlarda olmaması gerekmektedir (Kılıç ve Seven, 2002:110).

görsel 30’da gösterilen fotoğraf ve görsel 31’de bulunan konu metni, “Bedenimi ve Elbiselerimi Temiz Tutarım” başlığı içerisinde sunulmuştur. Konu metninde mikroplar ve beden temizliğinden bahsedilmiştir. Sayfa sonunda başlayan paragrafta ise dış sağlığı ve temizliğinden bahsedilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla görselin bulunduğu sayfada görselle ilgili sadece iki satır bilginin olduğu görülmektedir. Konu metninin devam ettiği bir sonraki sayfada ise aynı şekilde dış ve elbise temizliğinde bahsedilmektedir. Başlık; kullanılan görsel ve konu metni açısından incelendiğinde birbirleriyle uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Konu metni, kullanılan görsel ve konu başlığı kazanım açısından değerlendirildiğinde ise; “İslam dininin temizliğe verdiği önemin farkında olur”, “Beden ve giysi temizliğine özen gösterir” ve “Beden ve çevre temizliğinin sağlık açısından önemini açıklar” kazanımlarıyla uyumlu oldukları görülmektedir.

Görsel 34

Görsel 32’de bulunan iki fotoğraf, ders kitabının 43. sayfasında kullanılmıştır. Her iki fotoğrafta da çeşitli çiçekler, ağaçlar ve yeşilliklerin olduğu güzel bir alan dikkat çekmektedir. Her iki fotoğrafı da kapsayan “Temiz ve güzel bir çevre insana huzur verir” açıklaması ise, fotoğrafların alt kısmında ortalı bir biçimde konumlandırılmıştır. Soldaki

fotoğrafta, park içerisinde lalelerin ve iki beyaz kuğunun olduğu görülmektedir. Sağdaki fotoğrafta ise, aynı şekilde çeşitli çiçeklerle dolu bir park ve yürüyüş yolunda ilerleyen insanlar göze çarpmaktadır. Fotoğrafların kaynağına ulaşıldığında; sağdaki fotoğrafın açıklamasında “pembe laleler ve kuğuların olduğu bir ilkbahar manzarası” (www.shutterstock.com), soldaki fotoğrafın açıklamasında ise “Turistler, yemyeşil İstanbul Gülhane Parkında heykeller arasında dolaşıyor” yazmaktadır (www.shutterstock.com). Her iki fotoğrafın da canlı renklerden oluşması ve temiz bir baskıda sunulması görsellerin dikkat çekiciliği açısından önemli bir etkiye sahiptir.

TEMİZ OLALIM

İçinde yaşadığımız doğada olağanüstü bir denge, mükemmel bir ölçü ve uyum vardır. Bu ortam, insanın ve diğer canlıların hayatını sağlıklı bir biçimde sürdürmesi için en uygun şekilde, Allah (c.c.) tarafından yaratılmıştır. Doğal dengeyi meydana getiren zincirin halkalarında oluşan kopmalar, zincirin tümünü etkilemektedir. Bu da doğadaki dengenin bozulmasına sebep olmakta ve çevre sorunlarına yol açmaktadır. Doğaya zarar verilmesi, tabiattaki dengenin bozulması, insanların ve diğer canlıların hayatını olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple çevrenin temiz tutulması ve korunması hem insanlar hem de diğer canlılar için büyük önem taşımaktadır.

Temiz ve güzel bir çevre insana huzur verir.

Not Edelim

İnsanların karşı karşıya kaldığı çevre sorunlarından bazıları şunlardır:

- Hava, su ve topraklarımızın her geçen gün artan oranlarda kirlenmesi ve önemli bir kısmının kullanılamaz hâle gelmesi
- Özellikle büyük şehirlerin ve sanayi bölgelerinin çevre kirliliği sebebiyle yaşanmaz hâle gelmesi
- Ozon tabakasının delinmesi
- Yerkürenin giderek ısınması
- Kansere ve benzeri hastalıkların artması
- Doğal kaynakların hızla tüketilmesi

43

Görsel 33’de şekil görsel 32’de bulunan görseller ve bu görsellerin bulunduğu sayfa gösterilmiştir. Görsel 32’de bulunan fotoğraflar sayfa merkezinde, dikkat çekici boyutlarda kullanılmıştır.

Konu başlığı ve kazanım açısından değerlendirildiğinde fotoğraflar “Çevremi Temiz Tutar ve Korurum” başlığı altında sunulmuştur. Fotoğraf açıklamasından ve kullanılan iki fotoğraftan hareketle, temiz bir çevrenin temsili açısından kullanılan fotoğrafların, konu başlığıyla uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca konu başlığı, konu metni ve kullanılan fotoğraflar kazanımlar açısından incelendiğinde “Çevreyi temiz tutmaya ve korumaya önem verir” kazanımıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

“Temiz Olalım” Ünitesindeki Tabloların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 2. ünitesinde bulunan 1 adet tablonun incelemesi yapılmıştır.

Etkinlik

- Temiz ve düzgün giyinmiş bir kişi ile kirli, dağınık giyimli kişi sizde hangi duygu ve düşünceler uyandırır? Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

Temiz ve Düzgün Giyimli Bir Kişi	Kirli, Dağınık Elbiseler İçindeki Kişi

Görsel 36

Görsel 34, ders kitabının 42. sayfasında kullanılan bir etkinlik tablosudur. Etkinlik tablosunda öğrencilerden “temiz ve düzgün giyinmiş bir kişi ile kirli, dağınık giyimli kişi

sizde hangi duygu ve düşünceleri uyandırır?” sorusunun yanıtlanması istenmiştir. Tablo, 7 satır ve 2 sütundan oluşmaktadır. Dolu olan başlık satırı, diğer satırlara oranla daha geniş, arka planı mavi ve yazıları ise, beyaz renkte tasarlanmıştır. Aynı şekilde boşluk bırakılan satırlarda da açık mavi renkte bir arka plan oluşturularak, tablodaki renk bütünlüğünün sağlandığı görülmektedir.

İlk sütun başlığında; “temiz ve düzgün giyimli bir kişi”, ikinci sütun başlığında ise “kirli, dağınık elbiseler içindeki kişi” yazmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerden, temiz giyimli kişiler ile kirli ve dağınık giyimli kişilerin karşılaştırılmasını ve bu kişiler hakkındaki görüşlerini yazmaları istenmiştir. Tablonun üst kısmındaki tablo ile ilgili gerekli açıklama, kurallı ve açık, anlaşılır bir cümle kurularak yapılmış yine aynı şekilde, birinci sütun başlığında da anlaşılır bir başlık kullanılmıştır. İkinci sütun başlığına bakıldığında ise, tablonun üst kısmında verilen açıklamadan farklı bir anlam oluşturabilecek bir başlık kullanıldığı görülmektedir. Kirli ve dağınık elbiseli bir kişiyi anlamaktan ziyade kirli ve dağınık elbiselerin bulunduğu bir ortamdaki kişi anlaşılmaktadır. “Ders kitaplarındaki bilgilerin nasıl yazılacağı anlatım boyutuyla ilgilidir. Sağlıklı bir anlatımın olabilmesi için yazılı anlatım öğelerinin bilinmesi ve doğru kullanılması gerekmektedir. Yazılı anlatım öğeleri; dilbilgisi kuralları, kelimeler, cümleler ve anlatım şekilleridir (Kılıç ve Seven, 2005:103). Bu nedenle, içeriği belirleyen cümleler kurallı ve anlaşılır olmalıdır.

2.2.3. “Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi

Ders kitabının 3. ünitesi olan Hz. Muhammed’i Tanıyalım ünitesi toplam 20 sayfadan oluşmaktadır. Ayrıca ünite, 12 görsel materyal ve 6 kazanımı kapsamaktadır.

2.2.3.1.“Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi

Hz. Muhammed’i Tanıyalım Ünitesindeki Kazanımlar

HZ. MUHAMMED’İ TANIYALIM
ÜNİTE KAZANIMLARI
1. Hz. Muhammed’in doğduğu çevrenin dinî, sosyal ve ekonomik özelliklerini örnekler vererek açıklar. 2. Hz. Muhammed’in aile büyüklerini tanır. 3. Hz. Muhammed’in doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetler. 4. Hz. Muhammed’in çocukluk ve gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarından örnekler verir. 5. Hz. Muhammed’in çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendirir. 6. Kevser suresini ezbere okur ve anlamını söyler.
ÖĞRENME ALANI: HZ. MUHAMMED (S.A.V.)

Tablo 8

Tablo 8’de, ders kitabının 3. ünitesi olan Hz. Muhammed’i Tanıyalım başlıklı ünitenin kazanımları gösterilmiştir. Toplamda 6 hedef- davranışı öğrencilere kazandırmayı hedefleyen ünitenin öğrenme alanı, “Hz. Muhammed (S.A.V.)” dir. “Hz. Muhammed öğrenme alanıyla İslam peygamberi Hz. Muhammed ve aile hayatı, Hz. Muhammed’in son Peygamber olması, onun insani ve peygamberlik yönü ve örnek davranışları üzerinden onu doğru anlama, söz ve davranışlarından ilkeler çıkarma bilinci kazanabilmek amaçlanmaktadır” (MEB, 2010:16).

ÖĞRENME ALANI: HZ. MUHAMMED (S.A.V.)	53
3. ÜNİTE: HZ. MUHAMMED’İ TANİYALIM	53
1. Hz. Muhammed’in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım	54
2. Hz. Muhammed’in Aile Büyüklerini Tanıyalım	57
3. Hz. Muhammed’in Doğumu, Çocukluk ve Gençlik Yılları	61
4. Hz. Muhammed’in Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Erdemli Davranışları	64
6	
5. Kevser Suresi ve Anlamı	70
DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI	71

Görsel 37

Hız Muhammed’i Tanıyalım ünitesi görsel 35’de görüldüğü üzere, 6 ana başlık ve değerlendirme çalışmaları kısmından oluşmaktadır. Bu başlıklar; “Hz Muhammed’in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım”, “Hz Muhammed’in Aile Büyüklerini Tanıyalım”, “Hz Muhammed’in Doğumu, Çocukluk ve Gençlik Yılları”, “Hz Muhammed’in Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Erdemli Davranışları” ve “Kevser Suresi ve Anlamı” şeklinde isimlendirilmişlerdir. Ünite sonunda ise “Değerlendirme Çalışmaları” bulunmaktadır.

Görsel 35’de bulunan başlıklar ile Tablo 8’de bulunan ünite kazanımları incelendiğinde konu başlıklarının; "Hz. Muhammed’in doğduğu çevrenin dinî, sosyal ve ekonomik özelliklerini örnekler vererek açıklar, Hz. Muhammed’in aile büyüklerini tanır, Hz. Muhammed’in doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetler, Hz. Muhammed’in çocukluk ve gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarından örnekler verir, Kevser suresini ezbere okur ve anlamını söyler” şeklindeki ünite kazanımları ile doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.3.2.“Hz. Muhammed’i Tanıyalım ” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi

Bu bölümde ders kitabının 3. Ünitesi olan Hz. Muhammed’i Tanıyalım ünitesindeki görsel materyallerin analizi yapılacaktır.

Hz. Muhammed’i Tanıyalım Ünitesindeki Görsel Materyallerin Sayısal Dağılımı

3. ÜNİTE	Hz. Muhammed’i Tanıyalım
RESİM	2
FOTOĞRAF	5
TABLO	3
ŞEMA	1
HARİTA	1
TOPLAM	12

Tablo 9

Tablo 9’da Hz. Muhammed’i Tanıyalım ünitesindeki görsel materyallerin sayısal dağılımları gösterilmiştir. Üniteye 2 resim, 5 fotoğraf, 3 tablo, 1 şema ve harita görseli bulunmaktadır. Toplamda 12 adet görsel materyal kullanılmıştır.

“Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesindeki Resimlerin Analizi

Bu bölümde Hz. Muhammed’i Tanıyalım ünitesinde bulunan 1 adet resmin incelemesi yapılmıştır.

Görsel 38

Görsel 36, ders kitabının 66. sayfasında kullanılan bir resim ögesidir. Resimde, açık sarı renkte oluşturulan bir arka plan renginin üzerine, etrafı çiçek motifleriyle süslenmiş Arapça harflerden oluşan bir yazı levhası; levhada ne yazdığını ve nasıl okunduğunu ifade eden Türkçe yazı görülmektedir. Kullanılan resimde, Kalem Suresinde bulunan “Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin” ayeti vurgulanmaktadır.

Görsel kaynağından hareketle görsel 36’da, Osmanlı yazı sanatlarından “Celî Ta’lîk” üslubunun kullanıldığı anlaşılmaktadır (www.kalem-guzeli.org). “Talîk yazısı İran’da ortaya çıktığı için Acem yazısı da denilmektedir. Kelime olarak ta’lik asma, ilişirme demektir. Harfler asılmış gibi görüldüğü için bu ismi aldığı bilinir. Bu yazının en büyük özelliği, eğri çizgilerle yazılması, adeta harflerin asılmasıdır” (Baltacı’dan aktaran Yıldız, 2012:59). Kullanılan görsel, öğrencinin farklı bir yazı biçimi hakkında bilgi sahibi olabilmesine de imkân sunmaktadır. Ancak, görselde Osmanlı hat sanatları içerisinde çoğunlukla kullanılmış olan “Celî Ta’lîk” üslubu ile ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemiş olması ve “Celî Ta’lîk” yazısının alt kısmında bulunan boyut olarak daha küçük yazılmış Arapça yazının da anlamının belirtilmemiş olması, anlaşılabilirlik açısından görselin yeterince açık olmadığını göstermektedir.

3. ÜNİTE:

Hız. Peygamber (s.a.v.) bir gün otururken sütannesi ve sütkardeşi geldiler. Hız. Peygamber (s.a.v.) hemen ayağa kalkarak omuzlarına örttüğü şalının bir ucunu sütannesinin altına serdi. Hız. Peygamber (s.a.v.), sütkardeşini de önüne oturttu.¹

Huneyn Savaşı'ndan sonra ele geçirilen esirlerin arasında Peygamberimizin (s.a.v.) sütkardeşi Şeyma da vardı. Hız. Peygamber (s.a.v.) onu yanına getirtti, hırkasını çıkardı ve yere sererek sütkardeşini onun üzerine oturttu. Çocukluk günlerini hatırlayarak duygulandı. Daha sonra çeşitli hediyeler vererek onu ailesinin yanına gönderdi.²

Hız. Peygamber (s.a.v.), dadısı Ümmü Eymen'i (s.a.) de çok sever, ona saygılı davranırdı. Ona, "Sen benim ikinci annem sayılırsın."³ diyerek iltifat ederdi.

Etkinlik

- Peygamberimizin (s.a.v.), kendisinin üzerinde emeği olan büyüklerine karşı davranışları, onun hangi ahlaki özelliklere sahip olduğunu gösterir? Sınıfınızda tartışınız.

1. İbn-i Sa'd, et-Tabaikü'l Kübra, C 1, s. 113-114.
 2. İbn-i Hişem, İslam Tarih, C 4, s. 109.
 3. Bünyamin Enuf, TDV İslam Ansiklopedisi, "Ümmü Eymen" Maddesi, C 42, s. 317.

Görsel 39

Görsel 37, görsel 36'da gösterilen resmin bulunduğu sayfayı göstermektedir. Sayfa geneline bakıldığında görsel, sayfanın alt kısmına ortalanmış bir konumda kullanılmıştır. Konu içeriğinde, başlıkta da belirtildiği gibi Hız. Peygamberin erdemli davranışları ve güzel ahlakı ele alınmıştır. Kullanılan görselde ise, Hız. Peygamberin güzel ahlakı ile ilgili Kalem Suresi 4. ayetten bir örnek gösterilmiştir. Konu metni ve kullanılan görselin Hız. Peygamberin ahlakı ve erdemli davranışlarından bahsetmesi, konu metninin ve görselin birbirleriyle olan uyumunu göstermektedir. Ayrıca, konu metni ve görselin; "Hız. Muhammed'in çocukluk ve gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarından örnekler verir" ve "Hız. Muhammed'in çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendirir" kazanımları ile doğrudan ilgili oldukları da anlaşılmaktadır.

HZ. MUHAMMED'İ TANIYALIM

4. Muhammed'in Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Erdemli Davranışları

Gödüleme

"Erdemli davranış" ifadesinden ne anlıyorsunuz?

Hiz. Muhammed (s.a.v.), doğmadan önce babasını, altı yaşında da annesini kaybetmişti. Annesinin ve babasının ilgisinden, şefkatinden, vereceği eğitimden yoksun kalmıştı. Ancak o, hayatının her döneminde olduğu gibi hem çocukluğunda hem de gençliğinde ahlaklı ve erdemli bir yaşam sürmüştü. Hiz. Muhammed (s.a.v.), gelecekte peygamber olarak gönderilecek, içinde yaşadığı toplumu ve tüm insanlığı iyiliklere, güzelliklere, erdemli davranışlara davet edecekti. Böyle bir insanın olumsuz davranışlara ve özelliklere sahip olması düşünülemezdi. Rabb'imiz (c.c.) onu bu kutsal göreve en güzel şekilde hazırlayacaktı.

Hiz. Muhammed (s.a.v.) çocukluğundan itibaren üstün ahlaka sahip bir insandı. O, bütün güzel özellikleri kendisinde toplamıştı. Vefakardı, sevgi ve saygıya önem verirdi. Kendisini yetiştiren, üzerinde büyük emekleri olan aile bireylerini çok sever, onlara saygıda kusur etmezdi. Aile büyüklerini kıracak, üzecek söz ve davranışlardan özenle kaçınırdı. Onlara her zaman iyi davranır, güzel sözler söyleyerek aile büyüklerinin gönüllerini almaya çalışırdı.

Hiz. Muhammed (s.a.v.) bir gün Medine'den Mekke'ye giderken Ebva'ya uğramıştı. Annesinin kabrini ziyaret etti. Ziyaret sırasında kabri eliyle düzeltti, üzüntüsünden ağladı. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ağladığını gören Müslümanlar da ağladılar. Bu sırada niçin ağladığını soranlara Hiz. Peygamber (s.a.v.), "**Annemin bana olan şefkat ve merhametini hatırladım da ağladım.**"¹ cevabını verdi.

Sevgili Peygamberimiz Hiz. Muhammed (s.a.v.), Hiz. Ali'nin (r.a.) annesi ve Ebu Talip'in eşi olan Fatıma'ya da hayatı boyunca iyi davranmış, saygıda kusur etmemişti. Onu sık sık ziyaret etmişti. Fatıma Hanım öldüğünde Hiz. Peygamber (s.a.v.) "**Annem öldü.**" ifadesini kullanmıştı. Cenaze merasiminde bulunanlar, Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) ona karşı gösterdiği bu hürmet ve alakanın sebebini sormuşlar, Peygamberimiz (s.a.v.) "**Ebu Talip'ten sonra bu kadıncağz kadar bana iyiliği dokunan hiçbir kimse yoktur...**" buyurmuştu. Onun ölümü karşısında üzüntüsünü şöyle belirtmişti: "**O benim annemdi... Benim karnımı doyurur, saçımı tarardı.**"²

1. İbn-i Sed, et-Tabakâtü'l Kübra, C 1, s. 117.
2. Yakubi, Tarf-i Yakubi, C 2, s. 14.

Görsel 40

Görsel 38 ise, görsel 36'da gösterilen sayfanın bir önceki sayfasında bulunmaktadır (s.65). Resim, "Muhammed'in Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Erdemli Davranışları" başlıklı konu içerisinde sunulmuştur. Görsel 35'de gösterilen ders kitabının içindekiler kısmındaki başlığa göre, görselin kullanıldığı konu başlığında "HZ." ifadesinin olmadığı görülmektedir. Bu açıdan, içindekiler kısmında kullanılan başlık ile konu içerisinde sunulan başlık arasında bütünlük açısından bir uyum probleminin olduğu anlaşılmaktadır.

“Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesindeki Fotoğrafların Analizi

Bu bölümde ders kitabının 3. Ünitesi olan Hz. Muhammed’i Tanıyalım ünitesinde bulunan 2 fotoğraf incelenmiştir.

Görsel 41

Görsel 39, ders kitabının 64. sayfasında kullanılan bir fotoğraf görselidir. Fotoğrafta, İslam âleminin kiblegâhı olan Kâbe ve Kâbeyi tavaf eden hacılar gösterilmiştir. Aydınlatmaların açık, gökyüzünün karanlık olmasından hareketle fotoğrafın akşam çekildiği anlaşılmaktadır. Net ve temiz bir baskı ile sunulmuş fotoğrafın herhangi bir açıklaması bulunmamaktadır. Görsel malzemenin gücü, ancak öğrenciye ulaşabildiği ve onda öğrenme isteği uyandırabildiği zaman ortaya çıkar (Ünver ve Genç, 2013:394). Bu nedenle, kullanılan görsel malzemeler, öğrencilerin zihinlerinde soru işareti bırakmayacak şekilde açık ve anlaşılır olmalıdır.

3. ÜNİTE:

Etkinlik

PEYGAMBERİMİZİN KÂBE HAKEMLİĞİ

Kâbe, yıllar içinde yağmur vb. sebeplerle hasar görmüş, duvarlarında çatlaklar meydana gelmiş hatta yıkılmaya yüz tutmuştu. Bu sebeple Mekkeliler toplanarak binayı yenilemeye karar verdiler. Hz. Muhammed (s.a.v.), Kâbe'nin tamiri sırasında otuz beş yaşındaydı.

Kâbe'nin duvarları, Hz. İbrahim (a.s.) tarafından yapıldığı söylenen temele kadar sökülüldü. Kureyş kabilesinin her bir kolunun inşa edeceği kısımlar kura ile belirlendi. Her kabile kendi payına düşen kısmı örmeye başladı. Araplarca kutsal sayılan ve çok önem verilen Hacerü'l-Esved adlı siyah taşın yerine konulmasına sıra gelince her kabile bu şerefin kendisine ait olmasını istedi ve bu durum aralarında anlaşmazlığa yol açtı. Ortaya çıkan anlaşmazlık neredeyse savaşa dönüşecekti. Bu sırada, yaşlı bir Mekkelinin önerisiyle Kâbe'nin avlusundan ilk girecek kişinin hakem tayin edilmesine karar verildi.

Bir süre sonra beklenen yerden Hz. Muhammed (s.a.v.) çıkageldi. Kureyşliler hep bir ağızdan "Bu, güvenilir (emin) bir kimsedir. Onun vereceği karara razıyız." dediler. Sorun Hz. Muhammed'e (s.a.v.) anlatıldığında o, hemen bir örtü istedi, örtüyü yere serdi. Hacerü'l-Esved'i üzerine koydu. Her kabileden birer kişiye, örtünün kenarlarından tutmalarını söyledi. Böylece taş, konulacağı yere kadar getirtti. Burada Hacerü'l-Esved'i kendi eliyle yerine yerleştirdi. Kureyşliler, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), problemi bu şekilde çözmesinden son derece memnun oldular.

İbn-i Hişam, İslam Tarihi, C 1, s. 256-263.
(Özetlenip uyarlanmıştır.)

• Yukarıdaki olay, Sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) kişiliği ve toplumdaki konumu hakkında size nasıl bir fikir vermektedir?

Görsel 42

Görsel 40, görsel 39'da gösterilen fotoğrafın bulunduğu sayfayı göstermektedir. Etkinlik bölümü kısmında kullanılan fotoğraf, "Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluk ve Gençlik Yılları" konusu içerisinde "Peygamberimizin Kâbe Hakemliği" başlığı altında sunulmuştur. Konum itibarıyla fotoğraf, metin başlığının altında; sayfanın ise üst kısmına ortalananmış ve dikkat çekici boyutlarda sunulmuştur.

Konu metni; Kâbe'nin yenilenmesi ve çıkan bir anlaşmazlık sebebiyle, güvenilir bir kişi olduğu için, Hz. Peygamber'in hakem seçilmesinden bahsetmektedir. Kullanılan görsel, Kâbeyi vurguladığı için konu ile bir bütünlük ve uyum oluşturmaktadır. Ayrıca görsel, "Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluk ve Gençlik Yılları" başlığı içerisinde Hz. Peygamberin hayatından bir olay anlatıldığı için "Hz. Muhammed'in doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetler" kazanımı ile uyumludur.

Görsel 43

Görsel 41, ders kitabının 69. sayfasında kullanılan bir fotoğraf örneğidir. Fotoğrafta, kütüphane ortamında ders çalışan veya kitap okuyan öğrenciler gösterilmektedir. Fotoğraf açıklamasında ise "Hz. Peygamber'i (s.a.v.) örnek almalı, kötülüklerden kaçınıp iyi davranışlara yönelmeliyiz" yazmaktadır. "İslam Dini bilim, öğrenme, öğretme, eğitme, yetiştirme ve olgunlaştırma dinidir. Çünkü Kur'an'ın bütün ayetlerinde temel yönünden Hz. Peygamber tarafından öğrenme ve onun aracılığıyla öğretme vardır" (Kayadibi, 2001:33). Ayrıca, Yüce Allah'ın Hz. Peygambere ilk hitabının "oku" olması

sebebiyle kullanılan görselin de öğrencileri okuma, öğrenme ve Hz. Peygamber'i örnek alma gibi olumlu davranışlara yönlendirdiği anlaşılmaktadır.

HZ. MUHAMMED'İ TANIMALIM

zarar edeceği bir fiyat önerdi. Tüccar bunu kabul etmeyince Ebu Cehil, Mekke'deki ağırlığını ve konumunu kullanıp satıcı kişiyi tehdit ederek malını zorla elinden aldı. Çünkü Mekke'deki herkes ondan korkar ve kimse onu karşısına almak istemezdi. Bunu bilen Ebu Cehil, kendinden emin bir şekilde evine gitti. Tüccar şaşırılmıştı. Çaresizlik içinde ne yapacağını düşünürken birisi, "Muhammed'e git, o senin hakkını alır." dedi. Tüccar, son çare olarak denileni yaptı ve başına gelenleri Hz. Muhammed'e (s.a.v.) anlattı. Bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.) hemen Ebu Cehil'in evine giderek ona seslendi. Karşısına çıkan Ebu Cehil'i, bu davranışı yüzünden uyardı. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu cesur hareketi karşısında ne yapacağını bilemeyen Ebu Cehil, öylece tepkisiz kalakalmıştı. Adamın malının bedelini verdi. Olayı gören ve duyan Mekkeliler çok şaşırılmıştı.¹

Etkinlik

❖ Bir olumsuz davranışın, haksızlığın nasıl düzeltilmesi gerektiğine ilişkin bir örnek olay belirleyerek (Kantinde sıraya girmeyen bir öğrenci, otobüste sıra bekleyenlerin önüne geçen bir kişi, küçük bir çocuğun topunu ya da yiyeceğini almaya çalışan bir öğrenci vb.) sınıfınızda bunu drama yoluyla canlandırınız.

Not Edelim

HZ. MUHAMMED (S.A.V.) BUYURUYOR Kİ:

"Sizden biri kötü bir iş görürse onu eliyle düzeltsin. Eğer buna gücü yetmezse diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin."

Tirmizi, Fiten, 11.

1. İbn-i Hicem, İslam Tarih, C 2, s. 37-39.

Görsel 44

Görsel 42, görsel 41'de gösterilen fotoğrafın bulunduğu sayfayı göstermektedir. Fotoğraf, sayfa yüzeyinin sağ üst köşesinde, konu metni ise, fotoğrafın solunda ve altında kalacak biçimde konumlandırılmıştır. Konu metni ile iç içe konumlandırılmış fotoğrafın ait olduğu başlık ise "Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluk ve Gençlik Yılları" dır.

Fotoğrafta; okuma ve öğrenme davranışı, fotoğraf açıklamasında ise; Hz. Peygamber’in örnek alınması ve iyi davranışların sergilenmesi vurgulanmıştır. Paragrafta ise; Hz. Peygamber’in adaletli oluşundan ve haksızlıklara karşı duruşundan bahsedildiği anlaşılmaktadır. “Metinde anlatılan konu resimde farklı yansıtılmışsa ya da resimde var olan önemli bir detay metinde atlanmışsa bu, çocuğun o kitaba duyduğu güveni büyük ölçüde sarsar” (Erdoğan’dan aktaran Tural, 2007:22). Konu metni ile arasında dolaylı bir ilgi bulunan fotoğrafın; “Hz. Muhammed’in doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetler”, “Hz. Muhammed’in çocukluk ve gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarından örnekler verir” ve “Hz. Muhammed’in çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendirir” kazanımlarıyla doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

“Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesindeki Tabloların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 3. ünitesi olan Hz. Muhammed’i Tanıyalım ünitesinde bulunan 1 tablonun incelemesi yapılmıştır.

Etkinlik

➤ Aşağıda verilen, Hz. Muhammed’e (s.a.v.) ait kimlik belgesini doldurunuz.

HZ. MUHAMMED’İN (S.A.V.) KİMLİK BELGESİ

ADI:	
DOĞUM YERİ:	
DOĞUM TARİHİ:	
AİLE BİLGİLERİ	
ANNE ADI:	BABA ADI:
DEDE ADI:	AMCA ADI:
SÜTANNE ADI:	SÜTKARDEŞ ADI:

Görsel 45

Görsel 43, ders kitabının 59. sayfasında kullanılan bir tablo örneğidir. Etkinlik kısmında oluşturulan tabloda öğrencilerden Hz. Muhammed’e (s.a.v.) ait kimlik bilgilerinin doldurulması istenmiştir. Tabloda, 8 adet satır ve 3’er satırdan oluşan 2 sütun

bulunmaktadır. Başlık satırında; “Hz. Muhammed’in (S.A.V.) Kimlik Belgesi” yazmaktadır. Onu takip eden satırlarda; Adı, Doğum Yeri ve Doğum Tarihi yazmaktadır. Diğer alt başlıkta ise, Aile Bilgilerinin yazılması istenmiştir. Bu bilgiler; “Anne, Baba, Dede, Amca, Sütanne, Sütkardeş Adı” şeklindedir. Ders esnasında da verilen bu bilgilerin ayrıca, tabloda da istenmesi bilgilerin kalıcı olması ve konunun pekiştirilmesi açısından oldukça önemlidir. Bununla beraber, tablo renklerinin diğer etkinlik kısımlarında görüldüğü gibi aynı renklerden tasarlanmış olması da tasarımda bütünlüğün olduğunu göstermektedir.

HZ. MUHAMMED'İ TANIMALIM

Ebu Talip, yeğenini çok seviyor, onu kendi çocuklarından ayrı tutmuyordu. Onun iyi bir şekilde yetişmesi, anne ve babasının yokluğunu hissetmemesi için elinden gelen çabayı gösteriyordu. Ebu Talip, yeğenine her zaman sahip çıkmış, peygamberliğinden sonra Hz. Muhammed'i (s.a.v.) müşriklere karşı korumuş, Mekke'li putperestlerin ona zarar vermelerine engel olmuştur.

Peygamberimizin (s.a.v.) hayatında, amcalarından Hz. Hamza (r.a.) ve Zübeyir'in de önemli yeri vardı. Örneğin Hz. Muhammed (s.a.v.), amcası Zübeyir ile ticaret yolculuğuna çıkmıştı. Ondan, ticaretle ilgili bilgiler edinmişti. Hz. Hamza (r.a.) da yeğenini çok sevdi. Müslümanlığı ilk kabul edenlerden biri olan Hz. Hamza (r.a.), Peygamberimize (s.a.v.) her zaman destek olmuş ve onu korumuştur. Mekke'li müşriklerle yapılan Uhud Savaşı'nda şehit olmuştur. Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), amcası Abbas'a (r.a.) da gerekli sevgi ve saygıyı gösterirdi.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sütannesinin adı Halime'dir. Halime, eşi Haris ve kızları Şeyma, Peygamberimiz (s.a.v.) evlerinde kaldığı süre boyunca ona sahip çıkmışlar, Efendimize (s.a.v.) sevgi, şefkat ve merhametle muamele etmişlerdir.

Etkinlik

• Aşağıda verilen, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ait kimlik belgesini doldurunuz.

HZ. MUHAMMED'İN (S.A.V.) KİMLİK BELGESİ

ADI:

DOĞUM YERİ:

DOĞUM TARİHİ:

AİLE BİLGİLERİ

ANNE ADI:

BABA ADI:

DEDE ADI:

AMCA ADI:

SÜTANNE ADI:

SÜTKARDEŞ ADI:

Görsel 46

Görsel 44’de; Görsel 43’de bulunan tablo’nun kullanıldığı tam sayfa gösterilmektedir. Tablo, sayfa merkezinin alt kısmını kaplayacak şekilde kullanılmıştır. Etkinlik bölümü olması nedeniyle tablo, sayfanın yarısını kaplayan boyutlarda sunulmuştur.

Tablo, “Hz Muhammed’in Aile Büyüklerini Tanıyalım” başlığı altında ele alınan konu metni içerisinde sunulmuştur. Konu metninde Hz. Peygamberin aile büyüklerinden bahsedilmektedir. Konu metni ve ele alınan tablo görselinin birbirlerini tamamlaması, her ikisinin de birbirleriyle uyumlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca, konu metni ve tablo, ünite kazanımları açısından ele alındığında; “Hz. Muhammed’in aile büyüklerini tanır” kazanımı ile doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

“Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesindeki Şemaların Analizi

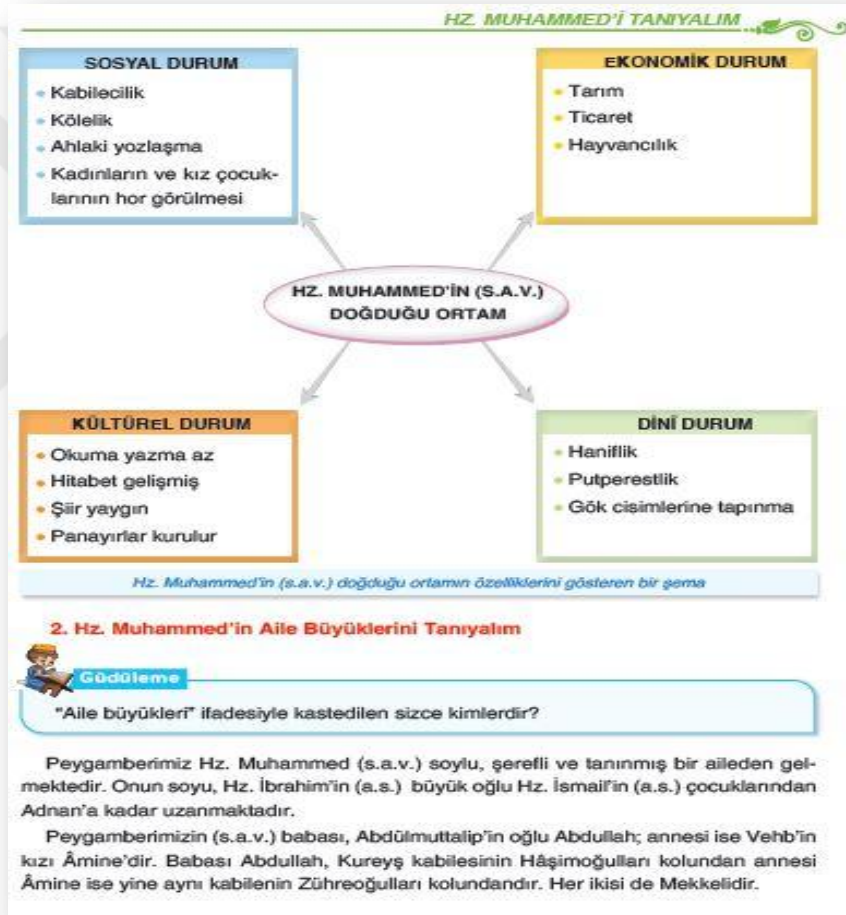
Bu bölümde ders kitabının 3. ünitesinde bulunan 1 adet şemanın incelemesi yapılmıştır.

Görsel 47

Görsel 45; ders kitabının 57. sayfasında kullanılan, merkezden etrafına 4 parça şeklinde dağılmış bilgi kutuları şeklinde tasarlanan bir radyal şema örneğidir. Şema açıklamasında “Hz. Muhammed’in (s.a.v.) doğduğu ortamın özelliklerini gösteren bir

şema” yazmaktadır. Şemada; “Hz. Muhammed’in (S.A.V.) Doğduğu Ortam” yazan kısım, şema merkezinden kenarlarına doğru koyulaşan mor bir renk kullanılarak oval bir biçimde tasarlanmıştır. Etrafında ise, merkezden farklı olarak köşeleri belirgin, kare biçimli 4 adet bilgi kutusu tasarlanmıştır. Bu bilgi kutularının merkez ile bağlantılı olduğunu gösteren her kutuya ait 4 adet işaret oku bulunmaktadır. Bilgi kutularının hepsi farklı renklerde tasarlanmıştır. Bu da konuya dikkat çekme ve odaklanma açısından oldukça önemlidir.

Görsel 48

Görsel 46, görsel 45’de gösterilen şemanın bulunduğu sayfayı göstermektedir. Sayfa geneline bakıldığında şemanın, sayfa yüzeyinin yarıdan fazlasını kapladığı görülmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi şema, kullanılan renkler açısından dikkat çekici

olmasının yanı sıra ölçüleri ve konumu itibarıyla da oldukça dikkat çekici bir görüntü oluşturmaktadır.

Hız. Muhammed'in doğduğu ortam hakkında bilgi veren şemada; "sosyal, ekonomik, kültürel ve dini durum" olarak sınıflandırmaya başvurulmuştur. "Hız. Muhammed'in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım" başlıklı konu içerisinde kullanılan şemanın en önemli özelliği, konum açısından konu metni bittikten sonra kullanılması ve konu metni içerisinde verilen bilgilerin tamamını kapsayacak bir özet şeklinde olmasıdır. Ayrıca, konu metni ve şema; "Hız. Muhammed'in doğduğu çevrenin dinî, sosyal ve ekonomik özelliklerini örnekler vererek açıklar" kazanımını doğrudan destekleyerek, hem sözel hem de görsel açıdan bu kazanıma yönelik bir bütünlük ve uyum oluşturmuştur.

"Hız. Muhammed'i Tanıyalım" Ünitesindeki Haritaların Analizi

Bu bölümde ders kitabının 3. ünitesinde kullanılan 1 adet harita görselinin incelemesi yapılmıştır.

Görsel 49

Görsel 47, ders kitabının 54. sayfasında kullanılan bir harita görselidir. Açıklamasında "Arap Yarımadası" yazan, Suudi Arabistan'ı ve Suudi Arabistan'a komşu olan ülkeleri gösteren küçük boyutlu bir haritadır. Haritada gösterilen ülkeler farklı

renklerle vurgulanmıştır. Bu nedenle öğrencilerin ülkeleri ayırt edebilmesi sağlanmış ve renkli bir görsel sunum oluşturarak görselin dikkat çekme düzeyi de arttırılmıştır.

3. ÜNİTE:

1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım

Gövdleme

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğduğu yerle ilgili neler biliyorsunuz?

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğduğu çevre Arap Yarımadası'ydı. Yarımada'nın en önemli bölgesi Hicaz, bu bölgenin en önemli şehri ise Mekke'ydi. Mekke'yi önemli kılan en temel özellik, eski dönemlerden beri kutsal sayılan Kâbe'nin burada olmasıydı. Arap Yarımadası geniş çöllerle kaplı bir bölge olduğundan, ziraate elverişli topraklar çok değildi. Bu sebeple Arap Yarımadası'nda tarım fazla gelişmemişti. Arapların bir kısmı çöllerde göçebe yaşıyor, bir kısmı ise şehirlerde yerleşik bir hayat sürüyordu. Göçebeler genellikle hayvancılık, şehirlerde yaşayanlar ise daha çok tarım ve ticaretle meşgul oluyorlardı.

Mekke ve çevresinde yılın belli zamanlarında panayırılar kurulurdu. Panayırılara Arap Yarımadası'nın her tarafından ticaret yapanlar, şairler, hatipler, falcılar gelirdi. Burada şiir yarışmaları yapılır; beğenilip dereceye giren şiirler, Kâbe'nin duvarlarına asılırdı. Araplar arasında hitabet ve şiir sanatı gelişmiş olmasına rağmen okuma yazma bilenlerin sayısı yok denecek kadar azdı.

Araplarda sosyal hayatın temelini kabilecilik oluşturuyordu. Her kabilenin, genellikle yaşlı ve bilgili bir lideri bulunur ve bu kişiye **şeyh** denirdi. Araplar arasında kabile bağları çok güçlüydü. Kabile, aynı atadan türeyen, aynı soydan gelen insanlar topluluğuna denirdi. Kabile fertlerinden birine zarar verilmesi, duruma göre savaş sebebi bile sayılırdı. Bir Arap, kabilesi için hiçbir fedakârlıktan kaçınmazdı. Kabileler arasında su ve otlak yetersizliği, kan davası vb. sebeplerle zaman zaman anlaşmazlık çıkar, savaşlar

Görsel 50

Görsel 48, görsel 47'de bulunan haritanın sayfasını göstermektedir. Sayfa yüzeyinin sağ üst kısmında; sol ve alt kısmında paragraf kalacak şekilde konumlandırılan görsel, "Hz. Peygamber'in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım" başlığı içerisinde sunulmuştur. Ders kitabının tek haritası olan görselin ait olduğu konu metninde, Hz. Peygamber'in doğduğu

çevre, sosyal, dini, kültürel ve ekonomik durumlar, tarihi bir kompozisyon biçiminde anlatılmıştır. “Öğrencilerin tarihî olayları eş zamanlı (senkronik) algılamalarını sağlamak amacıyla harita vb. materyallerden yararlanılmalıdır” (MEB, 2007:5). “Metinlerde verilen bilgileri açıklamak, görsel hâle getirmek ve somutlaştırmak amacıyla tarih haritalarında sunulan veriler, çeşitli grafiklerde verilen görsel veya sayısal bilgiler ve tarihsel fotoğraflar, siyasi karikatürler, temsili resimler ve mimari çizimler gibi materyaller üzerinde çalışmak tarihsel metinleri kavramayı kolaylaştıracaktır” (MEB, 2018:17). Bu sayede, kullanılan harita görseli, konuyu somutlaştırarak anlaşılmasını kolaylaştırması açısından önem arz etmektedir.

Konu metni ve harita, kazanım açısından ele alındığında ise, “Hz. Muhammed’in doğduğu çevrenin dinî, sosyal ve ekonomik özelliklerini örnekler vererek açıklar” kazanımını vurguladığı anlaşılmaktadır.

2.2.4. “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi

Ders kitabının 4. ünitesi olan “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” isimli ünite, toplam 18 sayfadan oluşmaktadır. Ünite 5 kazanım, 14 görsel materyal bulunmaktadır.

2.2.4.1. “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi

Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım Ünitesindeki Kazanımlar

KUR’AN-I KERİM’İ TANIYALIM
ÜNİTE KAZANIMLARI
1. Kur’an’ın, Allah tarafından insanlara gönderilen son ve evrensel bir kitap olduğunu açıklar. 2. Kur’an’ın Hz. Muhammed’e indiriliş sürecini özetler. 3. Kur’an’ın kitap hâline getirilmesi ve çoğaltılması ile ilgili süreci açıklar. 4. Kur’an’ın iç düzenine ilişkin ayet, sure ve cüzün anlamlarını kavrayarak Kur’an’dan bunlara ilişkin örnekler gösterir. 5. Hz. Lokman’ın öğütlerinden çıkarımlarda bulunur.
ÖĞRENME ALANI: KUR’AN VE YORUMU

Tablo 10

Tablo 10; ders kitabının 4. ünitesi olan “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesindeki toplam 5 adet kazanımı göstermektedir. “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinin öğrenme alanı, “Kur’an ve Yorumu” şeklinde isimlendirilmiştir. “Allah’ın buyruklarını bildirmesi ve son ilahî kitap olması bakımından İslam inancında Kur’an temel kaynaktır.” Kur’an ve Yorumu öğrenme alanıyla öğrenciler; “Kur’an’ın indirilişini, evrenselliğini, bir kitap hâline getirilişini, Kur’an’la ilgili kavramları ve Kur’an’ın içeriğini tanır. Kur’an’daki kıssaların yer almasının nedenlerini kavrar ve bu kıssalardan hisse çıkarma bilincine varır. Ayrıca İslam’ı öğrenmekte Kur’an’ın en önemli kaynak olduğu, onun açıklayıcı ve yol göstericiliğinin anlamını, iyiliğe yönlendirip kötülükten sakındırmasını, hayatımızdaki önemini açıklar” (MEB, 2010:16-17).

ÖĞRENME ALANI: KUR’AN VE YORUMU	73
4. ÜNİTE: KUR’AN-I KERİM’İ TANİYALIM	73
1. Son İlahi Kitap Kur’an-ı Kerim	74
2. Kur’an-ı Kerim’in Hz. Muhammed’e İndirilişi	77
3. Kur’an-ı Kerim’in Kitap Hâline Getirilmesi ve Çoğaltılması	79
4. Kur’an-ı Kerim’in İç Düzeni	82
4.1. Ayet	82
4.2. Sure	83
4.3. Cüz	85
5. Bilge İnsan: Hz. Lokman	86
DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI	89

Görsel 51

Görsel 49’da, “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinin ana başlık ve alt başlık yönünden içeriği gösterilmiştir. Ünite, 5 ana başlık, 3 alt başlık olmak üzere toplam 8 başlıktan oluşmaktadır. Ayrıca, her ünite de olduğu gibi 4. ünite de “Değerlendirme Çalışmaları” bölümü bulunmaktadır. Kur’an-ı Kerim ile ilgili konuların yer aldığı ünitenin ana başlıkları şunlardır; “Son İlahi Kitap Kur’an-ı Kerim”, “Kur’an-ı Kerim’in Hz. Muhammed’e İndirilişi”, “Kur’an-ı Kerim’in Kitap Hâline Getirilmesi ve Çoğaltılması”, “Kur’an-ı Kerim’in İç Düzeni” ve “Bilge İnsan: Hz. Lokman”. Ünitenin

alt başlıkları ise, “Kur’an-ı Kerim’in İç Düzeni” başlığı altındaki Ayet, Sure ve Cüz başlıklarıdır.

Ünite kazanımları ile şekil 6.4.6.1 de gösterilen ünite içeriği genel hatlarıyla karşılaştırıldığında, ünite içeriğini oluşturan 5 ana başlık, ayrıca 3 alt başlığın da ünitenin, öğrenciye kazandırmayı hedeflediği 5 kazanım ile doğrudan uyumlu olduğu görülmektedir.

2.2.4.2.“Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi

Bu bölümde ders kitabının 4. ünitesi olan “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesindeki görsel materyallerin analizi yapılmıştır.

Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım Ünitesindeki Görsel Materyallerin Sayısal Dağılımı

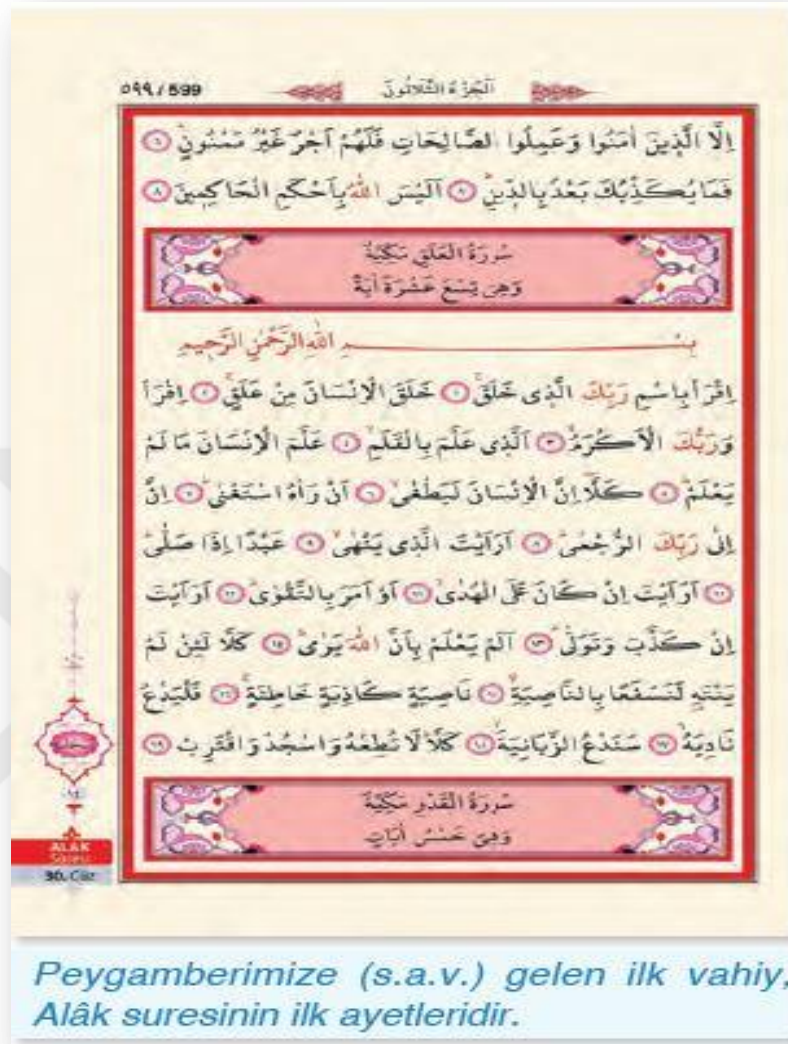
4. ÜNİTE	Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım
RESİM	3
FOTOĞRAF	6
TABLO	1
ŞEMA	4
HARİTA	-
TOPLAM	14

Tablo 11

Tablo 11’de, Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım ünitesindeki görsel materyallerin sayıları gösterilmiştir. Ünite 3 resim, 6 fotoğraf, 1 tablo, 4 şema olmak üzere toplamda, 14 görsel materyal bulunmaktadır. Görsel materyaller içerisinde üniteye yer verilmeyen öğe ise, harita’dır.

“Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesindeki Resimlerin Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 4. ünitesi olan “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinden seçilen 1 adet resmin incelemesi yapılmıştır.

Görsel 52

Görsel 50, ders kitabının 77. sayfasında kullanılan resim örneğidir. Resim açıklamasında, “Peygamberimize (s.a.v.) gelen ilk vahiy, Alâk suresinin ilk ayetleridir” yazmaktadır. Kırmızı rengin ağırlıklı olduğu resmin, Kur’an-ı Kerim’in 599. sayfasını gösterdiği anlaşılmaktadır. Kaynağına ulaşılamayan resmin başka bir kaynaktan elde edilen aynı resim ile karşılaştırıldığında, ebatlarında düzenlenme yapılarak küçültüldüğü, bu düzenleme sonucunda ise, baskı kalitesinin düştüğü ve sol alt köşedeki yazıların belirgin olmadığı anlaşılmaktadır (www.dinirehberim.com).

KUR'AN-I KERİM'İ TANIYALIM

2. Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e İndirilişi

Gödüleme

Kur'an-ı Kerim, bir defada ve kitap hâlinde değil, bölüm bölüm indirilmiştir. Bunun sebebi ne olabilir? Düşününüz.

Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) 610 yılının Ramazan ayının Kadir Gecesi'nde indirilmeye başlamıştır. Bu konuda yüce kitabımızda yer alan bir ayette şöyle buyrulmuştur: "Biz onu (Kur'an-ı) Kadir Gecesi'nde indirdik."¹ Kur'an'ın indirilmeye başlaması şöyle olmuştur:

Peygamberimiz (s.a.v.), özellikle otuz beş yaşından sonra zaman zaman Mekke yakınlarındaki Hira Mağarası'na gider, burada düşüncelere dalar ve ibadet ederdi. Yine bir gün buradayken Cebrail (a.s.) adlı melek ona göründü. Hz. Muhammed (s.a.v.) şaşırıp ve heyecanlandı. Melek ona, "Oku!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) okuma bilmediğini söyledi. Cebrail (a.s.) ona yine "Oku!" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) yine okuma bilmediğini söyledi. Melek üçüncü kez ona okumasını söyleyince Hz. Peygamber (s.a.v.) "Ne okuyayım?" diye sordu. Bunun üzerine Cebrail (a.s.), Alâk suresinin ilk beş ayetini okudu. Böylece Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetleri gelmiş ve kutsal kitabımızın indiriliş süreci başlamış oldu.

Alâk suresinin ilk beş ayetiyle başlayan Kur'an'ın indiriliş süreci, Peygamberimizin (s.a.v.) vefat ettiği 632 yılına kadar devam etmiştir. Yüce Allah, yaklaşık olarak 23 yıl boyunca Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahiylerini bölümler hâlinde göndermiştir. Bu durum yüce kitabımızda şöyle açıklanmaktadır: "(Kur'an), yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir."²

Peygamberimize (s.a.v.) gelen ilk vahiy, Alâk suresinin ilk ayetleridir.

1. Kadir suresi, 1. ayet.
2. Ta-Hâ suresi, 4. ayet.

Görsel 53

Görsel 51; görsel 50'de gösterilen resmin bulunduğu sayfayı göstermektedir. Resim, sayfa yüzeyinin alt kısmında; konu metni solda ve üstte kalacak şekilde yerleştirilmiştir. Konu metni ile iç içe olması dikkat çekmesi açısından önemlidir. Ancak boyutları itibarıyla, sayfada az yer kapladığı ve küçük kaldığı görülmektedir.

Resim, "Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e İndirilişi" başlığı altında kullanılmıştır. Konu metninde, Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetlerinden, Alâk Suresinden bahsedilmiştir. Bu açıdan, kullanılan görsel ile konu metni arasında doğrudan bir bağlantının olduğu

görülmektedir. Aynı şekilde, konu başlığının da görsel ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. “Kur’an-ı Kerim’in Hz. Muhammed’e İndirilişi” başlığının ihtiva ettiği konu metni ve görsel, kazanım açısından incelendiğinde ise, “Kur’an’ın Hz. Muhammed’e indiriliş sürecini özetler” kazanımını desteklediği de anlaşılmaktadır.

“Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesindeki Fotoğrafların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 4. ünitesi olan “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinde bulunan 2 adet fotoğraf incelenmiştir.

Görsel 54

Görsel 52, ders kitabının 79. sayfasında kullanılan bir fotoğraftır. Açıklaması veya herhangi bir bilgi notu bulunmayan fotoğrafta; oturuşu, temiz elbiseleri ve namaz takkesi ile bulunduğu ortama saygısını gösteren küçük bir çocuğun, Kur’an-ı Kerim okuduğu görülmektedir. Fotoğraf kaynağına bakıldığında ise, aynı şekilde “Küçük çocuk, camide Kur’an okuyor” yazmaktadır (www.shutterstock.com).

KUR'AN-I KERİM'İ TANIYALIM

Etkinlik

YÜCE KİTABIM

Elimde Kur'an, Dilimde Kur'an, Benimle her an, Yüce kitabım.	Müjdeler verir, Çok sevindirir, Hakkı gösterir, Yüce kitabım.
Rabb'imın sözü, Her şeyin özü, Uyarır bizi, Yüce kitabım.	Seni okuyan, Sesini duyan, Mutlu her zaman, Yüce kitabım.
Der ki: Hakk'a tap! Görevini yap! İlahi hitap, Yüce kitabım.	

*M. Yaşar KANDEMİR,
Peygamberlere ve Kitaplara İnanıyorum,
s. 63 (Kısaltılmıştır.).*

☛ Yukarıdaki şiirde Kur'an-ı Kerim'le ilgili ne gibi bilgiler yer almaktadır? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

3. Kur'an-ı Kerim'in Kitap Hâline Getirilmesi ve Çoğaltılması

Gödüleme

Kur'an, Peygamberimiz (s.a.v.) hayattayken kitap hâline getirilememiştir. Sizce bunun sebebi ne olabilir? Düşününüz.

Hiz. Muhammed (s.a.v.), 8 Haziran 632 tarihinde, altmış üç yaşında vefat etmişti. Onun vefatından sonra Hz. Ebu Bekir (r.a.) halife seçildi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) zamanında yapılan savaşlarda Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilen sahâbilerden birçoğu şehit oldu. Bu

Görsel 55

Görsel 53; görsel 52'de gösterilen fotoğrafın bulunduğu sayfayı göstermektedir. Fotoğraf, ders kitabında çokça kullanılan etkinlik bölümü içerisinde; sağ alt köşede, kaynağındaki boyutuna göre kesilmeden ve daraltılmış bir şekilde sunulmuştur. Etkinlik bölümünde, "Yüce Kitabım" başlığı altında kısaltılmış ve dördlüklerden oluşan, M. Yaşar KANDEMİR'e ait bir şiir kullanılmıştır. Şiir'in bittiği yerden itibaren, fotoğrafın sol tarafında kalan kısımda ise "...şiirde Kur'an-ı Kerim'le ilgili ne gibi bilgiler yer almaktadır?" şeklinde "beyin fırtınası" tekniğini kullanırmaya yönelik bir soru

sorulmuştur. Bu sayede öğrenciler, şiirdeki bilgileri kendi aralarında tekrarlayıp daha önceden de edindikleri bilgileri pekiştirebileceklerdir.

Etkinlik bölümü ve fotoğraf, “Kur’an-ı Kerim’in Hz. Muhammed’e İndirilişi” başlığı altında kullanılmıştır. Konu içerisinde, Kur’an-ı Kerim ile ilgili bilgilerin verilmesi, yine aynı şekilde etkinlik bölümünde ve fotoğrafta Kur’an-ı Kerim’in vurgulanması, içerik ve fotoğrafın uyumlu olduğunu göstermektedir. Ünite kazanımı açısından incelendiğinde ise, fotoğrafın “Kur’an’ın Hz. Muhammed’e indiriliş sürecini özetler” kazanımıyla, Kur’an-ı Kerim vurgulandığı için dolaylı olarak bir ilişki söz konusudur.

Görsel 56

Görsel 54, ders kitabının 88. sayfasında kullanılan bir fotoğraftır. “Duanın muhtevasını ve dua edenin iç dünyasını yansıtan dış şekiller duanın bir parçası sayılır. Ayakta durma, diz çökme, eğilme, secde etme, başını eğme, elleri gökyüzüne doğru kaldırma, iki yana açma, kavuşturma, kenetleme, gözleri yukarıya dikme, elleri birbirine vurma, göğse veya alna vurma, ayakların çıplak veya giyinik, başın açık veya örtülü olması, vücudun bir yere yönelmesi, hareket etmesi.. gibi haller çeşitli dinî çevrelerde dua esnasında görülen farklı davranışlardır” (Cilacı, 1994:529-530). Dolayısıyla, Fotoğrafta da tesettürlü bir kız ve başında namaz takkesi olan bir erkek çocuğunun dua ettiği anlaşılmaktadır.

Her iki çocuğun da beyaz ağırlıklı renkte elbiseler giymiş olması, arka planda da aynı şekilde beyaz bir ton kullanılması; fotoğrafın net ve temiz görünmesini sağlamıştır. Bununla beraber, kullanılan beyaz ağırlıklı renkler, çocukların jest ve mimiklerinin de ön plana çıkmasını sağlamıştır. Fotoğraf kaynağına bakıldığında ise, “Müslüman Arap erkek ve kız kardeş birlikte dua etmekte” yazmaktadır (www.bigstockphoto.com).

KUR'AN-I KERİM'İ TANIYALIM

H. Davut (a.s.) bir gün Lokman'a (a.s.), "Bana bir koyun kes." dedi. O da denileni yaptı. Davut Peygamber (a.s.), koyunun en iyi, en yararlı iki parçasını kendisine getirmesini söyledi. H. Lokman (a.s.) koyunun kalbini ve dilini getirdi. Bir süre sonra H. Davut (a.s.), Lokman'dan (a.s.) bir koyun daha kesmesini istedi. H. Lokman (a.s.) denileni yapınca bu kez Davut Peygamber (a.s.), koyunun en işe yaramaz, kötü, zararlı iki parçasını getirmesini söyledi. H. Lokman (a.s.) yine koyunun kalbini ve dilini getirdi. H. Davut (a.s.), H. Lokman'a (a.s.) niçin en zararlı ve en yararlı iki parça isteyince kalp ve dil getirdiğini sorunca H. Lokman (a.s.) şöyle dedi: "İyi olduğu ve iyi kullanıldığı zaman bu ikisinden daha güzel, yararlı başka bir şey yoktur. Kötü olduğu ve kötü kullanıldığı zaman da bu ikisinden daha kötü bir şey yoktur."¹

Etkinlik

- H. Lokman (a.s.) oğluna şöyle dedi: "Oğulcuğum. Suskunluğun için hiç pişman olma. Konuşmak gümüşten ise susmak altındandır. Ben konuştuğum bazı şeylerden pişmanlık duymuşumdur ancak sustuğum için hiç pişmanlık duymamışumdur."
- "Ey oğulcuğum! Âlimlerle otur. Onların dizinin dibinden aynılma. Çünkü Allah yeri, göğün yağmuru ile dirilttiği gibi kalpleri de hikmet nuru ile diriltir."

M. Âsim KÖKSAL, Peygamberler Tarihi, C 2, s. 235.

- Yukarıdaki öğütlerden ne gibi ilkeler çıkarılabilir?
- Bunların günlük hayattaki önemi nedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

H. Lokman (a.s.), Beytül Makdis yakınlarındaki Remle denilen şehirde vefat etti.²

Etkinlik

H. LOKMAN (A.S.)'IN OĞLUNA ÖĞÜTLERİ

"Ant olsun, biz Lokman'a, Allah'a şükret, diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye layıktır.

Lokman, oğluna öğüt vererek: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk büyük bir zulümdür, demişti.

Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte

1. M. Âsim Köksal, Peygamberler Tarihi, C 2, s. 232.
2. M. Âsim Köksal, Peygamberler Tarihi, C 2, s. 229-235.

67

4. ÜNİTE:

bunun için) önce bana, sonra da ana-babama şükret, diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır.

Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarsa onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.

Lokman, öğütlerine devamla şöyle demişti: Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsaydı yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.

Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdendir.

Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez.

Yürüyüşünde tabii ol, sesini alçalt..."

(Lokman suresi, 12-19. ayetler.)

Verilen örneği de dikkate alarak yukarıdaki öğütlerden ilkeler çıkarıp bunları aşağıdaki şemaya yazınız.

İLKELER

Anne-babamıza teşekkür etmeliyiz.

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 58

Görsel 55 ve 56; görsel 54'de gösterilen fotoğrafın sunulduğu konunun sayfalarını göstermektedir. Fotoğraf, etkinlik bölümü içerisindeki "Hz. Lokman (A.S.)'ın Oğluna Öğütleri" başlığı altında; konu metninin sonunda; üstünde ve solunda paragraf kalacak şekilde, sayfa merkezinin sağında kullanılmıştır. Etkinlik tablosunun son kısmında ise, konu tekrarını ve bilgilerin pekiştirilmesini sağlamak amacıyla bir şema örneği sunulmuştur.

Konu metninde, Hz. Lokman (A.s.) oğluna; “Allah’a ortak koşma, önce Allah’a sonra da anne ve babana şükret, namaz kıl, iyiliği emret, kötülüklerden vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret, insanları küçümseme, böbürlenme” şeklinde öğütler verdiği anlatılmıştır. Dolayısıyla kullanılan fotoğrafta, konu metninde ifade edilen “Şükretmek” fiiline vurgu yapılarak, konu metni ile olan uyumu sağlanmıştır. Konu metni kazanım açısından incelendiğinde; “Hz. Lokman’ın öğütlerinden çıkarımlarda bulunur” kazanımı ile doğrudan, fotoğraf ise dolaylı olarak ilişkilidir.

“Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesindeki Tabloların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 4. ünitesi olan “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesindeki 1 adet tablonun incelemesi yapılmıştır.

4. ÜNİTE

D. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere; “Kadir, 610, 6666, Bakara, 114, Mushaf, 30, Ramazan, Kevser,” ifadelerini doğru biçimde yerleştiriniz.

1. Kur’an-ı Kerim’in iki kapak arasına alınıp kitap hâline getirilmiş ilk nüshasına denir.
2. Kur’an’ın en kısa suresi, en uzun suresi ise suresidir.
3. Kur’an’da cüz, ... sure ve yaklaşık ayet vardır.
4. Kur’an, ... yılının ayında, ... Gecesi’nde indirilmeye başlamıştır.

E. Aşağıdaki bilgilerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına da “Y” yazınız.

- (.....) Kur’an-ı Kerim’i kitap hâline getiren komisyonun başkanı Hz. Ömer’dir (r.a.).
- (.....) Kur’an’ın her yirmi sayfasına cüz denir.
- (.....) Kur’an’ın ilk inen ayetleri Fâtiha suresinde yer almaktadır.
- (.....) Kur’an-ı Kerim Peygamber Efendimize (s.a.v.) ilk kez Hira Mağarası’nda indirilmeye başlamıştır.

F. Aşağıdaki öz değerlendirme formunu doldurunuz.

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	Bunu çok iyi yapabiliyorum.	Bunu kısmen yapabiliyorum.	Bunu yapamıyorum.
Kur’an’ın, Allah (c.c.) tarafından insanlara gönderilen son ve evrensel bir kitap olduğunu açıklayabilirim.			
Kur’an’ın Hz. Muhammed’e (s.a.v.) indiriliş sürecini özetleyebilirim.			
Kur’an’ın ne zaman, niçin ve nasıl kitap hâline getirildiğini anlatabilirim.			
Kur’an’ın ne zaman, niçin ve çoğaltıldığını açıklayabilirim.			
Kur’an’ın iç düzenine ilişkin ayet, sure ve cüzün anlamlarını kavrayarak Kur’an’dan bunlara ilişkin örnekler gösterebilirim.			
Hz. Lokman’ın (a.s.) öğütlerinden çıkarımlarda bulunabilirim.			

İki kez “Bunu kısmen yapabiliyorum.” ya da bir kez “Bunu yapamıyorum.” seçeneğini işaretlediyseniz başarılı olabilmek için bu konuları tekrar çalışmalısınız.

90

Görsel 57, ders kitabının 90. sayfasının en alt kısmında kullanılmış bir tablo örneğidir. Ders kitabının diğer ünitelerinde de kullanıldığı gibi, “Öz Değerlendirme Formu” şeklinde adlandırılan tablo, “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinde de kullanılmıştır. Tablo, 7 satır, 4 sütundan oluşmaktadır. Kırmızı ve pembe renk tonlarının hâkim olduğu tablonun ilk satırında, “Öz Değerlendirme Formu, Bunu Çok İyi Yapabiliyorum, Bunu Kısmen Yapabiliyorum, Bunu Yapamıyorum” gibi başlık ve derecelendirme cümleleri yazmaktadır. Tablonun açıklama kısmında ise, işaretlenen derecelendirme bölümünün sonuçlarının değerlendirilebilmesi için gerekli bilgiler verilmiştir. Değerlendirmeye ölçüt olan satırlarda ise, ünite kazanımlarının yazdığı anlaşılmaktadır. Ünite kazanımları içerisindeki “Kur’an’ın kitap hâline getirilmesi ve çoğaltılması ile ilgili süreci açıkla” kazanımı iki ayrı madde olarak, 4. ve 5. satırlarda yazılmıştır. Bunun haricindeki kazanımlar ise tablo 10’da gösterildiği gibi aynı şekilde sıralanmıştır.

Ünite sonunda sunulan tabloda, ünite konularının, dolayısıyla kazanımların pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, öz değerlendirme formu ile çıkan sonuca göre, öğrencilerin kendilerini değerlendirip konu ile ilgili eksiklerinin tamamlanması amaçlanmıştır. Ünite konularının tekrarı ve ünite kazanımlarının amacına ulaşım ulaşmadığını gösterebilmesi açısından önemli bir tablodur.

“Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” Ünitesindeki Şemaların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 4. ünitesi olan “Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım” ünitesinde bulunan 1 adet şemanın incelemesi yapılmıştır.

Görsel 60

Görsel 58’de gösterilen şema görseli, ders kitabının 74. sayfasında kullanılmıştır. Mavi renk tonlarının kullanıldığı görselin arka plan rengi ise beyazdır. Şema açıklamasında “İlahi kitapları ve gönderildikleri peygamberleri gösteren bir şema” yazmaktadır. Şemada, toplam 5 adet bilgi bulutunun olduğu görülmektedir. Boyutları, renkleri ve şekilleri aynı olan bilgi bulutlarının merkezinde “Dört Büyük Kutsal Kitap”; oklarla gösterilen kenarlardaki bulutlarda ise, “Hz. Musa’ya (a.s.) Tevrat, Hz. Davut’a (a.s.) Zebur, Hz. İsa’ya (a.s.) İncil, Hz. Muhammed’e (s.a.v.) Kur’an-ı Kerim” yazdığı görülmektedir. Şemada, düz yazı ile aktarılabilecek bilgilerin görselleştirilerek sunulması, bilgilerin öğrencilere iletilebilmesi ve etkili olabilmesi açısından oldukça önemlidir.

4. ÜNİTE:

1. Son İlahi Kitap Kur'an-ı Kerim

Güdüleme

Kur'an-ı Kerim hakkında neler biliyorsunuz?

Yüce Allah, insanı en güzel şekilde ve akıllı bir varlık olarak yaratmış, ona pek çok nimet vermiştir. Buna karşılık da insana birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Yüce Yaratıcı, insana sorumluluklarını bildirmek amacıyla tarih boyunca peygamberler ve kitaplar göndermiştir.

İlahi kitapları ve gönderildikleri peygamberleri gösteren bir şema

Not Edelim

Kur'an-ı Kerim dışındaki ilahî kitaplar peygamberlere indirildiği dönemde yazıya geçirilmemiş ve insanlar tarafından değişikliğe uğratılmıştır. Bozulmadan günümüze kadar gelen tek ilahî kitap Kur'an-ı Kerim'dir.

Kur'an-ı Kerim, ilahi kitapların sonuncusudur ve biz Müslümanların kutsal kitabıdır. Kur'an, Allah (c.c.) tarafından indirilmiştir. Bu durum bir ayette şöyle ifade edilmiştir: "Kur'an, ataları uyanılmamış, bu yüzden de gaflet içinde olan bir kavmi uyarman için mutlak güç sahibi, çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir."¹ Yüce kitabımız Kur'an, baştan sona kadar tamamen Allah'ın (c.c.) sözlerinden oluşmaktadır. Ona herhangi bir insanın ya da Peygamberimizin (s.a.v.) sözü asla karışmamıştır.

Yüce kitabımız Kur'an, Peygamberimize (s.a.v.) vahiy yoluyla indirilmiştir. Vahiy, peygamberler aracılığıyla insanların hayatını hangi ilkelere yönlendirmesi ve nelere

1. Yâsîn suresi, 5-6. ayetler.

Görsel 61

Görsel 59; görsel 58'de bulunan şemanın tam sayfasını göstermektedir. Şema, sayfa merkezinin üst kısmında; sayfa kenarlarına eşit genişlikte ve çerçevesiz olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla şemanın arka planı, aynı zamanda sayfanın arka planı olarak kullanılmıştır.

Şema, 4. ünitenin ilk konusu içerisinde, "Son İlahi kitap Kur'an-ı Kerim" başlığı altında sunulmuştur. Konu metninde, Yüce Allah'ın, insanlara sorumluluklarını bildirmek

amacıyla, peygamberler ve kitaplar gönderdiği ve son ilahi kitap olan Kur'an-ı Kerim'den bahsedilmiştir. Konu metninde bahsi geçen ancak isimleri ve hangi peygambere gönderildiği belirtilmeyen “İlahi Kitaplar”, kullanılan şemada görselleştirilerek sunulmuştur.

Konu metni; “Kur'an'ın, Allah tarafından insanlara gönderilen son ve evrensel bir kitap olduğunu açıklar” kazanımıyla doğrudan ilgilidir. Şema ise, ilahi kitaplardan bahsedilmesi açısından, “Kur'an'ın, Allah tarafından insanlara gönderilen son ve evrensel bir kitap olduğunu açıklar” kazanımıyla dolaylı olarak ilgilidir.

2.2.5. “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi

Ders kitabının 5. ünitesi olan “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” isimli ünite, toplam 18 sayfadan oluşmaktadır. Üniteye 8 kazanım, 15 görsel materyal bulunmaktadır.

2.2.5.1. “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi

Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik Tanıtım Ünitesindeki Kazanımlar

SEVGİ, DOSTLUK VE KARDEŞLİK
ÜNİTE KAZANIMLARI
1. Sevmenin ve sevilmenin bir ihtiyaç olduğunu fark eder. 2. Sevginin, yaratılmışların hayatlarını sürdürmedeki önemini açıklar. 3. Sevginin Allah tarafından insanlara verilen bir nimet olduğunu örneklerle açıklar. 4. Sevgi ifadesi olan davranışlara örnekler verir. 5. Allah'ın, yarattıklarını sevdiğine dair örnekler verir. 6. Sevginin, dostluk ve kardeşlik bakımından önemini irdeler. 7. İslam'da sevgi ve barışın önemini örnekleri ile açıklar. 8. Dostça ve kardeşçe yaşamaya özen gösterir.
ÖĞRENME ALANI: AHLAK

Tablo 12

Tablo 12, ders kitabının 5. Ünitesi olan “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesindeki kazanımları göstermektedir. Toplam 8 adet kazanımı içeren ünitenin öğrenme alanı, Ahlak’tır. Ahlak, “İnsanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya konan iradeli davranışlar bütünü; bu konularla ilgili ilim dalı” (Çağrıcı, TDV 1989:1). Ayrıca, “bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda bulundukları davranış biçimleri ve kuralları demektir” (MEB, 2010:17).

“Ahlak öğrenme alanıyla din-ahlak ilişkisini, kişisel gelişim ve toplumsal barış için millî, ahlaki ve dinî değerlerin önemini, hak ve özgürlüklerin kullanımını, barış içinde yaşamayı, dürüst ve güvenilir bir insan olmayı, affetmeyi ve bağışlamayı öğretmek amaçlanmaktadır.” Bu öğrenme alanı ile öğrenciler; sevmek ve sevilmenin dini, ahlaki ve toplumsal bir değer olduğunun; kin ve nefretin ise sevgi, barış ve dostluğu ortadan kaldırdığını farkına varır (MEB, 2010:17).

ÖĞRENME ALANI: AHLAK	91
5. ÜNİTE: SEVGİ, DOSTLUK VE KARDEŞLİK	91
1. Sevmek ve Sevilmek Bir İhtiyaçtır	92
2. Sevgi Allah’ın Bize Verdiği Bir Nimettir	94
3. Allah Yarattıklarını Sever	96
4. Dostluk ve Kardeşliğin Temeli Sevgidir	99
5. İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler	102
DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI	107

Görsel 62

Görsel 60, “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesinin içeriğini oluşturan başlıkları göstermektedir. Ünite, toplamda 5 başlık ve Değerlendirme Çalışmaları bölümünden oluşmaktadır. Sadece ana başlıklardan oluşan ünitenin başlıkları; “Sevmek ve Sevilmek Bir İhtiyaçtır, Sevgi, Allah’ın Bize Verdiği Bir Nimettir, Allah, Yarattıklarını Sever, Dostluk ve Kardeşliğin Temeli Sevgidir, İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler” şeklinde isimlendirilmiştir.

Tablo 12’de gösterilen ünite kazanımları ile görsel 60’da gösterilen konu başlıkları incelendiğinde; “Sevmek ve Sevilmek Bir İhtiyaçtır”, “Sevgi, Allah’ın Bize Verdiği Bir

Nimettir”, “Allah, Yarattıklarını Sever”, “Dostluk ve Kardeşliğin Temeli Sevgidir”, “İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler” başlıklarının sırasıyla; “Sevmenin ve sevilmenin bir ihtiyaç olduğunu fark eder”, “Sevginin Allah tarafından insanlara verilen bir nimet olduğunu örneklerle açıklar”, “Allah’ın, yarattıklarını sevdiğine dair örnekler verir”, “Sevginin, dostluk ve kardeşlik bakımından önemini irdeler”, “Dostça ve kardeşçe yaşamaya özen gösterir” kazanımları ile doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.5.2.“Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi

Bu bölümde ders kitabının 5. ünitesi olan “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesindeki görsel materyallerin analizi yapılmıştır.

Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik Ünitesindeki Görsel Materyallerin Sayısal Dağılımı

5. ÜNİTE	Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik
RESİM	1
FOTOĞRAF	11
TABLO	2
ŞEMA	1
HARİTA	-
TOPLAM	15

Tablo 13

Tablo 13’de “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesindeki görsel materyallerin sayıları gösterilmiştir. Ünite; 1 resim, 11 fotoğraf, 2 tablo, 1 şema olmak üzere toplamda, 15 görsel materyal bulunmaktadır. Tablodaki görsellerin dağılımına bakıldığında, sayısal olarak en fazla kullanılan öge fotoğraf; görsel materyaller içerisinde bulunmayan öge ise harita’dır.

“Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesindeki Resimlerin Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 5. ünitesi olan “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesindeki bir adet resmin incelemesi yapılmıştır.

Görsel 63

Görsel 61, ders kitabının 97. sayfasında kullanılan bir resim ögesidir. Dikdörtgen şekilde sunulmuş resmin açıklamasında; “Allah’ın (c.c.) güzel isimlerinden (esma-i hüsnâ) Ya Vedûd yazılı bir hat örneği” yazmaktadır. Ders kitabı kaynaklarında belirtilmeyen resmin kaynağına ulaşıldığında, 21x29 cm boyutlarında hazırlanmış Çekin’e ait bir hat örneği olduğu anlaşılmaktadır (www.ktsv.com.tr).

SEVGİ, DOSTLUK VE KARDEŞLİK

sürdürebilmesi için de pek çok nimet var etmiştir. Ona el, ayak, göz, kulak gibi değer biçilemeyecek kadar kıymetli organlar vermiştir. Rabb'imiz (c.c.), insanların nefes alabilmesi için havayı, içmesi için suyu, beslenebilmesi için gıdaları yaratmıştır. Allah (c.c.), tabiattaki bitkileri, hayvanları, tüm güzellikleri de insan için var etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c.) insanlar için yarattığı nimetlere dikkat çeken birçok ayet bulunur. Mesela İbrâhim suresinde şöyle buyrulur: "(O öyle lütüfkâr) Allah'tır ki gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin (yaralanmanız) için akıttı. Düzenli seyreden Güneş'i ve Ay'ı size faydalı kıldı; geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi. O, size istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız..."¹ Yüce Allah'ın insanı en güzel şekilde yaratması ve ona sayısız nimetler vermesi, Rabb'imizin (c.c.), kullarını ne kadar çok sevdiğini gösterir.

Yüce Yaratıcı'nın kullarını sevdiğinin göstergelerinden biri de peygamberler ve ilahi kitaplar göndermesidir. Rabb'imiz (c.c.), insanın dünyada ve ahirette mutlu olmasını istemiştir. Bunun için de ona dünyada nasıl yaşaması gerektiğini öğretmek, sorumluluklarını bildirmek, doğru yolu göstermek amacıyla peygamberler ve kutsal kitaplar göndermiştir. Eğer Allah (c.c.), peygamberler ve ilahi kitaplar göndermemiş olsaydı insanlar batıl inançlara, yanlış yollara sapabilirlerdi. Allah'ı (c.c.) tanıyamaz, ona nasıl ibadet edeceklerini bilemezlerdi. Ahlaklı ve erdemli bir hayat sürmenin yollarını bilmekte güçlük çekerlerdi. Nâlekim Kur'an'da Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Ant olsun, Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara ayetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütfu bulunmuştur..."²

Allah'ın (c.c.) güzel isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) "Yâ Vedûd" yazılı bir hat örneği

1. İbrâhim suresi, 32-34. ayetler.
2. Âl-i İmân suresi, 164. ayet.

Görsel 64

Görsel 62'de, görsel 61'de bulunan resmin tam sayfası gösterilmiştir. Resim, sayfa yüzeyinin sağ alt köşesinde; solunda ve üst kısmında konu metni kalacak şekilde, dikdörtgen biçiminde konumlandırılmıştır. Resim; "Allah Yarattıklarını Sever" başlığı içerisinde kullanılmıştır. Konu metninde ise; Allah'ın insanları en güzel bir biçimde yarattığından, insanlara birçok nimet verdiğinden, tüm güzellikleri insanlar için yarattığından, insanları sevdiğinden, dünyada ve ahirette mutlu olmalarını istediğinden

bahsedilmiştir. Konu metni ve kullanılan resim, uyum açısından incelendiğinde; görselleştirilerek sunulan Allah'ın “El Vedûd” isminin anlam itibarıyla konu ile birbirini tamamlar nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, konu içeriği ve görsel, anlam açısından birbirleriyle uyum içerisinde olup bütünlük oluşturmuşlardır.

Konu metni, kullanılan resim ve konu başlığı; kazanım açısından incelendiğinde, “Sevginin Allah tarafından insanlara verilen bir nimet olduğunu örneklerle açıklar” kazanımının dolaylı olarak; “Allah'ın, yarattıklarını sevdiğine dair örnekler verir” kazanımının ise, doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesindeki Fotoğrafların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 5. ünitesi olan “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesindeki 3 fotoğrafın incelemesi yapılmıştır.

Dua yoluyla Allah'a (c.c.) sevgimizi ifade ederiz.

Görsel 65

Görsel 63, ders kitabının 92. sayfasında kullanılmış bir fotoğraftır. Fotoğrafta, dua eden bir kadın görülmektedir. Fotoğraf açıklamasında ise “Dua yoluyla Allah’a (c.c.) sevgimizi ifade ederiz” yazmaktadır. Kaynağı belirtilmiş olan fotoğrafın orijinal halinde; “Müslüman genç kadın, gün batımında dua ediyor” yazmaktadır (www.shutterstock.com). Dolayısıyla, fotoğrafın kendi açıklamasından da hareketle “dua” kavramına vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

Görsel 66

Görsel 64 ise, görsel 63’de gösterilen fotoğrafla beraber ders kitabının 92. sayfasında sunulmuştur. Görsel 64’de bir kadın ve bir erkek çocuk gösterilmiştir. Fotoğrafta, sevgi ve mutluluk duygusu ön plana çıkmaktadır. Aynı şekilde fotoğraf açıklamasında; “Sevmek ve sevilme mutluluk kaynağıdır” yazmaktadır. Bu açıdan, fotoğrafın sergilediği tablo, sevgi ve mutluluk duygusuna vurgu yaparak fotoğraf açıklamasını desteklemektedir. Kaynağı belirtilmiş olan fotoğrafın kendi açıklamasında ise “Müslüman genç kadın ile şirin, küçük bir erkek çocuk” yazmaktadır (www.shutterstock.com).

5. ÜNİTE:

1. Sevmek ve Sevilmek Bir İhtiyaçtır

Güdüleme

Anne-babanız, büyükleriniz tarafından sevildiğinizi bilmek sizde ne tür duygular uyandırıyor?

İnsan, maddi ve manevi yönü olan bir varlıktır. Bu sebeple de onun hem maddi hem de manevi ihtiyaçları vardır. Yemek, içmek, giyinmek, barınmak vb. insanın maddi ihtiyaçlarındandır. Yalnızca maddi ihtiyaçlarını karşılamak onun mutlu olması için yeterli değildir. Bunun yanı sıra insanın manevi ihtiyaçlarının da karşılanması gerekir. İnanmak, ibadet etmek, yüce bir varlığa sığınmak, bağlanmak, güvenmek vb. de insanın manevi ihtiyaçlarındandır. Manevi ihtiyaçların en önemlilerinden biri de sevgidir. İnsanın, mutlu olabilmek için sevmeye ve sevilmeye ihtiyacı vardır. Sevmeyen, başkaları tarafından sevilmeyen insan ne kadar varlıklı ve sağlıklı olursa olsun mutsuz, huzursuz olur.

Sevgi, insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygudur. Bu duygu, insanları birbirine bağlar. Sevginin olduğu yerde yüzler güler, üzüntüler neşeye dönüşür, acılar çabuk unutulur, sıkıntılar kolayca halledilir, kalpler kaynaşır.

Sevgi duygusu, insanın mutlu olmasındaki en önemli etkenlerden biridir. Bu duygu, insanı iki şekilde mutlu eder. Birincisi seyerek, ikincisi ise sevilerek mutlu

Dua yoluyla Allah'a (c.c.) sevgimizi ifade ederiz.

Sevmek ve sevilmek mutluluk kaynağıdır.

92

Görsel 67

Görsel 65; görsel 63 ve 64'de gösterilen fotoğrafların bulunduğu tam sayfayı göstermektedir. Her iki fotoğraf da sayfanın sağ tarafında; konu metni solda kalacak şekilde, dikdörtgen biçimde ve alt alta kullanılmıştır. Boyut itibarıyla görsel 63, görsel 64'de gösterilen fotoğraftan daha büyük ölçüde sergilenmiştir.

Görsel 63 ve 64; "Sevmek ve sevilmek bir ihtiyaçtır" başlığı altında kullanılmıştır. Konu metninde ise kısaca, insanın maddi ve manevi ihtiyaçlarından, manevi bir ihtiyaç

olan “sevgi” kavramından ve sevginin öneminden bahsedilmiştir. Konu metni ve görsellerin konuyla ilgisi incelendiğinde, görsel 64’ün açıklaması ve yansıttığı sevgi duygusu açısından; konu metni ile doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Görsel 63 ise, açıklaması nedeniyle konu metni ile doğrudan ilgili olduğu, ancak vurguladığı “dua” kavramı açısından ise, konu metni ile dolaylı olarak ilgili olduğu görülmektedir.

Konu metni ve fotoğraflar ünite kazanımı açısından incelendiğinde, konu metninin ve görsel 64’ün; “Sevmenin ve sevilmenin bir ihtiyaç olduğunu fark eder” kazanımını doğrudan karşıladığı ancak, görsel 63’ün sadece açıklaması itibarıyla bu kazanımı doğrudan karşıladığı anlaşılmaktadır.

Görsel 68

Görsel 66, ders kitabının 104. sayfasında kullanılan bir fotoğraftır. Fotoğrafta, ilköğretim çağındaki; üzerinde okul üniforması bulunan iki kız öğrenci görülmektedir. Ayrıca, bu öğrencilerin birbirleriyle bir şeyler paylaştığı anlaşılmaktadır. Fotoğraf açıklamasında ise, “dostluk ve arkadaşlık insana mutluluk verir” yazmaktadır. Kaynağına

ulaşılamayan fotoğrafın, açıklamasında yazıldığı gibi dostluk, arkadaşlık ve mutluluk duygusunun haricinde daha çok paylaşım ögesini vurguladığı anlaşılmaktadır.

5. ÜNİTE:

Etkinlik

• Aşağıdaki tabloyu, verilen örnekler çerçevesinde doldurunuz.

Dostluk ve Kardeşliğe Zarar Veren Davranışlar	Dostluk ve Kardeşliği Güçlendiren Davranışlar
Kıskançlık	Yumuşak huylu olmak

Hucurât suresinde insanlar toplumsal ilişkileri bozacak kötü davranışlardan kaçınma konusunda şöyle uyarılır: "Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın... Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çektiğirmesin..."¹

Kur'an'da yer alan bir ayette, "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişi den yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, ondan en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."² buyrulur. Böylece insanlar arasında dil, ırk, köken vb. ayrımı yapılmaması hatırlatılarak tüm insanlarla iyi geçinmek gerektiği belirtilir.

Dostluk ve arkadaşlık insana mutluluk verir.

1. Hucurât suresi, 11-12. ayetler.
2. Hucurât suresi, 13. ayet.

104

Görsel 69

Görsel 67; görsel 66'da bulunan fotoğrafın tam sayfasını göstermektedir. Fotoğraf, sayfa yüzeyinin sağ alt köşesinde, dikdörtgen biçimde; "İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler" konu başlığı altında kullanılmıştır. Konu metni; İslam dininin dostluğa, arkadaşlığa, iyiliğe, barışa önem verdiğinden, müminlerin birbirleri ile kardeş gibi yakın olmaları gerektiğinden, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşmanın öneminden

bahsedilmiştir. Konu metninde “arkadaşlık ve paylaşım” kavramlarından söz edilmesi; görsel 66’nın yine aynı şekilde “arkadaşlık ve paylaşım” kavramlarını vurgulaması, görselin konu metni ile uyumlu olduğunu göstermektedir. Kazanım açısından incelendiğinde ise, konu metni ve kullanılan görsel: “İslam’da sevgi ve barışın önemini örnekleri ile açıklar”, “Dostça ve kardeşçe yaşamaya özen gösterir” kazanımlarını karşıladığı anlaşılmaktadır.

“Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesindeki Tabloların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 5. ünitesinde bulunan 1 adet tablonun incelemesi yapılmıştır.

Etkinlik

● Aşağıdaki tabloyu, verilen örnekler çerçevesinde doldurunuz.

Dostluk ve Kardeşliğe Zarar Veren Davranışlar	Dostluk ve Kardeşliği Güçlendiren Davranışlar
Kıskançlık	Yumuşak huylu olmak
.....	
.....	
.....	
.....	

Görsel 70

Görsel 68, ders kitabının 104. sayfasında kullanılan bir tablodur. Tablonun, 6 satır ve 2 sütundan oluştuğu görülmektedir. Tablonun ilk satırında “Dostluk ve Kardeşliğe Zarar Veren Davranışlar” ve Dostluk ve Kardeşliği Güçlendiren Davranışlar” yazmaktadır. Etkinlik tablosu olması nedeniyle, dostluğa ve kardeşliğe zarar veren; dostluğu ve kardeşliği güçlendiren davranışların neler olduğunun öğrenciler tarafından yazılması istenmiştir. Tablonun ikinci satırında ise, “Kıskançlık ve Yumuşak Huylu Olmak” yazılarak, öğrencilere yardımcı olması açısından iki örnek verilmiştir. Ayrıca, tablo

açıklamasında da tablonun bu örnekler çerçevesinde doldurulması istenmiştir. Tablo, renk ve şekil açısından incelendiğinde, diğer etkinlik tablolarında olduğu gibi pembe arka planın kullanıldığı, öğrencilerin doldurması gereken alanların ise mavi renk tonlarından oluşturularak arka plan rengi ile ayrıştırıldığı görülmektedir.

5. ÜNİTE:

Etkinlik

• Aşağıdaki tabloyu, verilen örnekler çerçevesinde doldurunuz.

Dostluk ve Kardeşliğe Zarar Veren Davranışlar	Dostluk ve Kardeşliği Güçlendiren Davranışlar
Kıskançlık	Yumuşak huylu olmak

Hucurât suresinde insanlar toplumsal ilişkileri bozacak kötü davranışlardan kaçınma konusunda şöyle uyarılır: "Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın... Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin..."¹

Kur'an'da yer alan bir ayette, "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişi den yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, ondan en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."² buyrulur. Böylece insanlar arasında dil, ırk, köken vb. ayrımı yapılmaması hatırlatılarak tüm insanlarla iyi geçinmek gerektiği belirtilir.

Dostluk ve arkadaşlık insana mutluluk verir.

1. Hucurât suresi, 11-12. ayetler.
2. Hucurât suresi, 13. ayet.

104

Görsel 71

Görsel 69, görsel 68'de bulunan tablonun tam sayfasını göstermektedir. Konum itibarıyla tablo, sayfanın en üst kısmını kaplayacak ölçülerde tasarlanmıştır. Tablo,

“İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler” başlığı içerisinde sunulmuştur. Konu metninde, İslam dinine göre “dostluk, arkadaşlık, kardeşlik” kavramlarına değinilmiştir. Ayrıca, etkinlik tablosunda istenen bilgilerin, hem tablonun kullanıldığı sayfanın öncesinde, hem de bu bilgilerin tablodan sonra devam eden konu metni içerisinde verilmiş olması; öğrencilerin konuyu tekrar etmelerini ve edindikleri bilgileri pekiştirmelerini sağlayacaktır. Bu da edinilen bilgilerin kalıcılığı açısından önem arz etmektedir.

Ünite kazanımları açısından değerlendirildiğinde ise tablo’nun; “İslam’da sevgi ve barışın önemini örnekleri ile açıklar”, “Dostça ve kardeşçe yaşamaya özen gösterir” kazanımları ile doğrudan ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

“Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” Ünitesindeki Şemaların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 5. ünitesinde bulunan 1 adet şemanın incelemesi yapılmıştır.

Görsel 72

Görsel 70, ders kitabının 96. Sayfasında kullanılan bir şema örneğidir. Şemada, “Sevgi” kavramı ele alınmıştır. Şema açıklamasında; “sevginin diğer kavramlarla ilişkisi

Görsel 71, görsel 70’de bulunan şema’nın ait olduğu sayfayı göstermektedir. Şema, sayfa merkezine ortalanmış bir konumda; konu metni bittikten sonra sunulmuştur. Ayrıca şema, “Sevgi, Allah’ın Bize Verdiği Bir Nimettir” başlığı içerisinde kullanılmıştır. Konu başlığından da anlaşılacağı üzere şema’nın içinde bulunduğu konu metni, “Sevgi” kavramını ve sevgi kavramı ile ilgili olan şefkat ve merhamet, hoşgörü ve anlayış gibi kavramları ele almaktadır. Bu açıdan konu metni ile şema, birbirleriyle doğrudan uyumludur. Kazanım açısından incelendiğinde ise; “Sevginin Allah tarafından insanlara verilen bir nimet olduğunu örneklerle açıklar” ve “Sevgi ifadesi olan davranışlara örnekler verir” kazanımlarıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır

2.2.6. “Aile ve Din” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin ve Kazanımların Analizi

Ders kitabının 6. ünitesi olan “Aile ve Din” isimli ünite; toplam 15 sayfadan oluşmaktadır. Üniteye toplam 9 kazanım, 10 görsel materyal bulunmaktadır.

2.2.6.1.“Aile ve Din” Ünitesinde Bulunan Kazanımların Analizi

Aile ve Din Ünitesindeki Kazanımlar

AİLE VE DİN
ÜNİTE KAZANIMLARI
1. Ailenin birey ve toplum için önemini açıklar. 2. Anne ve babaların, çocuklarının iyiliğini istediğinin farkında olur. 3. Kardeşleriyle iyi geçinmeye istekli olur. 4. Ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki önemini açıklar. 5. Aile içinde kendi sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olur. 6. Aile bireylerinin birbirlerini anlamalarının önemini açıklar. 7. Sorunlarını aile bireyleri ile birlikte çözer. 8. Kadınlara ve çocuklara yönelik olumsuz tutum ve davranışların etkilerini fark eder. 9. İslam dininin aile hayatına ilişkin prensiplerini açıklar.
ÖĞRENME ALANI: DİN VE KÜLTÜR

Tablo 14

Tablo 14, ders kitabının 6. ünitesi olan “Aile ve Din” ünitesindeki kazanımları göstermektedir. Toplam 9 adet kazanımı hedefleyen ünitenin öğrenme alanı ise, Din ve Kültür’dür. Din ve Kültür öğrenme alanıyla; “ailenin önemi ve dinin aileyi korumaya gösterdiği özeni, vatan ve millet sevgisini, millî ve manevî değerlere sahip çıkma ve koruma bilincini, Türklerin Müslüman oluşunu ve İslam’ın Türkler arasında yayılmasında etkili olan şahsiyetleri; dilimizde, edebiyatımızda, örf ve âdetlerimizdeki dinî öğeleri, her türlü bağnazlığın zararlarını, dinlerdeki ortak özellikleri ve farklı inançlara saygı duymayı öğretmek amaçlanmaktadır” (MEB, 2010:18).

Öğrenciler Din ve Kültür öğrenme alanıyla “genel olarak aileye sahip olmanın değerini, birey ve toplum için önemini açıklar. Anne ve babaların daima çocuklarının iyiliğini istediğini fark eder. İslam dininin anne, baba ve büyüklere saygıya yönelik öğütlerini öğrenir. Kardeşleriyle iyi geçinir. Aile içindeki sorumluluklarının bilincinde olur ve aile içi sorunlara birlikte çözüm üretir” (MEB, 2010:18).

ÖĞRENME ALANI: DİN VE KÜLTÜR	109
6. ÜNİTE: AİLE VE DİN	109
1. Aile Toplumun Temelidir	110
2. Anne ve Babam Benim İyiliğimi İster	112
3. Kardeşlerimle İyi Geçinirim	114
4. Ailemizde Birbirimize Saygı Gösterir, Yardım Ederiz	115
5. Ailemizde Birbirimizi Anlamalıyız ve Sorunlarımızı Birlikte Çözmeliyiz	117
6. Aile İçi İlişkilere Yönelik İslam’ın Öğütleri	119
DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI	122

Görsel 74

Görsel 72, “Aile ve Din” ünitesinin içeriğini oluşturan konu başlıklarını göstermektedir. Ünite, toplamda 6 başlık ve Değerlendirme Çalışmaları bölümünden oluşmaktadır. Sadece ana başlıklardan oluşan ünitenin konu başlıkları; “Aile, Toplumun Temelidir, Anne ve Babam Benim İyiliğimi İster, Kardeşlerimle İyi Geçinirim, Ailemizde Birbirimize Saygı Gösterir, Yardım Ederiz, Ailemizde Birbirimizi

Anlamalıyız ve Sorunlarımızı Birlikte Çözmeliyiz, Aile İçi İlişkilere Yönelik İslam’ın Öğütleri” şeklinde isimlendirilmiştir.

Tablo 14’de gösterilen ünite kazanımları ile görsel 72’de gösterilen konu başlıkları incelendiğinde; “Aile, Toplumun Temelidir” başlığı, “Ailenin birey ve toplum için önemini açıklar” kazanımı ile; “Anne ve Babam Benim İyiliğimi İster” başlığı, “Anne ve babaların, çocuklarının iyiliğini istediğinin farkında olur” kazanımı ile; “Kardeşlerimle İyi Geçinirim” başlığı, “Kardeşleriyle iyi geçinmeye istekli olur” kazanımı ile; “Ailemizde Birbirimize Saygı Gösterir, Yardım Ederiz” başlığı, “Ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki önemini açıklar, Aile içinde kendi sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olur” kazanımları ile; “Ailemizde Birbirimizi Anlamalıyız ve Sorunlarımızı Birlikte Çözmeliyiz” başlığı, “Sorunlarını aile bireyleri ile birlikte çözer” kazanımı ile; “Aile İçi İlişkilere Yönelik İslam’ın Öğütleri” başlığı ise, “İslam dininin aile hayatına ilişkin prensiplerini açıklar” kazanımı ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca, “Kadınlara ve çocuklara yönelik olumsuz tutum ve davranışların etkilerini fark eder” kazanımı ise; “Ailemizde Birbirimizi Anlamalıyız ve Sorunlarımızı Birlikte Çözmeliyiz” başlığı ile dolaylı olarak ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.6.2.“Aile ve Din” Ünitesinde Bulunan Görsel Materyallerin Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 6. ünitesi olan “Aile ve Din” ünitesindeki görsel materyallerin analizi yapılmıştır.

Aile ve Din Ünitesindeki Görsel Materyallerin Sayısal Dağılımı

6. ÜNİTE	Aile ve Din
RESİM	-
FOTOĞRAF	6
TABLO	3
ŞEMA	1
HARİTA	-
TOPLAM	10

Tablo 15

Tablo 15’de “Aile ve Din” ünitesindeki görsel materyallerin sayıları gösterilmiştir. Ünite; 6 fotoğraf, 3 tablo, 1 şema olmak üzere toplamda, 10 görsel materyal bulunmaktadır. Ayrıca, ünite resim ve haritaya yer verilmemiştir. Tablodaki görsellerin dağılımına bakıldığında, sayısal olarak en fazla kullanılan öge fotoğraf; en az kullanılan öge ise şema’dır.

“Aile ve Din” Ünitesindeki Fotoğrafların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 6. ünitesi olan “Aile ve Din” ünitesinde bulunan 2 adet fotoğraf incelenmiştir.

Görsel 75

Görsel 73, ders kitabının 114. sayfasında kullanılmış bir fotoğraftır. Fotoğrafta, biri kız biri erkek olmak üzere iki küçük çocuk görünmektedir. Çocukların kitaplarla meşgul olduğu, aynı zamanda da birbirleriyle konuştukları anlaşılan, mutluluk duygusunun hâkim olduğu bir fotoğraftır. Fotoğraf açıklamasında; “kardeşimizi sevmeli, ona yardımcı olmalıyız” yazmaktadır. Fotoğraf kaynağındaki bilgi notunda ise, “bir halı üzerinde kitap okuyan kız ve erkek kardeş. Odaklanmış ve ilgili görülmektedirler.” yazmaktadır (www.shutterstock.com).

Dikdörtgen şeklinde ayarlanmış fotoğraf, yeterince büyük ölçülerde sunulmuştur. Renk itibarıyla, fotoğrafın arka planın beyaz olması; çocukları, zemini ve zemin üzerindeki eşya ve kitapları ön plana çıkararak, onları vurguladığı görülmektedir. Ancak, fotoğrafın açıklama bölümünde, diğer görsellerle bütünlük oluşturabilecek bir renk kullanılmadığı anlaşılmaktadır. “Tasarımcı, kompozisyonunda bir arada kullanabileceği unsurları seçerek gruplandırmalı ve bunları birbirleriyle uyum sağlayacak biçimde düzenlemelidir” (Becer, 2005:72). Fotoğrafın açıklama bölümü, diğer görsellerde olduğu gibi arka planı mavi renk tonlarından oluşturulmuştur. Bununla birlikte, diğer görsellerde olduğu gibi, yazı renginin koyu mavi tonda kullanılmadığı, siyah renk kullanıldığı görülmektedir.

6. ÜNİTE:

Bizler, anne ve babamızın bizim iyiliğimizi istediğini bilmeliyiz. Onların yaptığı uyarıları dikkate almalı, öğütlerini dinlemeliyiz. Anne ve babamızın istekleri bazen bize zor gelse de hoşumuza gitmese de o isteklerin bizim iyiliğimize, faydamıza olduğunu unutmamalıyız.

3. Kardeşlerimizle İyi Geçinirim

Güdüleme

Kardeşiniz var mı? Varsa sizin için onun varlığı ne anlam ifade ediyor?

Kardeşlerimiz bizim en yakınlarımızdır. Onlarla aynı anne ve babadan dünyaya gelmiş, aynı evde doğmuş ve büyümüşüzdür. Odamızı, soframızı, eşyalarımızı, giysilerimizi paylaşmışızdır. Beraber üzülmüş, beraber sevinmişizdir. Kardeşlerimizle biz, aynı vücudun parçaları gibiyizdir. Bütün bu sebeplerle kardeşlerimizi kendimize çok yakın hissediyoruz. Duygularımızı, düşüncelerimizi, sırlarımızı onlara rahatlıkla anlatırız. Bir sıkıntımız olduğunda ilk olarak onlarla paylaşıyoruz. Zor duruma düştüğümüzde, yardıma ihtiyaç duyduğumuzda, fikir danışmak istediğimizde öncelikle onlara başvururuz. Sevinçli bir olay yaşadığımızda da bunu kardeşimizle paylaşıyoruz.

Ailede huzur ve mutluluğun sağlanması için kardeşlerin birbiriyle iyi ilişkiler içinde olması gerekir. Kardeşler arasındaki ilişkiler, öncelikle sevgi ve saygı temeline dayanmalıdır. Bunun gereği olarak da ailede kardeşler birbirini sevmeli ve saymalıdır. Birbirlerine şefkat ve merhametle yaklaşmalıdır. Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde, "Büyüklerine saygı göstermeyen ve küçüklerine merhamet etmeyenler bizden değildir."¹ buyurarak bu konuda bizleri uyarmıştır.

1. Ebu Davud, Edeb, 66.

114

Kardeşimizi sevmeli, ona yardımcı olmalıyız.

Görsel 76

Görsel 74, görsel 73’de gösterilen fotoğrafın bulunduğu sayfayı göstermektedir. Fotoğraf, sayfa merkezinin sağında; üstünde, altında ve solunda konu metni kalacak şekilde yerleştirilmiştir. Fotoğrafın ve sayfanın arka plan renginin aynı olması; fotoğrafın baskı kalitesinin temiz olması ve sade bir görsellik sunması, görselin dikkat çekiciliği açısından önem arz etmektedir. Bu amaçla, görselde vurgulanmak istenen öğelerin yeterince ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Fotoğraf, “Kardeşimle İyi Geçinirim” başlığı içerisinde kullanılmıştır. Konu metni, aile içerisinde kardeşlerin birbirleri ile olan etkileşimlerinden; mutluluklarından, sevinç ve üzüntülerinden, yardımlaşma ve paylaşımlarından, ayrıca, tüm bu ilişkilerin öneminden bahsetmektedir. Bu açıdan, görselin konu metni ile olan ilişkisi, birbirlerini destekler

nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Konu metni ve kullanılan görsel, ünite kazanımları açısından incelendiğinde ise, “Kardeşleriyle iyi geçinmeye istekli olur” kazanımı ile doğrudan bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

Görsel 77

Görsel 75, ders kitabının 116. sayfasında kullanılan bir fotoğraftır. Fotoğrafta, birbirlerine yardım ettikleri anlaşılan bir baba; biri kız, biri erkek olmak üzere iki çocuk gösterilmiştir. Ailede yardımlaşma ve dayanışma örneğinin vurgulandığı görselin açıklamasında; “ailede bireylerin sorumluluğunu yerine getirmesi dayanışmanın gereğidir” yazmaktadır. Fotoğraf kaynağındaki açıklama da ise, “baba ve çocuklar, bulaşık makinesini birlikte boşaltıyorlar” yazmaktadır (www.shutterstock.com). Baskı kalitesi temiz olan görselin açıklama bölümünde diğer görsellerde olduğu gibi mavi renk tonları kullanılmıştır. Bu nedenle fotoğrafın, diğer görsellerle tasarım açısından bir bütünlük oluşturduğu anlaşılmaktadır.

6. ÜNİTE:

Aile ocağı, bireylerin bir arada yaşadığı yuvadır. Bu kutsal yuvada özen gösterilmesi gereken en önemli konulardan biri de dayanışma ve iş birliğine önem vermektir. Ailede yapılması gereken bazı işler vardır. Yemek hazırlanması, sofranın kurulması ve toplanması, alışveriş yapılması, giysilerin ütülenmesi, odaların düzenli tutulması bunlar arasında sayılabilir. Bu gibi işleri aile bireylerinden birine yüklemek yanlıştır. Ev işlerini herkes yardımlaşma içinde yürütmelidir. Mesela sofa kurulurken ve kaldırılırken çocuklar anne ve babalarına yardım etmelidirler. Evin küçük alışverişlerini yapmalıdırlar. Yataklarını düzenlemeli, odalarını toparlamalıdırlar.

Ailede bireylerin sorumluluğunu yerine getirmesi dayanışmanın gereğidir.

İslam dini, başta anne ve babamız olmak üzere tüm aile bireylerimize saygılı olmamızı, iyi davranmamızı emreder. Örneğin bir ayette Yüce Allah, **"Biz, insana, ana ve babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir..."**¹ buyurarak bizleri uyarır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bir hadisinde, **"Allah'ın rızası anne ve babanın rızasındadır. Allah'ın gazabı da anne ve babanın gazabındadır."**² buyurarak anne ve babamızı üzecek, onlara saygısızlık olarak değerlendirilebilecek davranışlardan kaçınmamızı ister. Öyleyse bizler, dinimizin öğütlerini, uyanlarını dikkate alalım. Başta anne ve ba-

1. Ankebü't suresi, 8. ayet.
2. Tirmizî, Bîr, 3.

Görsel 78

Görsel 75, görsel 76'da bulunan fotoğrafın kullanıldığı sayfayı göstermektedir. Fotoğraf, sayfa merkezine ortalı; alt ve üst kısmında konu metni kalacak bir konumda ve dikkat çekici boyutlarda kullanılmıştır. Ayrıca, "Ailemizde Birbirimize Saygı Gösterir, Yardım Ederiz" konu başlığı içerisinde sunulmuştur. Fotoğrafın kullanıldığı konu metninde ise, ailede sevgi ve saygının önemi, yardımlaşma ve dayanışmanın önemi, evde temizlik ve düzenin önemi gibi konulara değinilmektedir. Özellikle, aile içerisinde "yardımlaşma ve dayanışma" kavramlarından bahsedilmiş olması itibarıyla, konu metni

ile görsel birbirlerini tamamlar niteliktedir. Dolayısıyla, konu metni ile görselin doğrudan uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Kullanılan görsel ve konu metni, kazanım açısından incelendiğinde ise, “Ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki önemini açıklar” ve “Aile içinde kendi sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olur” kazanımları ile doğrudan ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

“Aile ve Din” Ünitesindeki Tabloların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 6. ünitesi olan “Aile ve Din” ünitesindeki 1 adet tablonun incelemesi yapılmıştır.

Etkinlik

• Aşağıdaki tabloyu doldurunuz. Kardeşinizle ilişkilerinizi değerlendiriniz.

	Her Zaman	Bazen	Hiçbir Zaman
Kardeşime, kendisini sevdiğimi söz ve davranışlarım ile belirtirim.			
Kardeşime, derslerinde yardım ederim.			
Kardeşimle eşyalarımı rahatlıkla paylaşıyorum.			
Kardeşim benden bir istekte bulunduğu anda onu yaparım.			
Kardeşim üzülünce onunla ilgilenir, sıkıntısını paylaşıyorum.			
Kardeşim yanlış bir davranışta bulunduğu anda onu, güzel bir dille uyarırım.			

Görsel 79

Görsel 77, ders kitabının 115. sayfasında kullanılan bir tablo’dur. Tablo’nun açıklamasında; “aşağıdaki tabloyu doldurunuz. Kardeşinizle ilişkilerinizi değerlendiriniz” yazmaktadır. Mini bir anketten oluşturulmuş tablo; 6 satır ve 4 sütun olarak tasarlanmıştır. Tablo’nun satırlarında, tabloyu dolduracak öğrencinin kardeşiyle olan ilişkilerini belirlemeye yönelik maddeler yazılmıştır. Maddelerin bulunduğu sütun’un haricindeki diğer üç sütunda ise, tabloyu dolduracak öğrencinin kardeşiyle olan ilişkisini derecelendirmeye yönelik “her zaman, bazen, hiçbir zaman” gibi seçenekler bulunmaktadır. Bu sayede, öğrencinin kardeşi ile olan ilişkisini değerlendirmesine olanak sağlanmıştır. Ancak, uygulanan mini anketin öğrenci tarafından tam anlamıyla

sonuçlandırılabilmesi için gerekli bilgilendirme yapılmamıştır. Bir diğer ifadeyle, anketi tamamlayan öğrencinin, kardeşi ile olan ilişkisinin ne derecede olduğunu gösterebilecek bir sonuç derecelendirmesi bulunmamaktadır. Renk açısından incelendiğinde ise tabloda, diğer görsellerde olduğu gibi aynı renk tonları kullanılarak tasarımda bütünlük oluşturulmuştur.

AİLE VE DİN

Etkinlik

• Aşağıdaki tabloyu doldurunuz. Kardeşinizle ilişkilerinizi değerlendiriniz.

	Her Zaman	Bazen	Hiçbir Zaman
Kardeşıme, kendisini sevdiğimi söz ve davranışlarımla belirtirim.			
Kardeşıme, derslerinde yardım ederim.			
Kardeşimle eşyalarımı rahatlıkla paylaşıyorum.			
Kardeşim benden bir istekte bulunduğu anda onu yaparım.			
Kardeşim üzülduğünde onunla ilgilenir, sıkıntısını paylaşıyorum.			
Kardeşim yanlış bir davranışta bulunduğu anda onu, güzel bir dille uyarırım.			

4. Ailemizde Birbirimize Saygı Gösterir, Yardım Ederiz

Güdüleme

Aile bireylerinize saygınızı hangi davranışlarınızla ortaya koyuyorsunuz?

Aile içi ilişkilerde dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler vardır. Bunların başında sevgi ve saygı gelir. Ailede huzur ve mutluluğun olması, iyi ilişkilerin kurulabilmesi için bireylerin birbirlerini sevmesi ve sayması gerekir. Birbirini seven bireylerden oluşan ailelerde huzur ve mutluluk hâkim olur. Sevgi ve saygının olmadığı yerde ise dirlik ve düzen sağlanamaz.

Aile bireyleri birbirini severse aralarında iyi ilişkiler kurulur. Çünkü sevgi, saygıyı da beraberinde getirir. İlişkilerinde sevgiyi temel alan insanlar birbirlerine saygı gösterirler. Birbirlerinin düşüncelerine, haklarına saygılı olurlar. Sevgi temeline dayanan ilişkilerde insanlar birbirlerine hoşgörüyle davranırlar. Birbirlerini kırarak, üzecek davranışlarda bulunmamaya özen gösterirler. Bütün bunlardan dolayı ailede sevgi ve saygı çok önemlidir.

115

Görsel 80

Görsel 77, görsel 78’de gösterilen tablonun bulunduğu sayfayı göstermektedir. Tablo, sayfanın üst bölümünde; ortalı, büyük ölçülerde ve içerisinde bulunduğu konu metninin son bulunduğu yerde kullanılmıştır. “Kardeşlerimle İyi Geçinirim” başlığı altında sunulan tablonun konu metninde; kardeşlerin birbirleri ile olan duygu ve düşünce paylaşımlarından, ailede huzur ve mutluluğun sağlanması için kardeşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin iyi olması gerektiğinden, kardeşlerin birbirlerini sevmeleri, birbirlerine şefkat ve merhamet göstermeleri gerektiğinden bahsedilmiştir. Konu metninin ve

tablo'nun aynı kavramları işlemesi, birbirleri ile doğrudan ilgili olduğunu göstermektedir. Kazanım açısından incelendiğinde ise, konu metni ve tablo; “Kardeşleriyle iyi geçinmeye istekli olur” kazanımıyla doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Aile ve Din” Ünitesindeki Şemaların Analizi

Bu bölümde, ders kitabının 6. ünitesi olan “Aile ve Din” ünitesinde bulunan 1 adet şema incelenmiştir.

Görsel 81

Görsel 79, ders kitabının 112. Sayfasında kullanılan bir şema örneğidir. Şema açıklamasında; “aşağıdaki kavram haritası üzerinde arkadaşlarınızla konuşunuz” yazmaktadır. Kavram haritasına bakıldığında, merkezde büyük harflerle vurgu yapılmış olan “Aile Toplumun” yazdığı görülmektedir. Çevrede ise “temelidir, kendisidir, geleceğidir ve aynasıdır” yazmaktadır. Kavram haritasının tamamlanması ile oluşan “aile toplumun temelidir, aile toplumun kendisidir, aile toplumun geleceğidir, aile toplumun aynasıdır” gibi cümleler hakkında öğrencilerden yorum yapmaları istenmiştir. Dolayısıyla, kavram haritası sayesinde öğrencilerin, hem konuyu tekrar etmeleri hem de tartışma ortamı oluşturularak kendilerini ifade etme becerilerini geliştirmeleri amaçlanmıştır.

6. ÜNİTE:

olarak aile yuvasında tanınırlar. Sevgi, saygı, dayanışma, paylaşma gibi güzel duygular da ilk olarak ailede öğrenilir ve tadılır.

Evliliğin en önemli amaçlarından biri, çocuk sahibi olmaktır. Kur'an'da, "**Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür...**"¹ buyrulur. Böylece evlat sahibi olmanın önemine ve büyük nimet olduğuna dikkat çekilir. Dolayısıyla evlenen çiftler, dünyaya getirdikleri çocuklar vasıtasıyla topluma yeni fertler kazandırır. Böylece aile, toplumun ve neslin devamını da sağlar.

Etkinlik

• Aşağıdaki kavram haritası üzerinde arkadaşlarınızla konuşunuz.

2. Anne ve Babam Benim İyiliğimi İster

Güdüleme

Anne ve babalar çocukları için ne gibi fedakârlıklarda bulunurlar?

Çocuklar hem bilgi ve anlayış hem de güç ve tecrübe bakımından yetersizdirler. Bu sebeple onların, tek başlarına ihtiyaçlarını gidermeleri, hayatlarını kendi başlarına sürdürmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla da çocukların, anne ve babanın rehberliğine, yardımına, yol göstericiliğine ihtiyaçları vardır.

Çocukların iyi yetiştirilmesi, onlara dinin öğretilmesi, Yüce Allah'ın ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) tanıtılıp sevdirmesi anne ve babanın sorumluluğundadır. Ayrıca İslam'a göre anne ve babalar her zaman çocuklarının iyiliğini istemelidir, onları korumalıdır. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim de bu konuda bizleri açıkça uyarır. Bir ayette, "**Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten (cehennemden) koruyun...**"² buyrulur bu durum açıkça ifade edilir. Sevgili

1. Kahf suresi, 46. ayet.
2. Tahrin suresi, 6. ayet.

112

Görsel 82

Görsel 80, görsel 79'da bulunan şemanın tam sayfasını göstermektedir. Şema, "Aile Toplumun Temelidir" başlıklı konu metninin sonunda; sayfa merkezinin üstünde, sayfaya ortalananmış bir konumda kullanılmıştır. Şemanın sunulduğu konu metninde; aile, geniş aile, çekirdek aile kavramlarından; ailenin kutsal bir kurum olduğundan ve öneminden, toplum ve birey kavramları ile aile kavramı arasındaki ilişkiden, aile içerisinde oluşan sevgi, saygı ve paylaşım gibi güzel duygulardan bahsedilmiştir. Konu metninde bahsedilen kavramların aynı şekilde şemada vurgulanan kavramlar ile aynı doğrultuda

olması; konu metni ile şemanın doğrudan birbirleriyle ilişkili ve uyumlu olduğunu göstermektedir. Ünite kazanımları açısından değerlendirildiğinde ise konu metni ve şemanın; “Ailenin birey ve toplum için önemini açıklar” kazanımıyla doğrudan ilgili oldukları anlaşılmaktadır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında incelenen görsel öğelerden elde edilen bulgular kapsamında ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlardan hareketle yapılan öneriler bulunmaktadır.

Sonuçlar

Bu araştırmada, İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında bulunan görsel öğeler; görsel tasarım öğeleri ve görsel tasarım ilkeleri ile ünite kazanımları dikkate alınarak incelenmiştir. Bulgulara dayalı olarak elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- Ders kitabında toplam 6 ünite; 44 kazanım, 82 görsel öge, 115 sayfa bulunmaktadır. Görsel öğelerin ve kazanımların ünitelere göre sayısal dağılımı ise şu şekildedir:

“Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum?” Ünitesinde toplam 8 kazanım, 21 görsel öge; 4 resim, 9 fotoğraf, 4 tablo, 4 şema bulunmaktadır.

“Temiz Olalım” ünitesinde toplam 8 kazanım, 10 görsel öge; 1 resim, 6 fotoğraf, 3 tablo bulunmaktadır.

“Hz. Muhammed'i Tanıyalım” ünitesinde toplam 6 kazanım, 12 görsel öge; 2 resim, 5 fotoğraf, 3 tablo, 1 şema, 1 harita bulunmaktadır.

“Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım” ünitesinde toplam 5 kazanım, 14 görsel öge; 3 resim, 6 fotoğraf, 1 tablo, 4 şema bulunmaktadır.

“Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik” ünitesinde toplam 8 kazanım, 15 görsel öge; 1 resim, 11 fotoğraf, 2 tablo, 1 şema bulunmaktadır.

“Aile ve Din” ünitesinde toplam 9 kazanım, 10 görsel öge; 6 fotoğraf, 3 tablo, 1 şema bulunmaktadır.

- Ders kitabında toplam; 13 resim, 43 fotoğraf, 16 tablo, 11 şema, 1 harita kullanılmıştır. Görsel ögeler içerisinde en çok kullanılan öge fotoğraf; en az kullanılan öge harita’dır. Görsel ögeler içerisinde, ders kitabında bulunmayan ögeler ise, karikatür ve grafikler.
- Görsel ögelerin bir kısmında açıklama bulunmamaktadır. Bir kısmında açıklama olmasına rağmen anlam yönünden yeterli değildir.
- Görsel ögeler içerisinde özellikle resim ve fotoğrafların bir kısmının kaynağı açık olarak verilmesine rağmen bir kısmının kaynağına ulaşamamaktadır. Bunun haricinde, tablo ve şema gibi görsellerin ders kitabı için hazırlanmış özgün tasarımlardan oluştuğu; kullanılan renkler açısından ise, bu görsellerin bütünlük ilkesine uygun olarak hazırlandığı anlaşılmaktadır.
- Kullanılan bazı fotoğraf ve resimlerin boyutları aşırı küçültüldüğü için görüntü kaliteleri bozulmuştur. Ayrıca, küçük boyutlu görsellerin olduğu bazı sayfalarda, konu metninin daha fazla alan kaplamasından dolayı görseller ikinci planda kalmıştır.
- Ünite kazanımları ile görsel ögelerin birçoğu birbirini destekler nitelikte olmakla birlikte bazı ögeler, ünite kazanımları ile uyumsuzdur.
- Ders kitabının bazı bölümlerinde anlam karmaşası oluşturabilecek veya eksik yazılmış cümleler kullanılmıştır.

Öneriler

Araştırma bulguları çerçevesinde geliştirilen öneriler aşağıda belirtilmiştir.

- Kullanılan görseller, ders kitabına ve kullanıldığı konuya uygun olarak özenle seçilmeli/tasarlanmalıdır. Eğitsel içeriğe ve konuya uygun olmayan rastgele belirlenmiş görseller kullanılmamalıdır.
- Özellikle konu içeriğinde kullanılacak “fotoğraflar”, eğitsel içeriğe ve görsel bütünlüğe uygun olarak seçilmeli veya profesyonel kişiler tarafından konuya özgü fotoğraf çekimi yapılmalıdır.
- Görsel öğeler sayfa içerisinde uygun yerlerde ve boyutlarda kullanılmalı, görsel ve metin ilişkisine dikkat edilmelidir.
- Görsel öğeler için yapılan açıklamalarda yazım yanlışı yapılmamalı, yapılan açıklamalar, sınıf seviyesine uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.
- Ders kitabında kullanılacak görseller seçilirken veya tasarlanırken konu ile ilgili bilimsel araştırmalar ve güncel grafik tasarım teknolojisi dikkate alınmalıdır.
- Görseller, öğrencilerin içinde bulunduğu çevreye ve kültüre uygun olarak seçilmeli/tasarlanmalıdır.
- Görsel öğeler içerisinde (resim, fotoğraf, tablo vb.) sadece bir tek öğe yoğun olarak kullanılmamalıdır. Bu öğeler, konu içeriğine uygun olarak dengeli bir dağılım göstermelidir. Ayrıca, öğrencilerin dikkatini çekmesi açısından konu metnine uygun karikatürlere veya konuşan resimlere de yer verilmelidir.
- Konu metni, öğrencilerin sınıf seviyelerine uygun, açık, anlaşılır ve sade bir dil kullanılarak oluşturulmalıdır. Yazım ve imla kurallarına dikkat edilmelidir.
- Ders kitabında ele alınan konuların ilgili kısımlarına, tablet ve akıllı telefonlar aracılığı ile “çevrimiçi eğitim platformlarında” sunulan içeriklere ulaşma imkânı sunabilen (QR kod veya Mobil Uygulama gibi) gerekli bağlantılar oluşturulmalıdır. Bu sayede, öğrenciler konu ile ilgili

video, ses, görsel, haber, doküman vb. görsel ve işitsel araçlara ulaşarak gerekli bilgi ve kazanımları kolay ve eğlenceli bir şekilde elde edebileceklerdir.

- Branş öğretmenleri, ders kitaplarında görülebilen şekilsel veya yazım hatalarını fark etmeleri durumunda, bu hataları sınıf ortamında düzelterek öğrencilere doğrusunu açıklamalıdır. Ayrıca, konu ile ilgili gerekli görsel ve işitsel yardımcı materyallere erişebilmek için Milli Eğitim Bakanlığının online eğitim platformu olan <http://www.eba.gov.tr> adresinden yararlanmalıdır.
- Ders kitaplarındaki şekilsel hataların giderilmesine yönelik Milli Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri (MEBBİS) veya E-Okul gibi çevrimiçi platformlara öğretmenler için “ders kitabı görüş öneri” bölümü eklenmelidir. Bu uygulama sayesinde öğretmenler, kendi alanlarına ait ders kitaplarıyla ilgili görüş ve önerilerini ilgili makamlara daha kolay iletebileceklerdir.

KAYNAKÇA

- AKÇADOĞAN, I. İ. (2006). *Temel Sanat Eğitimi ve Dijital Ortam*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- ALPAN, G. B. (2004). Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına Ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 3, (6), 193-209.
- ASRİ, S. (2011). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Öğretim Programı ve Ders Kitabı Uyumu*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Anabilim Dalı.
- ATALAYER, F. (1994). *Temel Sanat Öğeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ATMACA, A. E. (2006). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım Ve Resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, (171), 318-327.
- AYAS, M. (2018). Kavram Karikatürlerinin Din Öğretiminde Kullanılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (12), 522- 539. 30.12.2018 Tarihinde <http://dergipark.gov.tr/abuifd/issue/41947/480543> adresinden alınmıştır.
- AYDIN, M. Z. (2014). *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- BAYRAKÇI, M. (2005). Ders Kitapları Konusu ve İlköğretimde Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım Projesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 165. 17.03.2017 Tarihinde, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/165/bayrakci.htm adresinden alınmıştır.
- BECER, E. (2005). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Ankara: Dost Kitabevi.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1994). *Genel Öğretim Bilgisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- BUYURGAN, S. ve BUYURGAN, U. (2012). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- CASWELL, H. L. ve CAMPBELL, D. S. (1935). *Curriculum Development*. New York: American Book Company.

- CEMALOĞLU, N. (2003). Öğretimde Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi. N. HAYTA, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Tarih* içinde (s. 1-32). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- CEYHAN, E. ve YİĞİT, B. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- _____(2003), (Oğuzkan'dan aktaran). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- CİLACI, O. (1994). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- ÇAĞRICI, M. (1989). Ahlak. Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi* içinde (s. 1-9). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- ÇITIRIK, A. N. (2018). *Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum ve Etkinlik Kitabım Ders Kitaplarının Biçim ve İçerik Yönünden Karşılaştırmalı İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Eğitimi Anabilim Dalı.
- ÇUKURLU, T. (2017). *Klasik Türk Şiirinde Gül (Gazellerde)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- DAM, H. (1996). *İlköğretim I. Kademe (4-5) Öğrencilerin Din Hakkında Sordukları Sorular ve Bu Sorular Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- DEMİR, R. (2017). Özel Eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Çeşitli Açılardan İncelenmesi. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(9), 103-132.
- DEMİREL, Ö. (2013). *Eğitimde Program Geliştirme: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- DEMİREL, Ö. ve KIROĞLU, K. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- DEMİREL, Ö., SEFEROĞLU, S. S. ve YAĞCI, E. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- DİVANLIOĞLU, H. D. (1997). *Tasar'ın Öge ve İlkeleri (Temel Tasar)*. İstanbul: Birsan Yayınları.
- DOYRAN, E. Y. (1997). *İlköğretim Birinci Sınıf Ders Kitapları İllüstrasyonlarının; Çocuğun Eğitimine Katkısı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim- İş Eğitimi.
- DUMAN, T. ve ÇAKMAK, M. (2011). Ders Kitabının Nitelikleri. L. KÜÇÜKAHMET, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* içinde (s. 19). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- EARGED. (2008). *İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- _____. (2007). *Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- ERDEN, M. ve AKMAN, Y. (2014). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim- Öğrenme- Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ERTÜRK, S. (2013). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Edge Akademi.
- FANG, Z. (1996). Illustrations, Text, and the Child Reader: What are Pictures in Children's Storybooks For? *Reading Horizons*, 37(2) , 131-142.
- GÖKKAYA, K. ve ORUÇ, Ş. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- GÜMÜŞ, Ç. (2010). *Yükseköğretim Kurumlarındaki Grafik Eğitimi İçin Temel Tasarım Eğitimi Konulu Örnek İnteraktif Cd Tasarımı ve Tasarıma İlişkin Öğretim Elemanı ve Öğrenci Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü Grafik Eğitimi Bilim Dalı.
- GÜNDÜZ, M. M. (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne'nin Öğretim İlkelerine Göre İçerik Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı.

GÜNEŞ, F. (2002). *Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Ankara: Ocak Yayınları.

İŞLER, A. Ş. (2003). Yazılı Ders Materyallerinde İllüstrasyon Kullanımının Yeri ve Önemi. *Milli Eğitim Dergisi* , 157. 17.09.2017 Tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/157/isler.htm adresinden alınmıştır.

KAPTAN, S. G. (2005). Ders Kitaplarında Tasarım. Ö. DEMİREL, ve K. KIROĞLU, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* içinde (s. 150-158). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

KARASAR, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.

KARATAY, H. ve PEKTAŞ, S. (2012). Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesine Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 5(10), 183-203.

KAYA, E., KÖSE, E. Ö. ve KONU, M. (2016). Karikatür Destekli Öğretimin Öğrenci Başarısına Etkisi. *EKEV Akademi Dergisi* , 20(67), 109-120.

KAYADİBİ, F. (2001). İslam Dini'nin Eğitim ve Öğretime Verdiği Önem. *Darulfunun Dergisi* , (4), 33-44.

KAZAN, E. (2003). *4. ve 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Allah İnancının Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

KEŞ, Y. (2001). *Görsel İletişimde illüstrasyonun Kullanım Alanlarına Kuramsal Bir Yaklaşım* . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı.

KILIÇ, A. ve SEVEN, S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

KILIÇ, D. (2005). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. Ö. Demirel ve K. KIROĞLU, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* içinde (s. 38-53). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

KINIK, M. ve TOPAKLI, A. (2012). LEVNİ MİNYATÜRLERİNDE İLLÜSTRASYON. *Akdeniz Sanat Dergisi* , 5(10), 71-85.

- KIRBAŞ, A., ORHAN, S. ve TOPAL, Y. (2012). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarındaki Görsel Ögelere Öğretmen Görüşlerinden Hareketle Eleştirel Bir Bakış. *Turkish Studies* , 7 (4), 2225-2235.
- KÖKSAL, H. (2011). Ders Kitaplarında Görsel Materyaller. L. KÜÇÜKAHMET, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* içinde (s. 106-113). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KÜÇÜKAHMET, L. (1998). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul : Alkım Yayınları.
- LİMAN, S.(2007). *İlköğretim I. Kademe Ders Kitabı İllüstrasyonlarının Tasarım İlkelerine ve Öğrencilerin Algı Düzeyine Uygunluğu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim- İş Öğretmenliği Anabilim Dalı.
- MARSH, C. J. (2004). *Key Consept For Understanding Curriculum*. New York: RoutledgeFalmer.
- MEB. (2018). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı.
- _____(2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.
- _____(2007). Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi- Fotoğraf ve Grafik. Ankara.
- _____(1995). Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği. *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* , 58 (2434), 597-616.
- _____(2013). *Taslak Ders Kitaplarının İncelenmesinde, Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler*.
- _____(2012). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. *T.C. Resmi Gazete*, 28409, 16.06.2017 Tarihinde, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/09/20120912-2.htm> adresinden alınmıştır.
- _____(1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. *T.C. Resmi Gazete* , 12 (14574), 2342.
- _____(2006) Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge. *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, (2589). 17.06.2017 Tarihinde <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/410.pdf> adresinden alınmıştır.

- NOLEN, B. ve GOETZ, D. (1959). *Writers' Handbook For Development Of Educational Materials*. U.S.
- ORAL, B. (2005). *Ders Kitaplarının Öğretim Programlarına Uygunluğu*. Ö. DEMİREL ve K. KIROĞLU, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* içinde (s. 82-104). Ankara: Pegem A Yayınları.
- PEKTAŞ, H. (2001). *Ders Kitaplarında Tipografi ve Tasarım Sorunları*. *Hacettepe Üniv. Güz. San. Fak. Sanat Yazıları Dergisi* , 77-82. 21.09.2017 Tarihinde, <http://www.hasippektas.com/ders.kit.html> adresinden alınmıştır.
- ROSS, A. (2000). *Curriculum: Construction and Critique*. New York: Falmer Press.
- SAN, İ. (1999). Türkiye'de Yaratıcı Drama Çalışmalarının Dünü ve Bugünü. B. ONUR, *Cumhuriyet ve Çocuk II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri 4-6 Kasım 1998* içinde (s. 267-273). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- SELİMHOC AOĞLU, A. (2004). *Drama ve İlköğretimde Dramanın Önemi*. XIII. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı 6-9 Temmuz 2004*. Düzenleyen İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Malatya. 06-09. 07.2004.
- SERİN, M. (2003). *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı.
- SÖZEN, M. ve TANYELİ, U. (2015). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ŞAHİN, Ç. (2010). Verilerin Analizi. R. Y. KINCAL, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 181-217). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ŞAHİN, H. (2004). Etkili Bir Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* , 365-375.
- ŞAHİN, K. (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Ders Kitabı İnceleme Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı.
- TEPECİK, A. (2002). *Grafik Sanatlar: Tarih- Tasarım- Teknoloji*. Ankara: Detay Yayınları.

- TERTEMİZ, N., ERCAN, L. ve KAYABAŞI, Y. (2011). Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi. L. KÜÇÜKAHMET, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* içinde (s. 34-66). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TOSUN, C., DOĞAN, R. ve KORKMAZ, A. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu - Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-5*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TOSUNOĞLU, M., ARSLAN, M. M. ve KARAKUŞ, İ. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- TUNA, S. (1997). *İlk Okuma ve Yazma Öğretiminde İllüstrasyon'dan Faydalanma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Anasanat Dalı.
- TUNÇ, T. ve TUĞLUOĞLU, F. (2013). 1926 Müfredatına Göre Yazılan Eşya Dersleri Kitaplarının Eğitsel Ve Görsel Tasarım Yönünden Analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 10 (1), 79-101.
- Tural, E. (2007). *İlköğretim II. Basamak Fen Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.
- UÇAR, T. F. (2004). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- ÜNVER, Ş. ve GENÇ, A. (2013). Görselliğin Gücü: Almanca Ders Kitaplarındaki Görselliğe İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 393-404.
- VARIŞ, F. (1994). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Yayınları.
- _____ (1994). *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- VERO, R. (1983). *Airbrush: The Complete Studio Handbook*. New York: Watson-Guption Publications.
- YALIN, H. İ. (2007). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara : Nobel Yayınları.
- _____ (2014). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel A Yayıncılık.

- YALIN, İ. ve ÖZDEMİR, S. (1998). *Her Yönüyle Öğretmenlik Mesleği*. Ankara : Nobel Yayın Dağıtım.
- YENEN, H. (2010). *Ders Kitabı İnceleme Tekniklerine Göre Kız Kur'an Kursu Öğreticilerinin "İbadetim" Ders Kitabı Hakkındaki Değerlendirmeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı.
- YENİAY, H. K. (2012). *"İnancım" Adlı Ders Kitabının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIZ, V. (2012). Osmanlılar'da Yazı Çeşitleri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (28), 47-62.
- YILMAZ, M. (2014). İnanç Öğrenme Alanları Açısından Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (3), 117-134.
- YOLCU, E. (2004). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri* . Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ZENGİN, M. (2011). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşım*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KAR%C4%B0KAT%C3%9CR E.T. 8 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=HAR%C4%B0TA E.T. 10 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TABLO E.T. 14 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=297629 E.T. 14 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=52534 E.T. 14 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b772d672de742.22913817 E.T. 14 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=resimleme E.T. 14 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=%C3%B6%C4%9Fretim%20program%C4%B1&guid=TDK.GTS.59829f662e59e6.41766301 E.T. 14 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C3%96%C4%9ERE T%C4%B0M E.T. 14 Eylül 2017

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=HEDEF E.T. 14 Eylül 2017

<https://islamansiklopedisi.org.tr/elhamdulillah> E.T. 9 Kasım 2017

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hamd> E.T. 9 Kasım 2017

<https://www.microsoftinsider.es/107287/impacto-supone-la-compra-linkedin/> E.T. 19 Kasım 2017

<http://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-tesisler/adana/sabanci-merkez-cami> E.T. 17 Kasım 2017

<https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/family-happy-muslim-mother-son-togethern-76332841> E.T. 25 Kasım 2017

https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/mogosoia-public-park-alley-bucharest-romania-151910450?irgwc=1&utm_medium=Affiliate&utm_campaign=TinEye&utm_source=77643&utm_term= E.T. 16 Aralık 2017

https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/father-kid-son-brushing-teeth-bathroom-193856144?irgwc=1&utm_medium=Affiliate&utm_campaign=TinEye&utm_source=77643&utm_term= E.T. 19 Aralık 2017

<https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/pink-tulips-swans-park-spring-landscape-174532694> E.T. 21 Aralık 2017

https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/istanbul-turkey-circa-april-2014-tourists-240901132?irgwc=1&utm_medium=Affiliate&utm_campaign=TinEye&utm_source=77643&utm_term= E.T. 21 Aralık 2017

https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/little-boy-mosque-read-quran-357942089?irgwc=1&utm_medium=Affiliate&utm_campaign=TinEye&utm_source=77643&utm_term= E.T. 30 Ocak 2018

https://www.bigstockphoto.com/tr/image-27058517/stock-photo-muslim-arabic-brother-and-sister-praying-together?utm_medium=Affiliate&utm_campaign=TinEye&utm_source=77643&utm_term= E.T. 1 Şubat 2018

https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/young-muslim-woman-praying-sunset-191936861?irgwc=1&utm_medium=Affiliate&utm_campaign=TinEye&utm_source=77643&utm_term= E.T. 10 Şubat 2018

<https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/muslim-young-woman-little-cute-boy-76876798> E.T. 11 Şubat 2018

https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/brother-sister-reading-books-over-carpet-2867143?irgwc=1&utm_medium=Affiliate&utm_campaign=TinEye&utm_source=77643&utm_term= E.T. 14 Şubat 2018

<https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/father-sons-together-emptying-dishwasher-250501261> E.T. 16 Şubat 2018

<http://www.baskent.edu.tr/~tkaracay/etudio/ders/internet/html/webcolors/renkodu.html> E.T. 10 Aralık 2017

<http://www.kalem-guzeli.org/hattelerleriyrinti.php?KNO=1745&HKNO=20>
E.T. 15 Aralık 2017

<http://dinirehberim.com/alak-suresi-arapca-ve-turkce-oku.html> E.T. 28 Aralık 2017

<http://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/275-zehra-cekin> E.T. 10 Şubat 2018

ÖZGEÇMİŞ

ADI – SOYADI : Mustafa ÇAMURCU

DOĞUM YERİ – YILI : Erzincan, 1988

TELEFON : 531 577 21 85

E-POSTA : m.camurcu24@gmail.com

EĞİTİM DURUMU :

- Üzümlü Merkez İlköğretim Okulu
- Erzincan Lisesi (YDAL)
- Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fransızca Öğretmenliği Bölümü

YABANCI DİL : Fransızca, İngilizce

İŞ DENEYİMİ :

- 2011- 2012 Fransızca Öğretmeni (Staj Programı), Samsun Ondokuz Mayıs Lisesi
- 2012- 2013 İngilizce Öğretmeni (Erzincan), Geyikli İlkokulu, Üzümlü Fatih İlkokulu
- 2013- 2014 Usta Öğreticilik (İngilizce) Üzümlü Halk Eğitim Merkezi